

Trijntje Cornelis

Constantijn Huygens

editie H.M. Hermkens en Paul Verhuyck

bron

Constantijn Huygens, *Trijntje Cornelis. Een volkse komedie uit de Gouden Eeuw* (ed. H.M. Hermkens en Paul Verhuyck). Prometheus / Bert Bakker, Amsterdam 1997.

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/huyg001trij01_01/colofon.htm

© 2005 dbnl / H.M. Hermkens en Paul Verhuyck

Woord vooraf

Ik maakte kennis met *Trijntje Cornelis* in de tijd dat ik met Corine Kisling aan een editie werkte van het anonieme *Mandement van Bacchus*, een Antwerpse komische tekst uit 1580. Toen waren mij twee dingen opgevallen: ten eerste dat niet al mijn geleerde collega's *Trijntje Cornelis* kenden; ten tweede dat deze meesterlijke klucht - om niet te zeggen de beste klucht uit de Nederlandse literatuur - niet meer in de boekhandel verkrijgbaar was.

Toen mij, tien jaar later, gevraagd werd *Trijntje Cornelis* van zeventiende-eeuws in twintigste-eeuws Nederlands te vertalen, heb ik meteen ja gezegd, omdat ik dacht dat het een lacune zou opvullen en ik er veel plezier aan zou beleven. Vertalen is nu eenmaal de meest aandachtige manier van lezen. En inderdaad: het plezier was nog groter dan verwacht. Voor de uitgever bleek ik een witte raaf te zijn: men zocht een auteur van literair werk, iemand die vertrouwd was met de kluchtraditie (ook al was dat in mijn geval dan vooral de Franse) en die bovendien het Antwerps dialect nog als native speaker in de mond moest hebben, want meer dan de helft van *Trijn* is in het Antwerps geschreven.

Gaandeweg begon ik in alexandrijnen te spreken, soms thuis, soms op mijn werk. Later droomde ik zelfs in versvorm, waarbij ik steeds het gevoel had dat ik iets heel belangrijks zei, de formule van de wereld ontraadseld had. Bij het wakker worden echter gleeed de inhoud weg en bleef alleen het ritme van de alexandrijn over. Huygens had me te pakken met zijn ritme: hij zou erom gniffelen, mocht hij het horen.

Het ritme van *Trijntje Cornelis* doet natuurlijk aan, op enkele zeldzame uitzonderingen na, waarbij Huygens een beetje sjoemelt, soms met de jambe, soms met het rijm. Dat natuurlijke, die levendige frisheid, begon me steeds meer te bekoren. Soms lees je een werk van eeuwen geleden en, hoe goed je het ook vindt, toch vallen je dingen op die verouderd zijn, die nu niet meer kunnen. Welnu, Huygens' *Trijntje Cornelis* mag dan wel sporen bevatten van veranderde socio-culturele conventies, toch is het geheel praktisch niet verouderd: de tekst is nog steeds rauw, direct, vers van het mes. Simpel gezegd: Huygens kan ons doen lachen met zijn woorden, met zijn frisse onverwachte wendingen, die ons nog menigmaal op het verkeerde been zetten. Voor een groot deel heeft dit met het Antwerps te maken.

Dat Antwerps is tegelijk de charme en het probleem van deze klucht. De charme is overduidelijk te zoeken in het sappige, het gekruide, de goed-

gebekte sneer, het volkse tintelen van een spontane maar louter gesproken taal: ‘louter gesproken’ in de zin van ‘niet-geschreven’. Huygens echter stelt dat Antwerps taaltje wel op schrift, als een van de weinigen, als een van de besten. En daar zit hem het probleem. Toen Hans Croiset, die het stuk in oktober 1997 te Amsterdam weer opvoert, me vroeg hoe het echt zou moeten klinken, las ik hem enkele passages voor in mijn platste Antwaarps. Waarop Hans Croiset meteen concludeerde dat dit niet kon, aangezien niemand van boven de Moerdijk dat zou verstaan. Ook de uitgever wilde dat het een tekst zou worden die wel een beperkt aantal taalkundige merkwaardigheden mocht vertonen (mits toegelicht in inleiding of noten), maar dat het een voor iedereen verstaanbaar Nederlands moest zijn. Vandaar dat ik heb moeten kiezen voor een mengvorm, dus voor verraad, hetgeen menig Antwerpenaar doodzonde zal vinden. Ik vraag dan ook ootmoedig om clementie aan de beoefenaars van mijn eigen moerstaal.

De talen brengen ons bij de mentaliteiten, de verschillen tussen Brabant en Holland, die Huygens in *Trijn* op meesterlijke wijze heeft geschetst en onnavolgbaar spits heeft doorgeprikt. Dat kan ik zelfs vanuit mijn eigen leven bevestigen. Als geboren en getogen Antwerpenaar, maar wonend en werkend te Leiden, heb ik in de loop der jaren alle mogelijke Belgenmoppen moeten ondergaan. En inmiddels moest mijn Hollandse echtgenote, als we in Antwerpen waren, op haar beurt alle Hollandermoppen, pardon Ollandermoppen, aanhoren. Ik hou niet van discriminerende grappen, die doorgaans uit geestelijke gemakzucht zijn ontstaan. Het duidt op mentale regressie. Iedereen die zich, stiekem of niet, verlustigt aan grappen tussen buurlanden, kan men *Trijn* aanbevelen, zeggend: kijk, daar staat het al allemaal, veel beter geformuleerd dan wij het zouden kunnen, veel leuker dan de stereotiepe grappen, met een humor die het tegenovergestelde van leukdoenerij is. Wie de scherpste, de meest spitsvondige, de meest rake formuleringen zoekt over Brabanders en Hollanders, *two people separated by the same language*, leze *Trijn*. Hij of zij zal meteen merken dat het laatste en het beste woord over deze amusante kwestie al gesproken is, namelijk in 1653.

PAUL VERHUYCK

Inleiding

Constantijn Huygens

Constantijn Huygens (1596-1687), geboren en gestorven te Den Haag, was de zoon van gegoede Brabantse ouders. Zijn vader Christiaan was afkomstig uit Ter Heide bij Breda; zijn moeder, Suzanna Hoefnagels, stamde uit een vooraanstaande Antwerpse protestantse familie. Huygens genoot een vroom-calvinistische maar ook veelzijdige opvoeding en studeerde rechten te Leiden. Vanaf 1620 maakte hij een aantal reizen als gezant, onder andere naar Engeland. In 1625 werd hij secretaris van stadhouder Frederik Hendrik. Hij zou tot aan zijn dood, meer dan zestig jaar lang, in dienst van de Oranjes blijven. Van 1661 tot 1665 was hij gezant van Oranje in Frankrijk, om de bezetting van Orange door Lodewijk XIV ongedaan te maken en het prinsdom terug te winnen. In 1627 trouwde hij met zijn nicht Suzanna van Baerle, die hij zijn ‘Sterre’ noemde. Tien jaar later stierf zij en bleef Huygens als weduwnaar met vijf kinderen achter, onder wie Christiaan, die als natuurkundige wereldberoemd zou worden.

Constantijn Huygens wordt door velen gezien als een variant van de *uomo universale*. Hij schreef in het Frans, het Engels, het Latijn en andere talen, hij vertaalde gedichten van John Donne, en verzamelde spreekwoorden (*Vertaalde spreekwoorden*, 1656-1657). Hij was musicus en componist, schreef een verhandeling over het kerkorgel in de gereformeerde liturgie (1641). Hoof, Barlaeus en Descartes behoorden tot zijn vrienden, en hij voerde een uitgebreide correspondentie met tal van belangrijke mensen in binnen- en buitenland, onder anderen met Corneille. Hij ontwierp zelf - samen met de architect Jacob van Campen - zijn huis aan het Plein in Den Haag, alsook zijn buitenverblijf Hofwijck te Voorburg, nu het Huygens-museum.

Als dichter verwierf hij zijn eerste bekendheid met *Batava Tempe* (1621, over het Voorhout te Den Haag) en *Costelick Mal* (1622, satire op de mode). Verder schreef hij onder andere: *Zede-printen* (1623, portretten van karaktertypes en beroepen), *Dagh-werck* (1638, over zijn leven met zijn vrouw ‘Sterre’), *Heilighe Dagh* (1647, religieuze sonnetten), *Hofwijck* (1650, een wandeling door zijn buitenverblijf - wellicht zijn bekendste gedicht), *Zee-straet* (1667, waarin hij een beschrijving geeft van de nieuwe weg van Den Haag naar Scheveningen, die naar zijn ontwerp was aangelegd), *Cluys-werck* (postuum verschenen, over de eenzame oude dag).

En daarnaast was hij auteur van vele honderden spitse en speelse puntgedichten of epigrammen, die hij ‘sneldichten’ noemde. Zijn poëzie werd later gebundeld in *Korenbloemen* (eerste uitgave in 1658 (hierna te noemen ‘K1’); herziene editie in 1672 (‘K2’)), waarin ook *Trijntje Cornelis* werd opgenomen.

Tekstgeschiedenis van *Trijntje Cornelis*

Constantijn Huygens schreef deze klucht in 1653, toen hij 57 jaar oud was. We kunnen het ontstaan van dag tot dag volgen doordat hij de verschillende stadia van een datum voorzag. Hij begon aan de klucht op zaterdag 20 september 1653. Hij schreef die dag acht regels. De volgende verzen, tot aan vers 1155, zijn binnen een week op papier gezet, van maandag 22 september tot en met zaterdag 27 september. Huygens beschouwde daarmee het stuk als voltooid en eindigde met een epiloog, die hij later weer zou schrappen. In de week daarop is het idee bij hem gerijpt om er een klassieke komedie in vijf bedrijven van te maken. Daarmee kreeg hij ook de kans om het rechtvaardigheidsgevoel van de lezer te bevredigen door aan het slot een wraakscène aan te brengen. Het voltooiën van de toegevoegde tekst is gedateerd op zondag 5 oktober. De indeling in akten (bedrijven) en scènes (uitkomsten) is pas aangebracht gedurende deze tweede fase, gedeeltelijk zelfs nog later. Als hij dus, in *Aen den Leser*, meedeelt dat het werk hem beslist geen drie volle dagen tijd heeft gekost, bedoelt hij daarmee dat de opgetelde snipperuren minder dan drie werkdagen vormen. In elk geval blijkt uit andere notities van Huygens ook dat hij zeer snel werkte.

Kort na de voltooiing van *Trijntje Cornelis* heeft zijn secretaris er een kalligrafische kopie van vervaardigd: de zogeheten apograaf, de tweede tekstfase dus, op basis van de autograaf. De apograaf was gereed vóór zaterdag 25 oktober 1653, de dag waarop Huygens de lijst van Brabantse (Antwerpse) woorden samenstelde. Nog weer later heeft hij in de marge en tussen de regels van de apograaf ruim zeshonderd citaten, voornamelijk afkomstig uit de komedies van Plautus en Terentius, aangebracht. Uit de zorg waarmee deze kopie vervaardigd is, moge blijken hoe dierbaar deze tekst hem was.

De derde en de vierde tekstfasen zijn de gedrukte edities die nog tijdens zijn leven tot stand gekomen zijn. Ze zijn iets minder dramatisch in die zin dat er minder toneelaanwijzingen in voorkomen. De eerste gedrukte versie van *Trijntje Cornelis* werd in 1658, vijf jaar na het ontstaan, opgenomen in *Korenbloemen*, de laatste (tijdens zijn leven althans) in de heruitgave van 1672.

Het genre: tussen klucht en komedie

Trijntje Cornelis is de enige klucht in Huygens' oeuvre.¹ De klucht, in het Frans *farce*, werd populair in de late Middeleeuwen, en zou in de zeventiende eeuw met name in de Nederlanden een gloriëtijd beleven. Het is een toneelstukje dat een aantal psychologische types in een conflictsituatie laat optreden, waarbij de scabreuze details, zowel de obscene als de scatologische, niet geschuwd worden.² De laatmiddeleeuwse kluchten waren nog een stuk korter dan *Trijn*: ze bedroegen gemiddeld zo'n 400 à 500 verzen; en de personages die werden opgevoerd waren meestal stereotypen, zoals de bedrogen echtgenoot, de ontrouwe vrouw, de geile priester, de snoevende soldaat, de onbetrouwbare advocaat, de onbekwame arts. In de zeventiende eeuw is de klucht dus al een eeuwenoud, conventioneel genre, maar met een grote aantrekkelijkheid voor toneelvernieuwers als Bredero en in Frankrijk uiteraard Molière.

Ook *Trijntje Cornelis* wijkt af van de conventionele klucht. Ten eerste telt *Trijn* 1572 verzen, hetgeen de gemiddelde lengte benadert van de klassiek getinte toneelstukken van bijvoorbeeld Hooft, Vondel of Corneille (gemiddeld circa 1700 verzen). Daarnaast valt al bij een eerste lectuur op dat Huygens de stereotypen wel degelijk heeft uitgewerkt tot geïndividualiseerde karakters.

De impulsen voor deze ontwikkeling kwamen voort uit de krachtige herwaardering van de Grieks-Romeinse komedie, en dan met name het werk van Plautus en Terentius, sinds de eerste helft van de zestiende eeuw. Het klassieke model, met de bekende verdeling in vijf bedrijven, bood meer gelegenheid voor uitdieping van karakters dan de oude klucht. Het is duidelijk dat Huygens' 'klucht' hierbij aansluiting zoekt. Weliswaar is het eerste bedrijf (het kluchtigste gedeelte) onevenredig lang, maar dat zegt niets: de stukken van Plautus en Terentius hebben ook bedrijven van zeer uiteenlopende lengte. Dat Huygens verwantschap wil suggereren met het klassieke komische toneel, blijkt al uit de citaten die hij met het oog op de

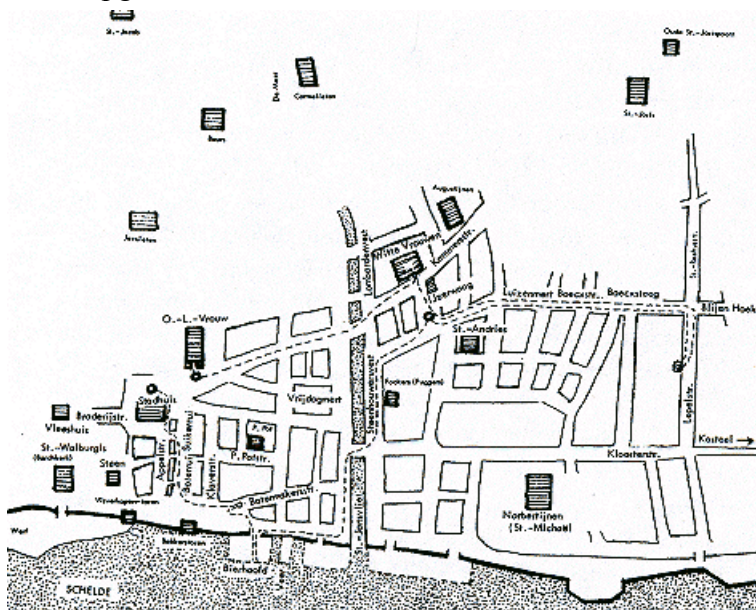
1 In 1661 vertaalde Huygens echter nog het eerste bedrijf van Terentius' *Andria* in Hollands dialect.

2 In de zeventiende eeuw wordt de term 'klucht' niet alleen gebruikt om een dramatisch genre aan te duiden, maar kan hij ook slaan op het narratieve genre, dus op kluchtige vertellingen: vele anekdoteverzamelingen uit de tijd van Huygens dienen zich aan als 'kluchtboeken'. Zie hierover bijvoorbeeld Schmidt 1986; Koopmans & Verhuyck 1991.

uitgave toevoegt en die, zoals gezegd, bijna uitsluitend parallelle passages uit Plautus en Terentius bevatten. Kort gezegd: *Trijn* staat tussen de inheemse kluchttraditie en de geïmporteerde klassieke komedie.

Inhoud

De proloog, die ongewoon lang is, begint met de sonore zin: ‘De Vrede was in 'tland, den uijtslagh van Westphalen’. De proloogspreker vertelt aan het publiek wat er gebeurd is voordat Trijn Cornelis in de Antwerpse Lepelstraat strandde. De Zaanse schipper Klaas Gerritszoon vaart met zijn schip naar Antwerpen, tot aan de kade die het Bierhoofd heette, en sleept samen met zijn knecht Kees de lading naar de stad; zijn vrouw Trijn zoekt onderwijl haar vermaak in een wandeling door Antwerpen, waar ze kerken en kloosters wil zien. In de kathedraal luistert ze naar een preek, maar ze begrijpt niets van de Antwerpse taal. Dus gaat ze weer de straat op en bezoekt een nonnenklooster. Dat kan alleen het klooster van de Witte Vrouwen zijn geweest, in de Cammersstraat, thans de Kammenstraat, waar gevallen meisjes werden opgevangen en heropgevoed. De nonnen willen

De route van Trijn door Antwerpen.

Trijn overhalen zich te bekeren en in te treden, maar Trijn vindt dat een fatsoenlijke vrouw getrouwd behoort te zijn. Ze stapt dus op, om het Kasteel te gaan bekijken, de Spaanse dwangburcht van Alva, ten zuiden van de stad.

Maar onderweg wordt ze in de Lepelstraat opgevangen door de hoer Marie (of Maai). Dit is het moment waarop de proloog eindigt en het eerste bedrijf begint. Marie doet alsof ze verre familie van haar is en haar nog van vroeger kent. Ze lokt Trijn mee naar binnen. Samen met de hoerenloper Francisco voert ze haar dronken en berooft haar van kleren en sieraden. Ze hullen Trijn in een versleten pagekostuum en Francisco moet haar vijf à zes straten verder op een mesthoop gooien. Die moet gesitueerd worden op de tegenwoordige Van Rijswijckplaats, destijds het plein van de IJzerwaag; dat ligt inderdaad vijf à zes straten verder, in de richting van het centrum. In het derde bedrijf voltrekt zich de geestige en tevens ontroerende mesthoopscène. Trijn ontwaakt en denkt dat ze een man geworden is; maar geleidelijk komt ze tot zelfherkenning. Dan verschijnt de nachtwaker, Hanneken-Uit, die haar na wat misverstanden naar het schip brengt, waar ze door knecht Kees wordt opgevangen.

Hier zou het stuk aanvankelijk eindigen. Maar het rechtvaardigheidsgevoel was niet bevredigd. Huygens besloot er een komedie in vijf bedrijven van te maken, waarin het kwaad alsnog gestraft zou worden. In het vierde bedrijf legt Trijn aan Kees uit wat er gebeurd is. Hij helpt haar bij het bedenken van een list: gewoon naast Klaas in bed kruipen alsof er niets is voorgevallen. En inderdaad, Klaas merkt niets omdat hij, na samen met Kees op zoek te zijn geweest naar Trijn, een stevige borrel gedronken heeft om zijn verdriet te vergeten. Als Klaas ontwaakt, trekt hij de stad in om de zaken van de vorige dag af te handelen.

In het laatste bedrijf voltrekt zich dan de klassieke wraakscène. Marie en Francisco maken een wandeling en komen op het Bierhoofd terecht. Kees lokt hen in het ruim, na hun verzekerd te hebben dat een zeker schip uit Zaandam 's morgens vroeg vertrokken is, omdat de vrouw naar huis wilde. De twee krijgen een pak slaag en worden van hun kleren beroofd. Marie (in het pagekostuum) en Francisco (in de oude plunje van Kees) lopen weg op het moment dat Klaas terugkeert uit de stad. Trijn zal hem onderweg naar huis wel een mooie verklaring geven van de gebeurtenissen:

En wat sou Tryn en Claes met kijven leggen malen?
De Vrede was in 'tland, den uijtslagh van Westphalen.

En daarmee is de cirkel gesloten.

Bronnen

Het verhaal van de bedrogen schippersvrouw stemt overeen met de proza-vertelling ‘Het nieuwsgierig Aagje van Enkhuizen’. Huygens zal deze anekdote mogelijk hebben gekend uit de bundel *De gaven van de milde St. Marten*, waarvan overigens de eerst bekende editie uit 1654 stamt, dus een jaar later, maar er zouden eerdere drukken verloren kunnen zijn gegaan. De anekdote zelf was in ieder geval ouder (zie de editie Eymael 1911, p. XIV). Deze verhalende ‘klucht’ speelde zich af gedurende het Twaalfjarig Bestand, in Antwerpen.

Aagje is de vrouw van een smid. Met een schipper uit de buurt, Freekbuur, vaart ze in de zomer naar Antwerpen, om haar nieuwsgierigheid te bevredigen. Ze heeft honderd gulden van haar man meegekregen ‘om eenige behoeftigheden voor hem aldaar te kopen’. Ze komen op een middag te Antwerpen aan de kaai. Aagje tooit zich met de beste Enkhuizer kleren en trekt op haar eentje de stad in. Ze rekent erop dat een neef, Jan van Spanje, haar zal zien en herkennen. Ze ontmoet een sinjoor, een soort Spaanse Brabander ‘van d'alderlichtste stof’, die haar begroet met ‘goeijen dag, nichteke (een bijnaam, daer men de lichtekooijen aldaar veel mede vereert)’. Ze meent haar neef voor zich te hebben, vertelt hem waarom ze hier is, dat ze getrouwd is, hoe het in Enkhuizen gesteld is en dat ze met honderd gulden alleen de stad ingetrokken is. De vreemde snuiter biedt zich aan als haar gids en brengt haar naar het ergste bordeel van de Lepelstraat. Daar wordt ze met Spaanse wijn dronken gevoerd. Haar gids berooft haar van het geld, misbruikt haar en viert de halve nacht feest in gezelschap van ‘al de duijven die op dat slag gehouden wierden’ en dat ‘op reekeningh van Aegjes kleeren, silverwerk en vergulde doppen’. Met een ‘bootgesels kleetje’ aan haar lijf en een muts op haar hoofd wordt ze vervolgens ergens op een stoep neergelegd. De schipper heeft de hele nacht naar haar lopen zoeken. 's Morgens wordt ze door een groep arbeiders gevonden en uitvoerig bespot. Gelukkig komt Freekbuur langs. Ze roept hem, maar hij herkent haar pas als ze de muts van haar hoofd trekt. Hij neemt haar mee terug naar het schip, en daarmee eindigt het verhaal.

Na de vrede van Munster in 1648 zag Huygens, gezeten aan de oever van de Vliet op zijn buitenverblijf Hofwijck te Voorburg, Zaanse schepen langs-varen op weg naar Antwerpen. Wellicht heeft hij gezien dat een schipper zijn jonge vrouw meenam op die reis. Dat kan hem op het idee hebben gebracht om die Zaanse Trijn in een aangepaste vorm het avontuur van Aagje opnieuw te laten beleven. Het eerste deel van *Trijntje Cornelis*, tot

aan het vierde bedrijf, bevat hetzelfde thema - en een aantal opvallende details is eraan ontleend.

Andere elementen kunnen ontleend zijn aan het Latijnse schooldrama *Aluta* van Georgius Macropedius (Joris van Lanckvelt) uit 1535. De boerin Aluta uit Bunschoten komt bedrogen uit in Utrecht: ze wordt beroofd van haar kippen, drinkt te veel, en wordt in haar roes van haar kleren ontdaan. Als ze wakker wordt, twijfelt ze aan haar identiteit en keert naar huis terug om te kijken of Aluta daar is.

Voor de bouw van Huygens' klucht, in vijf bedrijven, hebben de komedies van Plautus en Terentius model gestaan. De citaten die hij uit deze auteurs geeft, vertonen verrassende overeenkomsten met allerlei details uit *Trijntje Cornelis*. Zo komt bijvoorbeeld de prachtige overgang van het voorbericht naar de eerste scène, dus de overgang van epiek naar dramatiek, die op de moderne lezer zo'n diepe indruk maakt, ook al voor in twee stukken van Plautus en in één van Terentius. In deze uitgave voor een breed publiek moesten deze *loci classici* helaas achterwege blijven. De Latijnse (en soms Griekse) noten van Huygens worden uitgebreid becommentarieerd in de editie-Hermkens 1987-1992 (11, 2).

Personages

De figuren die Huygens opvoert zijn meer dan types; hij maakt er levensechte mensen van, met scherpe karaktertrekken:

TRIJNTJE CORNELIS, de hoofdpersoon, schittert door waarachtigheid. Ze staat voor het voetlicht als een jonge, knappe Zaanse, welbespraakt, helemaal niet dom, maar noodlottig misleid door haar nieuwsgierigheid. Ze behoort tot de wat stijve, gereformeerde, keurige middenklasse van de burgerij, die echter volkse uitdrukkingen geenszins schuwt. Hoewel ze terdege bedrogen en uitgeschud wordt, kan men Trijn toch niet alleen maar naïef noemen. Ze is wel degelijk bij de pinken, maar ze is daarbij te goed van vertrouwen en vertoont een zeker gebrek aan improvisatie. Ze combineert Hollandse eenvoud en rechtvaardigheidsgevoel met een zekere bothed, waardoor ze een situatie niet direct juist kan inschatten.

KLAAS GERRITZSOON, haar man, de schipper, is een niet onbemiddelde burger, die door hard werken een eigen schip heeft verworven. Hij is uit op winst, maar beschouwt zijn vrouwtje als zijn kostbaarste bezit. Hij laat zich door haar dan ook gemakkelijk ringeloren.

KEES, de schippersknecht, vindt eten en drinken belangrijker dan vrouwen. Hij leeft op vertrouwelijke voet met zijn baas, maar vooral met zijn bazin. Hierdoor, en ook door zijn radde tong, leunt hij aan bij het type van de even trouwe als handige knecht uit kluchten en komedies.

MARIE of MAAI, de tegenspeelster van Trijn, is het type van de *meretrix* uit de klassieke traditie, de geraffineerde hoer. In het stuk blijkt dat zij betere tijden heeft gekend; nu echter schrikt ze niet terug voor een gemene streek, om zoveel mogelijk profijt te halen. Maar haar doortraptheid wordt enigszins getemperd door haar medelijden met het slachtoffer (vv. 606-607).

FRANCISCO, de ‘pol’ (iets tussen pooier en hoerenloper) is een variant op het type van de snoevende soldaat, de *miles gloriosus*, bekend uit de Latijnse komedie en de vroegmoderne kluchten, maar extra versierd als een Bourgondische praalhans. Hij is hier tot in details getekend als de kale profiteur, die zo Spaans mogelijk wil overkomen. Onder dit masker schuilt de platste lafheid, die vooral blijkt als hij de bewusteloze Trijn gaat verkrachten. Tegenover Marie laat hij zijn slaafse dienstbaarheid blijken. De figuur Jerolimo uit Bredero's *Spaanse Brabander* is waarschijnlijk niet zonder invloed gebleven op dit navrante personage; voor Huygens behoorde dit stuk tot ‘de beste kluchten’.

PASCHIER, een hoerenloper, is slechts een passant, die als enige functie heeft de spanning op te voeren.

HANNEKEN-UIT, de nachtwaker of ‘klapperman’, heeft een belangrijk aandeel in de gelukkige afloop. Als hij Trijn op de mesthoop aantreft, overwint hij zijn aanvankelijke geile opwellingen en brengt haar, een en al behulpzaamheid, terug naar het schip. Opvallend is dat hij het leven filosofisch opneemt.

Trijntje Cornelis

Trijntje Cornelis kan in kwaliteit wedijveren met de kluchten van collega's, zoals *Warenar* van Hooft en de *Spaanse Brabander* van Bredero. Men kan stellen dat het Huygens' meesterwerk is: geen enkel van zijn lange gedichten is directer en spontaner geschreven; de taal is, esthetisch en taalkundig, meesterlijk; de inhoud is steeds geestig en de situaties en wendingen zijn vaak ontroerend. De tekst doet ook nu nog buitengewoon fris aan, hij is

tintelend, spannend en, met enige aanpassingen, goed speelbaar.

Trijntje Cornelis is een monument. Het is de meest klassieke van de originele Nederlandse komedies. Het is de enige zeventiende-eeuwse tekst waarin twee dialecten (het Hollands en het Antwerps) zo goed als volmaakt geregistreerd zijn. Maar de grote verdienste van Huygens is de unieke typering, de rake toon. Dit dynamische meesterwerk van rauwe dialoog en spitse formulering is een unicum in het oeuvre van Huygens, de hoveling, die vooral bekendstaat als een calvinistisch en intellectualistisch auteur die sterk doordrongen is van piëtisme, humanisme en stoïcisme. Toch zijn er andere werken van hem te vinden, zoals *Voorhout*, *Zede-printen* en *Hofwijck*, die getuigen van zijn belangstelling voor volksleven en komische dialogen. Ook een groot aantal van zijn epigrammen wordt gekenmerkt door een sterk realisme.

De specifieke charme van het stuk ligt ongetwijfeld in het gebruik van het Antwerps. Als gezegd, Huygens' moeder, Suzanna Hoefnagels, was een Antwerpse van geboorte. Huygens zelf heeft als dertienjarige in de metropool vertoefd. Bovendien had hij Antwerpse vrienden. Dit zal een verklaring zijn voor het feit dat zijn Antwerps authentiek is dan het taaltje dat de Amsterdammer Bredero zijn personage Jerolimo in de mond legt in de *Spaanse Brabander*.

Het pittige van de typering ligt vooral in zijn diepe inzicht in het verschil tussen twee volksaarden (als dat archaïsme nog gebruikt mag worden), de Hollandse en de Brabantse: enerzijds het stijve, starre, calvinistische, het begrip van goed koopmanschap, dat de tering naar de nering zet; anderzijds het uitbundig Bourgondische, het katholieke vol compromissen, listen en arrangementen met God en geweten, zo sluw dat de Hollanders er helemaal door misleid en ingepakt worden. Bij deze zwartwitgeneralisering, inherent aan het genre van de klucht, dient men niet uit het oog te verliezen dat Huygens nogal wat katholieke en Antwerpse vrienden had.

Bovendien is het verschil Brabant-Holland hier niet in alle zuiverheid aan de orde. Om de klucht juist te waarderen moet men rekening houden met nog een ander verschil. De nationale - of beter regionale - kenmerken worden immers doorkruist door de sociale. Trijn en Marie behoren ook tot een andere klasse. Trijn is een keurige burgeres, een fatsoenlijke koopmansvrouw; Marie is een hoer en een oneerlijk mens. Dat de een de ander wil bedriegen en bestelen en niet omgekeerd, is in de eerste plaats een sociologisch gegeven. In Amsterdam zou Trijn door de een of andere Blonde Leen niet wezenlijk anders behandeld worden. (Zo wordt, in de klucht

Andrea de Piere, Peerde-koper uit 1628 van de Amsterdammer Willem Dirckszoon Hoof, een onnozele Antwerpenaar te grazen genomen door Amsterdamse hoeren.) Maar de aardrijkskundige oppositie tussen Zaandam en Antwerpen versterkt en versiert de sociologische tegenstelling tussen burgerij en marginaliteit.

Door heel het stuk heen loopt het motief van Trijns identiteit. Aan het begin van het spel vraagt Marie wie ze is; Trijn bevestigt haar identiteit: ik ben mezelf. Daarna, als ze beroofd en berooid uit haar dronkenschap op de mesthoop in mannenkleren ontwaakt, heeft ze een komische identiteitscrisis: ze denkt even dat ze van sekse veranderd is om ten slotte vast te stellen dat ze zichzelf is gebleven. Ook tegenover Hanneken-Uit moet ze, via de aanduiding van haar sekse, haar identiteit bevestigen; en dat herhaalt zich even later tegenover Kees, als ze - nog steeds in mannenkleren - op het schip aankomt en niet herkend wordt. In de epiloog komt de vertelinstantie daar nog expliciet op terug: Trijn is wel degelijk Trijn Cornelis, ondanks alles en iedereen.³

Via de vragen over identiteit plaatst Huygens schijn tegenover werkelijkheid, toneel tegenover het leven. De dingen zijn niet zoals ze lijken. Het toneelstuk is een klucht, een fictie of een leugen, hetgeen telkens weer blijkt, wanneer het publiek direct wordt aangesproken, door de vertelinstantie in de proloog en de epiloog, maar ook door de personages, door Francisco in de verzen 636-639: ‘en denk nu niet dat ik alleen maar drinken kan (...) Zwijg stil...’ En verder door Marie in de verzen 795-796 en 1517, door Trijn in vers 968, door Kees in vers 1157. Daardoor lopen ook fictionaliteit en realiteit door elkaar, wordt de realiteitswaarde van de klucht gerelativeerd. In de speelse didactiek van het renaissancetoneel werpt de fictie een verhelderend licht op het leven, terwijl dat leven op zijn beurt weer met het theater vergeleken wordt (‘de wereld is een speeltoneel...’).

Huygens heeft het stuk, van proloog tot epiloog, een cirkelvormige overkoepeling meegegeven: het eerste en het laatste vers, die identiek zijn, vermelden de vrede van Westfalen, het verdrag van Munster uit 1648, dat de scheiding van Noord en Zuid officieel bezegelde, maar dat ook als ge-

3 Voor een deel komt deze identiteitscrisis ook al voor in *Aluta* (zie hierboven) en in een aantal klassieke komedies.

volg had dat de grenzen weer opengingen en het handelsverkeer werd gegarandeerd. Die vrede was in 1653 dus nog erg actueel. Vandaar dat er ook vermeld wordt dat het de eerste handelsreis van schipper Klaas is na het verdrag (v. 1546). Als overtuigd calvinist en antikatholiek stelt Constantijn Huygens die vrede voor als een positieve zaak, ook al brengt hij die waardering met de milde ironie van een zekere afstandelijkheid, die in de intellectuele kringen waarin hij vertoefde waarschijnlijk als een vorm van stoïcijnse wijsheid werd gezien.

In *Trijntje Cornelis* neemt deze afstandelijke ironie een bijzondere vorm aan. Is ‘Westfalen’ in het begin het europolitieke vredesverdrag, in het laatste vers wordt de betekenis van ‘Westfalen’ gereactualiseerd en verkleind, toegespitst op de huwelijkse relatie, de vrede tussen Trijn en haar man Klaas. Na al wat er gebeurd is (Trijns avontuur bij Maai, de plundering, de wraak) is de vrede tussen de echtelieden gebaseerd op een leugen van Trijn, een leugen die erin bestaat de waarheid achter te houden. Bovendien wordt de vrede van Westfalen gesitueerd tegen de achtergrond van het verhaal, waarin die van het Zuiden die van het Noorden bedriegen en die van het Noorden uit wraak die van het Zuiden een pak slaag geven. Is dit een manier van Huygens om ook het grote verdrag van een spottende randnotitie te voorzien? Het stuk gaat in elk geval over bedrog tussen Noord en Zuid en over bedrog tussen man en vrouw.

Het zou echter onjuist zijn auteur en werk te isoleren, zoals men dat vroeger deed in boekjes die als ondertitel ‘de mens en zijn werk’ meekregen. We moeten ook oog hebben voor het maatschappelijk functioneren van dergelijke kluchten. In de zestiende en zeventiende eeuw zagen zowel medici als schrijvers (en vooral schrijvende medici zoals Rabelais) het als een belangrijke functie van de lach dat hij de melancholie hielp bestrijden. De bestrijding van de melancholie, letterlijk de zwartgalligheid, dient men te begrijpen in het kader van de leer van de vier lichaamsvochten, die volgens de oude Galenische geneeskunde in een zeker delicaat evenwicht gehouden moesten worden. Een overvloed aan zwarte gal bedreigde dit evenwicht, en kon daardoor tot ziekte leiden. Aan lachen en andere vormen van vermaak werd het vermogen toegeschreven de heilzame balans tussen de lichaamsvochten te consolideren dan wel te herstellen. In de epiloog sluit Huygens uitdrukkelijk bij deze ‘humorale’ leer aan, door zijn geëerd publiek erop te wijzen dat deze klucht - ook al was het maar een leugen of een fictie - goed is voor de milt. De lach als wapen tegen de verdroging. Bijna alle kluchtboeken uit de tijd van de *De gaven van de milde St. Marten* dienden zich in de eerste plaats aan als verdrijvers van

de melancholie. Tegenover de heilzame humor staat steeds een zwart doemscenario, het zwartgallige tegenbeeld.

Terloops komt ook een vrouwbeeld uit het stuk naar voren. Dit beeld is dubbelzinnig. Enerzijds is er de topos van de vrouwenlist (de vrouwelijke loosheid die mannen om de tuin leidt, bijvoorbeeld in vers 1378). Dit motief werd in de zestiende en zeventiende eeuw zeer vaak aan de orde gesteld als de zogeheten ‘strijd om de broek’ (v. 1380: de broeken dansen naar de rokken), met de broek als symbool van het echtelijk gezag, waarbij autoritaire vrouwen (met de broek aan) negatief afgeschilderd werden. Anderzijds is er een bijna feministische optiek (met excuus voor het anachronisme): Trijn zou liever een man zijn, want dat heeft vele hiërarchische voordelen. Net zoals nu liepen er toen, volgens Marie, steeds meer vrouwen in broeken rond, ook al zit er geen ‘ding’ in (w. 703-708); bovendien reden vrouwen te paard en voerden ze zelfs oorlog. Dat is goed, zegt Marie, want zo tonen ze aan dat man en vrouw alleen bij naam verschillen en eigenlijk allebei hetzelfde kunnen, als het de vrouwen vergund zou zijn. Tevens wordt er een seksuele gelijkberechtiging gesuggereerd: de vrouwen hebben ook hun eigen erotische wensen (v. 668).

Receptie

Meteen na de voltooiing van de apograaf stuurde Huygens die naar zijn vriend Jacob Westerbaen ter beoordeling. In de begeleidende brief corrigeerde hij overigens zijn schatting van ‘geen volle drie dagen’ in ‘geen volle vier dagen’. Westerbaen las de tekst grondig en prees de geestigheid van de inhoud en de toneelstijl en waardeerde vooral de mesthoopscène. Net als andere vrienden spoorde hij Huygens aan om *Trijntje Cornelis* uit te geven. Maar er waren niet uitsluitend positieve geluiden. De dichter Joachim Oudaen veroordeelde het stuk al spoedig na eerste publicatie in 1657 als een vieze klucht die een hooggezet man als Huygens niet paste.

Voorzover bekend heeft de achttiende eeuw *Trijntje Cornelis* doodgezwegen. Men vond het kennelijk een minderwaardig stuk. De eerste herwaardering van Huygens en *Trijn* vond plaats in de negentiende eeuw, in het kielzog van de in het kader van de romantiek ontstane wetenschappelijke filologie, met vooral aandacht voor de nationale literaturen (zie hierover Keersmaekers in Streekstra 1997). In 1824-1825 publiceerde Bilderdijk te Leiden de derde editie van de *Koren-bloemen*; hij apprecieerde de klucht als ‘recht geestig’, al vond hij opvoering ongewenst. Potgieter

vond het stuk ‘weërگاas aardig’. Bakhuizen van den Brink sloot zich daarbij aan. Ten Brink, in zijn *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde* (1897), noemt *Trijn* een ‘meesterstuk’. Maar Busken Huet vond het Antwerps uit *Trijn* echte ‘ketelmuziek’. In de jaren 1892-1899 bezorgde J.A. Worp de eerste wetenschappelijke editie van de gedichten, met daarin ook *Trijntje Cornelis*. Deze meer serieuze wetenschappelijke aandacht voor het veelzijdige werk van Huygens leidde nog niet meteen tot een volledige herwaardering van zijn komische kwaliteiten.

Bijna alle oudere studies over *Trijn* weidden vooral uit over de aanvaardbaarheid van obscene en scatologische details. Men betreurde de onkiesheid en het gebrek aan verfijnde smaak, al wilde men die eventueel vergoelijken door te wijzen op het zogeheten zeventiende-eeuwse realisme. Die veroordelende inzichten, die eerder projecties van eigen meningen waren, hebben tot ver in de twintigste eeuw standgehouden.

Zo besteedde Eymael in 1911, die voor zijn editie de tekst van Worp volgt, bijna heel zijn inleiding aan het probleem (zijn probleem) van de obsceniteiten. Hij probeerde de zogeheten onkiesheid wel goed te praten, maar pleitte er tegelijkertijd voor het stuk binnen de studeerkamer te houden. G. Kalff waardeerde, in zijn bespreking van de editie van Eymael, de volkshumor en de natuurlijke dialoog van Huygens, maar keurde diens platheid af. Hij stelde dat Huygens' ‘verstandelijke vroomheid zich wonderwel verdroeg met een sterken lust tot grof-zinnelijke scherts, met een zich verkneukelen in seksuele aardigheden en faecalische grappen’ en verder: ‘Huygens wist geen maat te houden in den lust om zijne personages te laten doorpraten.’ Knuvelder vond in de eerste uitgave van zijn *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde Trijn* nog steeds ‘ruig en rauw, geschreven in dialecten om van te rillen’. Pas met de uitgave van Bolckmans 1960 lijkt er uitdrukkelijk sprake van een ambitie een bijdrage te leveren aan de literaire en komische herwaardering; in het ‘Voorwoord’ stelde Achilles Mussche: ‘Wij hebben zo gedacht dat de preutsheid van onze grootvaders nu lang genoeg dit sappige, smeuige stuk heeft weggestopt.’ In de latere uitgaven van zijn *Handboek* oordeelde Knuvelder dan ook heel wat milder, al kon hij nog steeds weinig enthousiasme voor Huygens' klucht opbrengen.

Huygens zelf vond, blijkens zijn voorwoord *Aen den Leser*, dat het stuk beter maar niet opgevoerd kon worden en vooral diende te functioneren ter vermaak onder vrienden binnenskamers, om te vermijden dat allerlei onbevoegde lieden er onoordeelkundige vonnissen over zouden uitspreken. Deze wens van de auteur werd gerespecteerd tot 1950, toen het stuk te

Antwerpen in première ging; dit geschiedde parallel aan een tweede herleving in de belangstelling voor Huygens sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog. De opvoering die Hans Croiset te Amsterdam in oktober 1997 brengt, is, naar onze inschatting, inmiddels al de zesde mise-en-scène.⁴

HARRIE HERMKENS

PAUL VERHUYCK

4 Na de eerste opvoering in het seizoen 1950/1951 door het Nationale Toneel van België (regie Fred Engelen en Tine Balder in de rol van Trijntje) werd het stuk in 1962/1963 gespeeld door Ensemble (regie Max Croiset, Ina van Faassen als Trijntje), in 1972 door Globe (regie Johan de Meester, Kitty Jansen als Trijntje) en in 1975 door de Haagse Comedie (regie Jules Royaards, Rick Nicolet als Trijntje). In 1987 werd *Trijntje Cornelis* weer door een Vlaams gezelschap op het repertoire genomen; KNS Antwerpen speelde het stuk in het kader van de grote Huygens-herdenking (regie Alfons Goris, Peggy de Landtsheer als Trijntje).

Verantwoording van de editie

Voor de editie van de oorspronkelijke leestekst is de eindversie van de autograaf gebruikt. Deze versie is, ondanks latere verbeteringen, het meest authentiek en bevat bovendien uitgebreide toneelaanwijzingen. Enkele eigenaardigheden van de spelling zijn genormaliseerd. Zo is het onderscheid tussen *u* en *v* en tussen *i* en *j* behandeld naar modern gebruik. Onzekere majuskels en minuskels zijn opgelost, met de waarschijnlijkheid als criterium. Hetzelfde geldt voor onzekere verbindingen van woorden en morfemen. Aperte vergissingen zijn verbeterd naar de klaarblijkelijke bedoeling van de auteur. Enkele substantiële aanvullingen en veranderingen zijn in de annotaties vermeld. Als dat complete verzen betreft, zijn die tussen vierkante haken in de leestekst - en in de metrische vertaling - opgenomen.

Huygens plaatste de circumflex midden boven *ee* en/of *oo*. Dat teken is steeds naar de rechterletter overgebracht. De rolaanduiding gaf hij aan met de eerste letter van de naam: M, T, enzovoort; in deze uitgave zijn de namen volledig vermeld.

Deze uitgave heeft geen wetenschappelijke pretenties. Om praktische redenen moesten de annotaties tot het meest noodzakelijke beperkt worden. Daar staat tegenover dat de metrische hertaling een groot deel van de moeilijkheden oplost. Maar deze rijke tekst roept waarschijnlijk meer vragen op dan de vertaling kan beantwoorden. Wie dieper in de tekst wil doordringen, blijft aangewezen op de door mij bezorgde studie-uitgave uit 1987-1992.

HARRIE HERMKENS

Opmerkingen bij de vertaling

Voor de vertaling, die heel wat meer tijd heeft gekost dan drie complete werkdagen, is gebruikgemaakt van drie edities: die van H.J. Eymael uit 1911; die van A. Bolckmans uit 1960; en die van Harrie Hermkens uit de jaren 1987-1992. Deze laatste heeft mij veruit de meeste diensten bewezen.

Het stuk van Huygens is geschreven in alexandrijnen, die paarsgewijs rijmen, met afwisselend een mannelijk en een vrouwelijk rijm (bij de vrouwelijke rijmen komt na de twaalfde lettergreep nog een onbeklemtoonde lettergreep, meestal een stomme e, die bij de scansie niet meetelt). Deze versvorm is in de vertaling gehandhaafd.

De opvattingen van Huygens over het metrum in de alexandrijn kennen we vrij goed uit zijn *Voor de eenparicheijt der Dichten ende vande Voetmaet* en zijn correspondentie met Corneille. Huygens wilde zuivere jamben (kort-lang, of beter: niet geaccentueerd-geaccentueerd). Dat is op zich vreemd en vooral streng. Ook al is de jambe de meest voorkomende voet in het Nederlands, toch is bijvoorbeeld de anapest (kort-kort-lang) metrisch zeer acceptabel ('Inderdaad, kom eens hier, beste vriend, loop niet weg' of 'Ja, de jambe, de jambe, en niets dan de jambe') en komt hij in het Frans bij auteurs als Malherbe, Corneille, Boileau, Racine regelmatig voor. Maar goed, het was Huygens' keuze en die wordt hier gerespecteerd. Overigens schiep hij voor zichzelf enige ruimte voor improvisatie doordat hij een onderscheid maakte tussen 'langhe, kortte ende gemeene silben', dus lettergrepen met een zwaar, een licht en een neutraal accent. Het is duidelijk dat deze laatste categorie, die als middenmoot moest dienen, enige vrijheid toestond. Bovendien was Huygens voorstander van een natuurlijke voordracht, hetgeen hier en daar tot een zwevende accentuering leidt. Zie hierover de editie van Hermkens 1987-1992(I, I, pp. 49-53), waar ook aandacht wordt besteed aan de antimetrie bij Huygens.

Verder alterneerden Huygens en tijdgenoten de mannelijke en vrouwelijke rijmen. In principe werd deze afwisseling in de vertaling ook gerespecteerd, maar in een klein aantal gevallen is dat niet gelukt.

Voor mijn metrische vertaling heb ik uiteraard heel veel gehad aan de letterlijke prozavertaling van de editie-Hermkens, II, 2. Tevens dank ik Harrie Hermkens, Corine Kisling, Hans Croiset en Jelle Koopmans voor een aantal bijzonder nuttige suggesties.

In vijf gevallen is het strikte rijm in de vertaling vervangen door een assonerend rijm: vv. 119-120, 137-138, 415-416, 779-780, 1327-1328. De verzen 151-152, 189-190 en 1065-1066 rijmen in het Antwerps. *Vogel x vogel*, vv. 209-210, is een dubbelrijm. Huygens gebruikte weliswaar nergens identiek rijm, maar helemaal vrij van onzuivere rijmen was zelfs hij niet; zie hiervoor de editie-Hermkens II, 1, pp. 250-252.

Zowat drie vijfde van de klucht is geschreven in het Antwerps, een variant van de Zuid-Brabantse streektaal. Het zogenaamde Zaans van Trijn, Klaas en Kees levert weinig of geen problemen op, aangezien Huygens niet echt Zaans kende en daarvoor eigenlijk over het algemeen een wat plat klinkend Hollands gebruikte, waarschijnlijk zijn eigen ‘Delflands’, dat grotendeels in het hedendaagse Hollands is opgegaan (*benne* voor *zijn* en *ken* voor *kan*; van deze couleur locale heb ik alleen soms *benne* gebruikt, *metri causa*) op enkele uitzonderingen na, zoals *keuning* en *veugelen*. Heel anders is het gesteld met het Antwerps dialect, dat buiten Groot-Antwerpen niet (meer?) echt begrepen wordt. Aangezien de uitgever een voor alle Nederlandstaligen begrijpelijke tekst wilde publiceren, moest ik ervan afzien het Antwerps van Huygens volledig om te zetten in het Antwerps van nu.

Echt Antwerps kon het dus niet worden. Vandaar dat ik er ook van heb afgezien de *aa* door *oa* of *ao* of *ô* weer te geven (als er *slapen* staat, spreekt de Antwerpenaar dat als *slôpen* uit) en de *ij* als *aij*; meer leesbaarheid dus en minder couleur locale. Dat probleem wordt wel iets minder pijnlijk als men bedenkt dat het Antwerps een spreektaal is, met weinig of geen schriftelijke traditie en zeker geen vaste schrijfwijze, zodat het in een schriftbeeld steeds onecht overkomt, op de rand van het onherkenbare, zelfs voor een Antwerpenaar.

Toch heb ik enkele typische vormen niet willen laten vallen. Daarom nu eventjes een klein lesje in het Antwerps. In die taal gebruikte en gebruikt men ‘gij’ in plaats van ‘u’ of ‘jij’. Tot dusver geen probleem, maar bij inversie wordt die vorm aan het werkwoord gelast, waarbij de *g* verloren gaat: ‘heb je’ is in het Antwerps ‘hebt gij’ en wordt uitgesproken als *hedde* (v. 149 e.v.; eigenlijk zelfs *edde*, want de Antwerpenaars blazen de *h* niet aan). ‘Ben je’ is ‘zijt gij’ en wordt vervormd tot *zijde* (v. 204 e.v.; eigenlijk als *zedde* uitgesproken). *Hedde* en *zijde* zijn uiteraard de meest voorkomende vormen, maar de regel geldt ook voor de andere werkwoorden: ‘zeg je’ is ‘zegt ge’ en wordt uitgesproken als *zegde* (v. 203). Zo ook *zitte* voor ‘zit je’; *ziede* voor ‘zie je’; *trakteerde* voor ‘trakteer je’; *vinde* voor ‘vind je’; *zoude* voor ‘zou je’; *vreesde* voor ‘vrees je’; *kunde* voor ‘kun je’;

wilde voor 'wil je'; *hadde* voor 'had je'; *stade* voor 'sta je'; *moogde* voor 'mag je'; *zwijgde* voor 'zwijg je'; *moete* voor 'moet je'; *wete* voor 'weet je'; *vielde* voor 'viel je'; *hoorde* voor 'hoor je'.

Verstade?

PAUL VERHUYCK

[naar vertaling]

Trijntje Cornelis

Aen den leser.*

*Hier hebb ick my ernstelick ende oprechtelick te ontschuldigen van de menighvuldige aenporringen die my all te goede vrienden hebben blijven doen, ten einde ick oock dese vodderye met de reste aen den dagh soude laten komen. Vele, mijns bedunckens, goede en wichtige bedenckingen hebb ick daer tegens aengewent, daer ick noch op stae: maer niemand en heeft willen gehoor geven. Soo geraeckt het verwerpen jongh uyt het nest, Leser; daer in ick hope ghy gedencken sult beteren slagh van Schepselen uytgebroyt te zijn. Is u het werck een paer uren lesens en lacchens waerd, weet, tot mijn naerder onschuld, dat het my altoos geene dry volle dagen tijds en heeft gekost, uytgesondert de Byschriften, die ick lange naderhand, ende met stade, tot mijn vermaeck, ende mogelick niet sonder eenige nuttigheit van Geletterde Liefhebbers, daer by hebbe gevoeght; doch alles met die meeninge, dat het moghte een *C a m e r - s p e l* onder de vrienden, ende in hare Cameren blijven, ende geensins om het op Thooneelen viese en wijse, reckelicke ende onbescheidene menschen allerhanden slagh van vonissen te doen uytwerpen, sulcks een yeders recht is, maer daer aen sich niet elck een en heeft te onderwerpen. Hoe icker toe kome, Leser, hebb ick sonder geveinstheit verklaert.*

* Dit 'Woord vooraf' is geschreven bij de eerste uitgave van *Korenbloemen* (1658); hier opgenomen naar de versie van de tweede uitgave (1672).

Leser: Huygens denkt niet aan een opvoering.

vodderye: bescheidenheidstopos; de klucht was hem zeer dierbaar.

met de reste: in dezelfde verzameluitgave als de andere gedichten.

Byschriften: 602 citaten uit bijbel en klassieken, die hier niet zijn opgenomen.

[naar vertaling]

Inhout.*

Trijn, aengehaelt en uijtgeplundert bijde Kan,
Wreeckt sich met vuijsten, en bedrieght haer' eighen Man.

Personagien.

CLAES GERRITZ. Schipper.

TRYNTJE CORNELISD^r. Schippers Vrouw.

KEES. Schippers knecht.

MARIE. Snoll.

FRANCISCO. Poll.

PASCHIER. Poll.

HANNEKEN UYT. Klapperman.

Thooneel

T' ANTWERPEN.

* INHOUT: niet in autograaf, wel in apograaf.

[naar vertaling]

Voorbericht*

- 1 De Vrede was in 'tland, den uijtslagh van Westphalen,¹
 Dien 'tvreloos Engeland in d'aschen soeckt te malen.²
 De Seven Volckeren bejghenden de Thien
 Als Vrienden, emmers als twee swarmen noeste Bien,
 5 Verscheidentlick beheert, maer vrienden; Als geburen
 Die d'een den anderen sijn' welvaert noch betrueren,
 Noch overgunstigh zijn, als Buren door de banck:
 Dien slagh van Vrede sagh soet Nederland in swanck;
 En winst of wilde vreughd de d'een en d'ander lusten
 10 Van hier naer Brabantsche, van daer naer onse Custen.
 Claes Gertze van Saardam leij op een vrachtje toe,
 Daer winst op vallen moght; Trijn Knelis kind, sijn' Koe,
 Sijn' weeldrigh' honighbie, sijn wijf, om kort te spreken,
 Had't op de vreughd gemunt, de vreughd van hooren preken
 15 In kapp en keuvel, vreughd van Monick en Bagijn¹⁵
 En klooster-goed te sien; van t'Antwerpen te zijn.
 Claes gunden haer 'tvermaeck, en packtes' in 'tvooronder:
 Sij waeren nieu getrouwt; hij docht, 'ten waer geen wonder
 Of 'twijf wat schorten moght dat jonghe vrouwen schort,
 20 Als 'tgoedje gemelick en vies en lustigh wordt,
 En dient voldaeen te zijn, all souder 'tland om wagen.²¹
 Oock koste 't hem geen' vracht van schip, of peerd of wagen,²²
 En beter hadt hij Moer ontrent hem binnens boords,
 Dan of sij thuijs alleen moght vallen in een' koorts,
 25 Een' koorts van ritsigh bloed, daer kluchtighe doctoren,
 Gehaelt of onghaelt wat haest nae moghten hooren,
 En meesterense soo, of sij 't verschoonen wou,²⁷
 Dat Moers Buijck draghen moght dat Vaers Hoofd kroonen souw.
 Soo raeckte Trijn mé t'scheep, en 'tschip door Kill en Keeten²⁹
 30 T'Antwerpen aende kaeij: daer Claes begon te sweeten
 In 'tventen van de vracht, in 'tlossen met sijn Maet,

- * *Voorbericht*: in de drukken is toegevoegd: Aen 't volck: 'tot het publiek'.
- 1 *Westphalen*: de vrede van Munster, 1648, het verdrag waarmee een einde kwam aan de Tachtigjarige Oorlog en dat de scheiding van Noord en Zuid bekrachtigde.
- 2 *soeckt*: in de drukken *socht*; de Eerste Engelse Oorlog duurde van 1652-1654. *in d'assen malen*: door verkeerd hanteren van het spit (het vlees) in de as wentelen.
- 15 *keuvel*: kloosterhabijt.
- 21 *wagen*: in beroering zijn.
- 22 *vracht*: vervoergeld.
- 27 *meesteren*: als 'meester' (geneesheer) behandelen. *kroonen*: met horens, het attriboot van de bedrogen echtgenoot.
- 29 *Kill*: de Dordtse Kil. *Keeten*: het water tussen Duiveland en Tholen.

[naar vertaling]

- In 'trollen over 'tHoofd, in 'tslepen langs de Straet.³²
 Trijn trockt haer weinigh aen: sij docht, het goed sal komen
 All slapende; men seght, soo sendt het God den vromen,
 35 En Claes soud't redderen: sij was daerom niet daer,
 Maer om een kijckjen uijt: soo schicktse muts en haer,
 Als of 't thuijs kermis waer: 'tBruijds pack wordt aengetrocken
 Het beste boven-lijf, - en bei de beste rocken.
 De Trouwring aende hand, met noch een' Suff daerbij³⁹
 40 Van Claesens Petemeu; de Sleutelraex op zij,⁴⁰
 De Beurs de Kussebuijl, de Sonnendaeghsche Messen,⁴¹
 De Beurs, verstaet, versien, ducaetjens met haer sessen⁴²
 En ducatonjtes toe, en schellinckjes daerop,⁴³
 Om hier en daer wat tuijghs te koopen voor een' Popp,
 45 Die dood of levendigh dat jaer haer kind moght vallen:⁴⁵
 De zijde Coussen (want soo kost'lick derftmen mallen⁴⁶
 In weeldrigh Waterland) en hadse niet vermist,⁴⁷
 Sij ginghen aen 'tgebeent, en, ofmen 't niet en wist,
 Het korte keurssje kon 't tot bijde knie toe melden:
 50 In 'tend quam de Cabass, of, als ick 'twel vertelden,
 'Tbruijn-houten Emmertje met spijckertjes verguldt,⁵¹
 Daer mé was onse Moers toetaeckeling vervult.
 Op trockse voorde wind: Claes liets' haer buijckvoll wandelen,⁵³
 En seij, kind, siet wat om naer moijs suijck'r' Amandelen
 55 Voor onse Bessje thuijs, 'tsel hier niet qualick gaen,
 Capittel stocken toe, het magh'er all op staen.⁵⁶
 Past voort wat op je stick, daer komt een ding bij tije⁵⁷
 Met bellen langs de straet, dat moetje machtigh mijs;
 Daer loope kaerssen om bij klare sonneschijn,
 60 En 'tvolckje knielter voor, dat moetje late, Trijn,
 As 'tonse Domene t' Saerdam quam te verneme,
 'Kmien dat hij Claes en Trijn een poosje voor sou neme.
 Pas was sij 'thoekjen om, haer quam een' Bell te moet:
 Hier hebb ick't, docht sij strack, daer voor ick wijcken moet,

- 32 'tHoofd: het Bierhoofd; een hoofd was een steigerwerk als aanlegplaats.
 39 Suff: dubbele vingerring.
 40 Sleutelraex: kettinkje waaraan allerlei benodigdheden hingen.
 41 Messen: men droeg zijn eetgerei bij zich.
 42 ducaetjens: gouden munten.
 43 ducatonjtes: zilveren munten. schellinckjes: zilveren munten van minder waarde.
 45 vallen: worden.
 46 kost'lick mallen: op een dure manier dwaas doen; toespeling op Huygens' gedicht *Costelick Mal*.
 47 Waterland: De Zaanstreek werd tot Waterland gerekend.
 51 Emmertje: als handkorf.
 53 haer buijckvoll: naar hartelust.
 56 Capittel stocken: reepjes anijs, amandel of sinaasappel met laagje suiker.
 57 een ding ... Met bellen: de priester, die, begeleid door bellende en kaarsdragende dienaren, de geconsacreerde hostie naar de zieken en stervenden bracht.

[naar vertaling]

- 65 En snapten in een' steegh, tot dat het dingh verbij was:
 Alss' om sagh, was 'teen karr, die niet voll rijstenbrij was,
 Daervoor sij hadt geschrickt, door 't bellen van het Paerd.
 'Khadd, seij se lacchende, die moeijte wel espaert,
 En stapte stéwaerd in; daers' aen de ruijme straten,
- 70 Aen blauwe Baliën, aen blauw' ronde Deure-gaten,⁷⁰
 Aen Vensters sonder hout, aen Traelien sonder end,⁷¹
 (Als ijs're sneppen-touw) wel vatten kost ontrent,⁷²
 Dat Saerdam op sijn best en op de kermis-malen
 'TAntwerpsche werckendaghs niet heel wel op kan halen.
- 75 Sij sagh't oock aen 't Stadthuijs; sij saght't oock aen 'tgerots
 Van Juffers, galghe voll, de straet langs in de Crots.⁷⁶
 De kercken spraken 't oock met all haer' moije borden:⁷⁷
 Daer meende de goe vrouw schier aers als aers te worden⁷⁸
 Van hooren en van sien aen Orgel-pijp en Vaen.⁷⁹
- 80 Juijst vonds' een' Paep op stoel in witte doecken staen,⁸⁰
 Als ofm' hem scheeren souw, en nu se recht op 'tpunt quam
 Soo wouws' eens hooren schier wat geld daer uijt die munt quam.⁸²
 'Ten was niet eers genoegh te seggen dat Gods woord
 Vergalt wordt bij dit volck, en doemen 'tongehoort,
- 85 All souse Domene t'Saerdam noch eens bekijken.
 Soo kroopse dichtjes aen bij de devootste wijven;
 Maer s'hadder niet veel duers: het Paepje brack veel winds
 Met mond en handen; maer sij sat als doof of kinds,
 En kost geen enckel woord bezeffen of besinnen,
- 90 Soo wardens' inde Tael, all spandes' all' haer' sinnen,
 Soo verr was 'tAntwerps bott van 'tgeestighe Saerdams,
 Of van haer hoofsche spraeck, het suiijver Amsterdams.
 In 'tend vlooghs' over end, en, om haer spijt te decken,
 Deeds' ofse swijmen sou; maer morden in 'tvertrecken,
- 95 Jae, Jae, watje toch seght! 'kverstaeje niet een woord;
 Ick schick, je staet en lieght, dat hebb ick dick ehoort
 Van onse Domene; die ken ten minste spreke
 Voor vrouwe van verstand: maer dit en lijckt gien preke.

70 *blauwe*: hardstenen. *Baliën*: stoepleuningën. *ronde*: met een boog.

71 *sonder hout*: in Zaandam waren de vensters van hout; de meeste huizen waren daar trouwens helemaal uit hout opgetrokken.

72 *sneppen-touw*: netten om snippen te vangen.

76 *galghe voll*: vgl. het spreekwoord 'Zeven is een galg vol'; een galg vol wil zeggen dat het er heel veel zijn.

77 *borden*: schilderijen.

78 *aers als aers*: 'anders dan anders', tureluurs.

79 *Vaen*: gildevaandels.

80 *doecken*: nl. de albe, een lang wit gewaad.

82 *mint*: muntgebouw, hier gebruikt als metafoor van het verstand.

- [naar vertaling]
- Daer mé de Kerckdeur uijt, en met den neus op Straet,
 100 Daer boven 'thoogh portael de spitse Toren staet;
 Daer saghs' eens opwaert aen, en 'tmoght haer wel gelusten
 Dat steil eens op te tre'en, om soo de Vlaemsche Custen
 Van boven t'oversien: maer, docht sij, 'kben een' vrouw,
 Een jonghe vrouw allien, en, als ick 't wagen sou,
 105 Wat weet ick hoe'ck het met den Tore-wachter klaerde;¹⁰⁵
 'Ken trouw dit volckje niet, se lijcke licht van aerde;
 Hij moghtme met geweld doen voorgaen; en wat raed,¹⁰⁷
 Het is een smalle trapp: neen, neen, 'khoud't met de straet;
 En, waer Claes Ger'tsen hier, hij soudtme selver prijse:
 110 Nou ben ick oud enoegh men selve t'onderwijse.
 Soo trock sij weer op reis, en raeckte, voor 'tbeginn,
 Haer eenighe verlang, een Nonnen Clooster in:¹¹²
 Daer kreegh sij bier aen boord, en praetsters bij dozijnen,¹¹³
 Volck van geheilight vleesch, of die soo wilden schijnen:
 115 Veel hadden sij te sien aen Trijnens vreemd gewaed,
 Veel Trijn te hooren van haer' maeghdelicken staet,
 Van haer contentement, van haer' mortificatie;
 All 'ttoppegoed quam voor, en all wat tot de Statie
 Van nieuwe Nonnen hoort; om of sij luijst'ren mocht
 120 En 'tketters sieltje van de Hell t'ontkluijst'ren docht.
 Maer Trijn viel op haer platt, en seij 'twas all mij' dingen,¹²¹
 Dan sulcken veugel was in sulck nett niet te singen.
 Sij hadd een man etrouwt, en hadt noch ghien berouw,
 En, haddens' hier gien mans, soo was't niet as het souw.
 125 De Mater gafs' een' wenck, als of sij wilde seggen,
 Dat stond een ijegelick soo nauw niet uijt te leggen.
 Trijn merckte 'twuijven wel, maer 'tstondt haer heel niet aen.
 Haer docht, dat souw soo naer den Toren-wachter gaen.¹²⁸
 Soo scheidens' uijt den koop en liet de Nonnen drijven.
 130 Doe wouwse naer 'tCasteel (wat quellen ons de wijven!¹³⁰
 Sij willen 'tall besien, beloopen en verstaen)

- 105 *het ... klaerde*: torenwachters hadden, net als molenaars, in hun eenzame positie de reputatie dat ze op vrouwen loerden.
- 107 *doen voorgaen*: voor hem uitdrijven.
- 112 *Nonnen Clooster*: het Witte-Vrouwenklooster in de Cammersstraat; thans: Kammenstraat.
- 113 *aan boord*: iemand iets aan boord brengen = iemand iets voorzetten.
- 121 *viel ... platt*: dingen die 'op hun plat vallen', rollen niet voort, maar liggen plat, zijn niet te bewegen.
- 128 *dat ... gaen*: Trijn denkt dat de Mater haar lusten bij de torenwachter bevredigt.
- 130 *'tCasteel*: de Spaanse citadel (van Alva) ten zuiden van Antwerpen op de plaats waar nu het Museum voor Schone Kunsten staat.

[naar vertaling]

Soo most sij voor het naest door 'tLepelstraetje gaen,¹³²

De noble Lepelstraet, het steeghje vander minnen,

Daer niet als vreughd en woont en vriend'licke Goddinnen.

- 135 Een vande snedigste kreegh Trijn-moer in 'tversier
 En ranstes' an, en riep; Moôr Sjaesis! Dan, siet hier,
 Ick scheider beter uijt; hier hebt ghij beij de vrouwen,
 Verstaet het uijt haer mond soo sult ghij 'tbest onthouwen;
 Ick heb wel ander werck; sitt slechts still daer ghij sitt,
 140 De klucht is hoorens waerd.

Act. I. Sc. I.

MARIE. TRYN.

MARIE

Moôr Sjaeses, wat is dit!

Moôr, Nichtje, zijde gajjt? Heer, wat e suet resconter!¹⁴¹

TRYN

Dit dingh spreekt as te paep: me docht half ick verstont'er,
 En ick verstaese niet: hoe zej je dat in 'tlest?

MARIE

Moôr zijdet?

TRYN

Wie sou'ck zijn? wie'ck ben dat weet ick best.

MARIE

- 145 Wie dachge zijt, me lief, en sou'ck ick da nie wete?
 Da mochte sotten en ondanckbaer lie vergete,
 Moôr maijns gelajjcke niet.

TRYN

Wat schortje?

MARIE

Niemendal.

132 'tLepelstraetje: in de literatuur geregeld genoemd als dé hoerenstraat van Antwerpen

141 resconter: ontmoeting.

[naar vertaling]

bij haer selven

E ratteken as ghaj, da scheûrtmen in men vall.

- 150 Kom, siem' ieens òn te deegh: en hedde niet onthouwe
 Hoe dat ieens, over lang en menigh joôr, twee vrouwe,
 Hoe dat ieens vriendekens va vaer in Wôterland¹⁵¹

TRYN

Jae, 'kweun in Waeterland.

MARIE

hoe dat ick en Ma Tant
 Au Mompeer en Mameer eens hebbe gaen besuecke?¹⁵²

TRYN

IJe stinckt na Moskeljaet; ick magh dat goet niet ruecke.

MARIE

Sij steeckt haere handschoenen wegh.

- 155 Foeij! 'tzijn men handschoenen en dawe dagelaijx
 Uijt spelen voeren? maer wat hoof ick ick meer blaijx?

Francisco komt uijt en gaet inden hoeck staen luijsteren.

- Auw oogskens, auwe neus, auw mondeken soudt klappe:
 Me dunckt ick sie ou noch me nockte beentjens stappe
 Langs 'twoter, lot eens sien, nie verr van Amsterdam,
 160 Die groote groote Stadt.

TRYN

Wel jae, 'kweun te Saerdam.

MARIE

- Saerdam, me lief, daer wast. 'Tis wonder, eens memori
 Weurdt all keurt metter tajd. Maer 'ksou een heel histori
 Vertelle van die raijs. soo lustigh, soo plesant,
 Soo suet, soo nettekens was 't in da Woterland.
 165 Maer ghaj zaij jong geweest, ghen kunnes nie gedencke
 All watter toens passeerd'. 'kmach icker wel on dencke,

151 *Wôterland*: Marie gebruikt dit woord in een vage betekenis: het waterrijke Holland. Trijn vat het op als een toponiem.

152 *Mompeer en Mameer*: vader en moeder; gaat terug op 'mon père' en 'ma mère', waarbij het bezittelijk vnw. zijn functie verloren heeft.

[naar vertaling]

'Khebb icker wel geweest, en 'tlacker tractement¹⁶⁷
 He wel gemeriteert, all zaij wet wach gewent,
 Dat icker noch af kaut. moor au suet converseren
 170 En gô noot uijt men hoot; ick wilt men kinders leeren,
 En seght heur alle doôgh ôn Tôfel en baij't vier,¹⁷¹
 Hoe da lief maedeke, da Nichtje, kom eens hier,
 Hoe hiet' oock?

TRYN

Ick hiet Trijn Kernelis.

MARIE

Jôge trauwe,¹⁷³
 Me lieveke, das woôr, soo had ick 'toock onthauwe.

TRYN

175 En Mortje hiet Anne Jans.

MARIE

Goeij vrouw, wat all vermôcks
 Wat deijs' ons courtoisij, wat haddewer all sprôcks
 En discourerens ôn! Maer salme sus stae kaute
 In wind en slajck op stroôt? kom, loôt ick me verstaute,
 Ge zaijt in maij geweld, ghen sultme niet ontgoôn.

Sc. II.

FRANCISCO. MARIE. TRYN.

FRANCISCO

In haer oor.

180 *Da maijn ick oock wel, Maeij, heb ick ou wel verstoôn,
 En ken ick auwe sang, dif vogeltjen is binne.*

MARIE

Over haer schouder.

Hauchgaj au backes toe. Hoe kanset oock versinne,

167 *tractement*: onthaal.

171 *'t vier*: het vuur, de haard.

173 *Jôge trauwe*: Ja waarachtig; ge is mogelijk door de denkbeeldige aanvulling *ge heet Trijn Kernelis*.

[naar vertaling]

Die nobele fortuijn. Cosaijn Francisco, vriend,
 Hoe komdeme te pas, heb ick ou oot gedient¹⁸⁴
 185 Mé maijn presentiê, d'auw kamme seer obligere,
 Kom gôwe sômen in, en helpme Nicht tractere,
 Men vleesselajke Nicht, men lieve Nicht Cotlain,
 We moeten dese nacht en wa meer vrolajck zain.

TRYN

Maer, Nichje, 'twordt wat laet, en ick hebb varr te loope,
 190 Eer ick men slaepste vin.

MARIE

Ghe sult hier blaijve slôpe,
 Da sweir ick op men ziel: wel, wa gesegh is dat,
 Sauw'ck ick ou lôte goôn? 'ksat liever oppen rad:¹⁹²
 Om eens dat ick men Nicht uijt Holland sie verschaijne,
 Sau ick me da geluck sien in de wiegh verdwaijne
 195 Met ast geboren is?

FRANCISCO

Ten woor niet relajck.

MARIE

Neen,
 Cosaijn Francisco, sie, soo waij het met ons tween
 Alleen nie machtigh zaijn, ick saller meer toe hôle,
 De feest moet nobel zaijn, ick kans genogh betôle.

TRYN

Daer slae'ck gien twijffel an

Bij haer selven

(*en ewewel, beget,*
 200 *'Tsiet hier wat slordighjes, en 'truijckter wat na 'tslett)*
 Maer, Nichje, dat je 't weet, men slaepste die ick zaijde
 Is 'tbedde van me man, daer ick te nacht in laijde.

184 *heb ick ... presentiê*: voorwaardelijke bijzin.

192 *oppen rad*: op een rad, bedoeld is: ik laat me nog liever radbraken.

[naar vertaling]

MARIE

Wa seghde door? wa man?

TRYN

Mijn man.

MARIE

heddene mann
En zaijde ghaj getrouwt?

TRYN

Jaeck seper.

MARIE

Baj St. Ann,
205 Ge doeme lacche, Nicht, ken kan da nie gepaijse;
Ghe prueft eens ofgh' ons kunt uijt straijke met ou vaijse.²⁰⁶
'Kmajn dat ick wa verstands van Moôghdom heb, en van
De teeckene doôraf, het zaij in Vrouw of Mann,
Moôr uwerlieden ist, of Kroij en is gee vogel.²⁰⁹

TRYN

210 Maer mijn mann isser ien, en van sen ierste vlogel,²¹⁰
Te wete fris en fix; dat weet ick bij de proef,
En schicket noch te nacht te weten, heit hij troef.

MARIE

En woôr is dese mann: tis niet t'imaginere
Dach ghij getrouwt sout zaijn, hoe ick 'tconsiderere.²¹⁴
215 Woor is haij ewewel, indiender eenen is.

TRYN

Ick segje datter ien flux op sen beenen is,²¹⁶
Die mijn me maeghdom nam doe 'tpas gaf, vijftien weke
Na Wormer Bieste-Mart, nouw twie jaer overstreke.

206 *uijt straijke*: om de tuin leiden.

209 *uwerlieden ist*: bij jou is het zo, namelijk: je bent nog maagd.

210 *van ... vlogel*: voorzien van zijn jeugdige slagpennen.

214 *considerere*: bekijk.

216 *flux*: snel.

[naar vertaling]

MARIE

Woor is haij dan noch eens? ké helpt ons uijtten droom.

TRYN

220 All is hij niew etrouwt, hij brutst niet naer sen oom,²²⁰
 As aere gecke doen: hij houtje voet bij steck, Moer,
 En 'tvrouwe goed op zij. Als elck op dat besteck voer
 Men souw wat min verloops in Schippers huijse sien
 Daer 'tnou wat kluchtigh gaet, as 'twijf te lang allien,
 225 Gelijck de nieuwe Nonn in 't Clooster na drij daghe
 Van 'tdack af mans wou sien, na mans beghint te vraghe.²²⁴⁻²²⁶

MARIE

En ick en vroôgh ou moôr noôr eene mann, me kind:
 Ke, brenghem veurden dagh: is 'touwen beste vrint,
 Het sal de maijne zaijn; da sweir ick baij men eer, Nicht,
 230 En das me lieste pand.

TRYN

Een man die hier op 'tveer light,²³⁰
 Niet wijd van 'thoofd voll Biers.

FRANCISCO

Het Bierhoot wilse segge.

TRYN

Van 't Bierhoofd; (noemjet soo? ick ken hier kaeij noch bregge:)
 Dat's mijn Mann.

MARIE

Ouwe Mann, en hier, en aen de kôij,
 En weet ick icks niet eens?

FRANCISCO

Moôr dit wil hôp're, Môij;

- 220 *brutst ... oom*: gaat niet op pad onder het voorwendsel dat hij bij zijn oom op visite gaat.
 224-226 *as twijf... vraghe*: als de vrouw die te lang alleen is, nieuwsgierig begint te worden naar mannen, zoals de pas in 't klooster ingetreden non na drie dagen van het dak af mannen wilde zien (een verhaal dat Huygens' moeder aan haar kinderen vertelde).
 230 *'tveer*: aan de zuidkant van het Bierhoofd bij de St.-Jansvliet. De veerdienst werd onderhouden met roeibootjes.

[naar vertaling]

235 Wat Duvel, heûre man hier in Stadt!

MARIE

Swaijght toch, Hanne.²³⁶

TRYN

Jae, dat's Claes Gerritse, mijn mann, en mann der manne.

Tegens malkanderen alleen.

FRANCISCO

*Per Dio 'tsal honde, Moij, en waij zaijn van ons stuck.*²³⁷

MARIE

*Och, erme kreupelen, hoe roôcktij oôn een kruck?*²³⁸

Woôr bleef ick oot veur stoôn, woôr hedde daf vernome?

240 En in wa qualitaijt is Cosaijn Cloôs gekome?

TRYN

Hoe hietje dat, quae tijd? 'k hoop dattet goe tijd is.²⁴⁰⁻²⁴¹

Maer dat hij qualick tijd om t'eten heit, dat 's wiss,

Soo besigh lietick hem van ochtent mit sen macker.

Dan dat gaet sommes soo, as 'tCore van den acker,

245 De ladingh 'tschip uijt moet: en dit 's nou onsen Oest,

En, denck ick miest edaen, wangt 'twasser dapper noest.

MARIE

Ick vroôghde nô Signor Cosaijn Niçlôs vocôcij.²⁴⁷

Nou dunckme, Nichteken, behouwens ou goeij grôcij,²⁴⁸

'Tsal ene Schipper zaijn.

TRYN

Wat dochje dat hij was,

250 Een Velleblooter of ijet vande vuijlen brass?²⁵⁰

Neen trouwe, kindertjes, 'ten leiter t'ongsent soo niet:

We gaen voor Burgers uijt, en vande beste, soo siet.²⁵²

236 *Hanne*: sukkel.

237 *'tsal honde*: het zal er honds toegaan (met stokslagen).

238 *kreupelen ... kruck*: kreupele, hoe raak je aan een kruk; Francisco wordt vergeleken met een hinkepoot, die een kruk nodig heeft.

240-241 Trijn kent het woord kwaliteit niet en begrijpt 'kwaaije tijd'.

247 *vocôcij*: beroep.

248 *grôcij*: gunst.

250 Velleblooter: iemand die schapehuiden schoonmaakt; ploten = wolresten van schapehuiden verwijderen, een vies werk.

252 *soo siet*: formule ter bekrachtiging van het gesprokene.

[naar vertaling]

MARIE

Khoor mé contentement d'eer van maijn noste bloed:
 Moor, Nicht, nou isser ijēt dat ick noch vrōge moet;
 255 As ouwe lieve Mann in Stadt komt te vernachten,
 Ick hoop haij doeget doōr lie van condicij plachten:
 Woor is die herbergh nou, op dat hem Sr. Cosaijn
 Francisco veur maij eens ten dienste magh gae zaijn,
 En kussen hem de hand.

TRYN

Wat souw hij daer an kusse?
 260 Se benne beij bepeeckt. Eij lieve soete Susse,²⁶⁰
 Breeckt daer je hoofd niet mé: we staen niet op die snof:
 En soockje sen lodjijs, dat's in sen eigen Hof,
 Sen eighen hout, verstaet, sen eighē stijve scheepje:
 Daer is hij Baes, ick Vrouw, daer in bestaet all 'tsleepje.

MARIE

265 En sou Sr. Nicolo Gerardi, ons Cozain,²⁶⁵
 T'scheep slōpe, daer 'ck ick woon? 'Ten sal veurwoōr nies sain,²⁶⁶
 Het zaij ou lief of leed, ick sal hem sende noijen,
 All ist wa verr van hier me salt hōst over schoijen.²⁶⁸
 Te minste sal hij nō se vrouwke kome sien;
 270 En dan, soo 'tspreeckwoord seet, in 'tloven en in 'tbien
 Vergaeijeren de Lien; dan sal hij meughe kiese,²⁷⁰⁻²⁷¹
 Wat dat hij in maijn huijs sou winnen of verliese,
 Bij 'tscheepse logement. Da stoōn ick ou bekent,²⁷³
 We wōren eertajds wel wat heerlicker gewent,
 275 Moōr mette quōijen taijd goōt elcken een ten achter,
 Soo wel den aighener as senen erme pachter:
 En, offer wach gebrack oōn ons miseri, Nicht,
 Dees' erme gieestlijckhaijt mōckt eerst ons beursen licht,
 En dan sendt ons 'tCastieel saijn Señores Soldados,²⁷⁹
 280 Die wille zaijn gekent voor hidalgos honrados,²⁸⁰

260 *eij lieve*: sussende of smekende uitroep.

265 *Sr. Nicolo Gerardi*: Italiaans voor heer Klaas Gerrits.

266 *daer' ck ick woon*: Marie wil gastvrij lijken; in haar stad wil ze dat familieleden bij haar logeren.

268 *schoijen*: lopen.

270-271 *in 't loven ... Lien*: door onderhandelen komen mensen tot overeenstemming

273 *Da ... bekent*: dat (het volgende) verzeker ik je.

279 *'tCastieel*: de Spaanse bezetters. *Señores Soldados*: heren soldaten.

280 *hidalgos honrados*: nobele edellieden.

[naar vertaling]

En bedelen ons vast de leste stuijver uijt;
 Soo weurdt den Beûrger hier geplundert tot de huijt.
 Noch schietter ewewel wat over, sou'k ick hope,
 Om een goeij schotel veur goeij vrindekens te koope,
 285 En dan noch e sôcht bett.

TRYN

Bij haer selven.

Dat magh wel wese, maer

*Ick ben van me compas of 'tsiet'er hier niet naer.*²⁸⁶
 Ja wel, je meught men mann doen keume, maer doen blijve,
 Daer sieckje niet voor an, all waerje mit je vijfve.
 Hij is t'iensinnigh, waere Nichjen, en t'ienkent.

MARIE

290 Onkennis môckt onmin seegh 't spreekwoord hier ontrent.
 Ghe sult host anders sien, me jongwaijf goôter hene,
 Die kan wa klappen en is frôij dispost van beene.²⁹²

TRYN

Wat, wouwj' hem en jong wijf toe sturen? soetjes, Moer,
 Speult mit dat kunsje niet: Claes Gertse soôckt gien Hoer,
 295 Ick ben hum wijfs genoôgh, en jong genoôgh van lende.

MARIE

Nicht, excuseerme, 'kmaijn ick sal me Maijsse sende,
 Men Moôrt, hoe nuemde gaijt? men Dienstmooght. Hoe gentiel²⁹⁷
 Valt oulie sproôck baij d'ons! das sweir ick baij men ziel.
 'Kwill noch eens nô da Land gae wand'le menen buijck voll,
 300 En leerense correct.

FRANCISCO

Bij sijn selven.

*Soo, vultse kapp en huijck voll.*³⁰⁰

*Saij neemt all veur contant, goeij Moeijer, wammer seet.
 Flus en verstond ick's niet, nou dunckme dat ick 'tweet,*

286 *van me compas*: van streek, de richting kwijt.
 292 *frôij*: rap of mooi; Marie bedoelt het eerste, Trijn verstaat het laatste, *dispost*: gedisponeerd.
 297 *Moôrt*: 'Maart', verkorting van Martha, de vrouw die Jezus bediende (Lucas 10:40).
 300 *vultse ... voll*: vul haar kap en mantel helemaal.

[naar vertaling]

Wat dasse veur heet, Môij, die looste praij der praije.

Se sal de mann as kax all sukende doen maije,

305 *Soo dammem niet en vindt, en ondertussen hier*

Her nôijke nôije deur gewelt va waijn of bier.³⁰⁶

Moôr ick sal me doen, tjan, en nôijen oock me nôijke³⁰⁷

Op maij fatsoen. per Dios, dit Hollans popegôijke

Sou ene Cavolier noch al beschieet doen. Vell

310 *Is vell, en vlees is vlees, moôr Hollans, paijs ick wel,*

En Brôbans schilt all wat, me moet van als eens pruve.

MARIE

Wassitt en fanteseert? ghe moet ou nie bedruve,

Men Uffrouw Nicht, Cosajjn sal cito baij ou zaijn.³¹³

Kom, ondertussen eens en teugske Spoinse waijn:

315 *Ghe zaijt licht mu gegoôn, das sal ou waf ferfrôije.³¹⁵*

'Khebb ick ons hoot veur hoot e kiexke lôten brôije,

En dan ene Capuijn met Oesters gestoffeert,

En dan ene Calckoen me Weurste gelardeert,

En dan wa Snekpekens, twee Koppeltjens Potraijse,

320 *En dan wa klaij gebeents, en, om ou eens te waijse*

Hoe 't Brôbants tractement te werck goôt, wa Cardons,

Wa Celeris met sout en olij, da baij ons

Was seer is in estiem. en, om ou te vermôke

Me waf vorietaijts va spaijsen en va smôke,

325 *Heb ick met eenen oick gesonden om wafviss,*

E sneke Salms of twiee, e Neuske, sooter is,³²⁶

E Kerperken, om droigh innen servett te winde,

Wa Spierings en wa Posts, en, soomet kan gevinde,

Wafversse Cabeliau, wa Schelvis, wa Plodaijs,

330 *Wa Bott, wa Tongeskens, diem' elders het Potraijs³³⁰*

Gedoopt hé vande Zee; en soo voirt.

FRANCISCO

Apart.

Is da blose!

Môij, schaijder noch niet uijt?

306 *Her ... noije:* haar naadje (naaiwerk) naaien, haar werk afmaken.

307 *nôijen ... nôijke:* hier in de obscene betekenis.

313 *cito:* spoedig.

315 *waf ferfrôije:* (wat verfraaien) wat opvrolijken.

326 *Neuske:* neusje (van de zalm).

330 *elders:* in Frankrijk ('La sole est la perdrix de la mer').

[naar vertaling]

MARIE

Wa meughde gaj stoôn rose!

- 'Kweet ick wel wad ick segg. 'Ksient oôn ou Oogskens licht,
 Ghe sitt all vast en paijst, 'tsiet hier wa droogskens, Nicht,
 335 Om soo veel pottekens van ovend te doen koke:
 Moôr stelt dat uijt ou hoot, da brôijen en da smoke
 En houwe waij niefvan, 'tis ene vuijlen brass,
 En môckt ons huijse sleghs tot Roick en Smaer en Ass:
 Soo vindew' ons gerief in honden brôijeraije:
 340 Nicht, das de suetste vond van ouw' en nieuwe taije;
 Gen spreeckt moôr, en ghe siet ou schotels werm en nett
 (Tgoôt as en Toiveraij) gebracht en opgesett.
 En all met order, frôij, en met respect.

TRYN

Met speck, Moer?

- 'Kmocht lije dat hem speck as Koestront in sen beck voer
 345 Die 'teerste speck bestong te snippe tot en riem,
 En naeijdet quansuijs deur 'tgeveugelt met en priem;³⁴⁶
 'Kmagh toch gien speck.

FRANCISCO

Dat isser een die goet is,

Mari, verstondet wel?

MARIE

'Ksegg datter geen en bloet is

- As ghaj en zaijt. stô still, en lot heur all begoôn,*
 350 *Se sitt en pittereert, da stômer best af oôn,*
Baij sleurpkes sal de waijn in 'thoot gerôke. Liefke,
 Of ou wat over quam, hier baij stôghet Geriefke,
 Ge weet wel.

TRYN

'Khebb gien noot; 'ksout selver seggen aers,
 We benne t'ongsent all wat miester van de Naers,

346 *quansuijs*: als het ware.

[naar vertaling]

355 En van die angdere gelegenheit.

FRANCISCO

Jô trouwe,
As ons volck, paijs ick, en as miestendeel de Vrouwe.

MARIE

Wat hebb ick groit abus! ken hebb ick niet en Aij
Op Tôfel g'ordonneert, niet en sute pastaij,
Niet en Amandeltoert en sulcke liefflajckhajkens

FRANCISCO

360 All weer ôn?

MARIE

Moôr embaijt, door hoire noch pastaijkens
Va mergh, va sweserkens en hônekammen toe.

TRYN

IJe doet all te veul kosts: 'kwort schier het ete moe
Eer 't opte tafel komt.

MARIE

Is 'mie woor, Ma Cousine,
'Tis wa Signeurioôl, moôr woôr toe kans gediene,
365 Soo veulderlaj gerecht? dan 'tis hier de manier,
All en tracteerde moôr ene mens draij of vier.

TRYN

Hoe brill sel onse Claes staen kijken op all 'tete!
'Kwouw om en stooter dat ick 'thum kon late wete³⁶⁸
Hoe 'thier estelt is; Nicht, sel 'tnoch lang lijen eer
370 Men alderlieste keumt, en keumt ije Meit niet weer?

MARIE

All propelajck, me lief, we kunne noch wel prôten
En urken, eer hajj komt: 'tzajjn all wa langher strôten

368 *stooter*: munt met een waarde van twee stuivers.

[naar vertaling]

As d'ouliens te Leirdam - 'kwill segge, te Noordam.

FRANCISCO

In haer oor.

Wa magh den bottekroes stoôn rôse, seght Saerdam,

375 *Of ge vergalt den Bot.*³⁷⁵

MARIE

Te Saerdam will ick segge:

'Kwas doôr wa besigh memmen schotels t'overlegge

Die'ck ou me Kaes en broit moech geve, veur dessert,

Veur 'tlest, veur lackerding. Moôr drinckt eens uijt ou hert,

Eer dad ick doôr af spreek: de waijn en sou nie smôken

380 Op suticheit: en, sou dippoteken uijt rôken

Eer da Cosaijn Nicloôs ons fluskens overkomt,³⁸¹

Soo moster anders oôn. Nicht, hedde wel gesomt³⁸²

In oulie Land, of op e sommeke gedroncke?

Daggoôt hier soo gaglioôrd. Sie Sr. François ieens loncke,³⁸⁴

385 Haij wouw ou wel te laijv: en haij kan's pertinent.

Kom, lackren dief, sit neer, ghe saijghes wel gewent.

Dach geld ou memme Nicht, en een, twee, draij, vier kuskens.³⁸⁷

Sie, Nicht, soo doeme hier; waij leeren van de muskens:

Nou doe bescheet, Cozaijn, ick en ben oick niefvies;³⁸⁹

390 'Kwaghs van uliede weer, en bieme gee verlies.³⁹⁰

Ba soo, da klapt. ist uijt? keer om dan opde nôgel.³⁹¹

FRANCISCO

Wa quelme 'thollands waijf, se kust soo dicht as hôgel!

MARIE

Tsal hier host hoiger goôn, se bloost all, siede wel?

De Spoinse waijn beghint te blincke deurer vell.

375 *vergalt den Bot*: bij het schoonmaken van vis mag de gal niet leegstromen.

381 *fluskens*: straks.

382 *Soo ... oôn*: dan moest het anders aangepakt worden. *hedde wel gesomt*: sommen is een spel, waarbij met het uitdrinken van ieder glas het recht op een kus wordt veroverd.

384 *gaglioôrd*: vgl. Frans 'gaillard', vrolijk.

387 *Dach ... kuskens*: Dat (deze dronk) geldt jou en dat geldt een, twee, drie, vier kuskens.

389 *ick ... niefvies*: Marie meent dat ze aan de beurt is om gekust te worden.

390 *'Kwaghs ... weer*: Ik verwacht van jullie hetzelfde.

391 *klapt*: slaat op het geluid van een kus op de wang. *keer ... nôgel*: het glas werd op de nagel van de linkerduim omgekeerd ten bewijze dat er geen druppel meer in zat.

[naar vertaling]

TRYN

395 Nou mocht ick wel iens gaen, ije weet wel; 'tken niet misse,
Die veul drinckt moet.

MARIE

Jô, Jô, segh uijt, die moet veul pisse.
Elck op sen vraijichaijt, 'tis kermis, gôde gaij
Dat hoexken om, me lief; hoigh wôter, goech getaij.

Tryn gaet achter.

Sc. III.

MARIE. FRANCISCO.

MARIE

Was seghde nou va maij? ghen hadt flus gieen courôsi,
400 Hedde nou beter moet?

FRANCISCO

Baijloij doors avantôsi,⁴⁰⁰
Gaij het den duvel in: ken sachs me laeve noot:
Hoe suetjens valts' in 'tnett! wel, das ierst en malloot.
We sullense, per Dios, heel in ons klauwe kraijge,
(Soo wel en kanset niet) en opper hem ontraijge,
405 En môkens' achter ieen all die frôij noppe quaijt,
En plundre schip en goet.

MARIE

Swaijgt botmuijl asge zaijt.
Doôr komse; en lettoch ieens, om Goeds will, opper beene,
Hoe dassen knicke.

Sc. IV.

MARIE. TRYN. FRANCISCO.

Nicht, wacht ou wafveur die Steene,
De vloer is ongelaijck; 'kwacht nô de Metselaer,
410 Die sallem helpe.

400 *Baijloij*: bij St.-Eloij (bastaardvloek).

[naar vertaling]

TRYN

Wel Claes Gerrtse, ben je daer,

Sij vatt Francisco bij het hoofd.

Kom, Keuning, gémen soen. je doetme wel verlanghe,⁴¹¹
Maer 'kseltje lustich weer verhaelen op ije wanghe. -

Sij kust Francisco over sijn schouder.

Wel heij, 'ten issem niet. ick docht all, bij men zool,⁴¹³
Hoe komt hij an en pluijm deuse besuckte jool!

415 Of is 'tsen Corebloem?⁴¹⁵

FRANCISCO

Ho! s'is all inde Blomme,

'Tgô nôde Boinen toe.⁴¹⁶

MARIE

Haij'n is noch niechgekemme,

Moôr 'khebbertaijing af, we sullenem host sien:

E glôskén op 'tsucces van sen goeij raijs.

TRYN

Wel tien,

Beghett, dat is goe tijng, en 'kmeughse nong wel laete,

420 'Khebb wat ruijm baen emaeckt. en willjer wat bij praete,

En somme mé, Monsseur, kedaer, men backes honck,

Sij kust hem weer.

Hoe'ck mier an Claese denck, hoe dattick mier ontfonck.

Keraedje, Nicht niet dicht, dat geldje noch en tooghje

Op sijn gesondicheit. kom spannew' iens et booghje

425 All wattet lije magh: Ick weet niet hoe'cket hepp,

Men keel beklæghter van dit Brabantse gelepp,

We sitten oock, beghett, en pluijsen ofwe luijsde,⁴²⁷

'Tlijckt of ije gaere saeght dat Tryntje nicht verhuijsde,

Suck slag van bekertjes douwjese voordereus,

430 Hebjer ghien wijer in ije troor? Vijve le geux⁴³⁰

Dat geldj' en Troijtje, Frans, of is 't Françoisjs, of Fransje,

411 *Sij...hoofd*: toneelaanwijzing die pas in apograaf is toegevoegd.

413 *bij men zool*: verbastering van 'bij mijn ziel'.

415 *Corebloem*: sieraad op Klaas z'n muts; de functie daarvan is niet bekend. *inde Blomme*:
Blauwe bloemen (korenbloemen) golden als beld voor fantasieën.

416 *nôde Boinen*: ze begint verward te raken, ze raakt in de bonen.

427 *pluijsen*: drinken met kleine teugjes. *luijsde*: luizen vingen (dat gaat traag).

430 *troor*: trezor, kast. *Vijve le geux*: krijgsleuze uit het begin van de Tachtigjarige Oorlog.

[naar vertaling]

Of St. Franciscus? hier, wat benje voor en hanssje?

FRANCISCO

Ick ben all wacchge wilt, me lieveke, mon coeur,
Ick hieet; hoe hieet ick oock? 'khiet ouwe Serviteur.

435 En willew' eens van deêgh? wegh metta Lajsterbaxke,⁴³⁵
Doeme da dingh van hier, en hanghet oôn en taxke
Veur vogeltjes in 'tboss.

TRYN

Dat hebje wel, kesijn,^{437b}

En je spreekt as en man: hoe kenme lustigh zijn⁴³⁸

En keume Wijn te kort?]^{439a}

MARIE

Hadoôr, 'ken wils niet hoire

440 Dame Nicht segge sou da'ck ick de feest will stoire;

Sij geeft Tryn een' groote fluijt voll.

Fluijt op da fluijtien ieens e Lieken op de kunst,
Cosajntje, 'kschenck ou Glas en Wajjn, uijt goeijer gunst.

TRYN

En liedje? 'tis edaen. ick hepper ien onthouwe
Dat nobel gaet. Wicheij!

Sij singht.

Wilmes van Nassouwe. -

445 Maer 'tfluijtje moet eerst uijt, niewaer Gemanne.

FRANCISCO

Jae.

MARIE

Das buijten twaijffel.⁴⁴⁶

TRYN

Daer, dat gaet voor, volghme nae

Singt wederom.

- 435 *willenw'* ... *van deêgh*: willen we er eens stevig tegen aan.
437b in de apograaf tussengevoegd.
438 in de apograaf tussengevoegd.
439a in de apograaf tussengevoegd.
446 *dat*: verwijst naar Trijn: ik.

[naar vertaling]

*En volghme nae, nae, nae, soo spraken all de veugele:*⁴⁴⁷

Wat denckje, Nichje, heit en Schellevisse vleugele?⁴⁴⁸

IJ gurcke, 'kweet daer sulcken Lietjen of. - maer, hou,⁴⁴⁹

450 'Kmost wat min singen, as ick wat meer fluijte sou.

O fluijtje vander jeughd je selt bij mijn vernachte,⁴⁵¹

Gaet in. maer ien is ghien: wie wild'r en paertje wachte?⁴⁵²

FRANCISCO

De Duvel hoël de praij, is da begut gefluijt! -

Moôr 'tsal hôst anders goôn, ick sie wel daddet stuijt.

455 Ick wachse, Nicht.

Hij geeft haer de tweede fluijt.

TRYN

Dats uijt: en aere.

FRANCISCO

Sie wafveur ou,

Ten is nie meugelajjck

Sij wilder wat uijt gieten.

(houw, Nichtjen, ick bekeur ou,⁴⁵⁶

Heus spel, me kint) 'ten is nie meugelajjck; ten halve

Sal't hôpre. wacht ou wat; dees volle Koeij moet kalve. -

Tryn braeck en valt opde vloer.

Doôr leet den bras. doôr leet de Beest in 'tkinderbet,

460 Wie will gevôijer zaijn?

MARIE

Hoe ist, sloir, hoe ist slet?

Hoe ist, nicht Kôtelajjn? was, zaijde doit? of laefde?

Is da nie meer genuchs dan iemand oit belaejde?

FRANCISCO

Victori, Môij; de Stad is in, 'tCasteel is ons,

Se slôpt soo vast, als loôghse midden in den dons.

447 *En volghme nae...*: bekend drinklied.

448 *Heit ... vleugele*: duidt op het leugenlied 'Daar vloog een schellevis al door het woud'.

449 *IJ Gurcke*: verbastering van 'bij God'.

451 *jeughd*: vrolijkheid.

452 *ien is ghien*: één getuige is geen getuige (rechtsregel); zie Numeri 35:30, en Deut. 17:6 en 19:15.

456 *bekeur ou*: beboet je; er stond een boete op oneerlijk spel (Trijn wil er wat uit gieten).

[naar vertaling]

MARIE

465 Tsô, nouw ôn 'tplundere, de poirte zaijn gespronghe,
De Sinternelen doit. Ick berst schier uijt men longhe⁴⁶⁶
Va lacche.

FRANCISCO

Still, se ruert.

MARIE

Was souwse rure?

FRANCISCO

Sist! -
Ick hoir wat as en sluijs.

MARIE

Da denck ick wel; se pist.

FRANCISCO

Moôr hoir, se spreeckt.

TRYN

Kelaes. Kela. Kela. Kelaesje.

MARIE

470 Se droomt van heure Kloôs.

TRYN

noch - noch - noch ien gelaesje.

FRANCISCO

Wa ploôg!⁴⁷¹

MARIE

Ten is gee noit, dassal strax over goôn,
De Kiaers die flickert soo wat inde paijp: die moôn⁴⁷²⁴⁷²⁻⁴⁷³

466 *Sinternelen*: vgl. Frans 'sentinelles', schildwachten.

471 *ploôg*: pest.

472 *flickert ... paijp*: de kaars die in de pijp van de blaker opbrandt, is het symbool van het naderende einde.

472473 *die moôn ... wolck*: ander beeld voor hetzelfde.

[naar vertaling]

Goôt innen swerte wolck, en sal nie licht weer schajjne
Veur daddet mergen is.

FRANCISCO

Ô Spoinse waijn der waijne

475 Wa komd' ons wel te pas! Wa wast e nobel man,
Die ou ierst euijt de dreuijf in 'tvat, en in de kan,
En in se kaeltje goôt! was saijde suet en krachtigh!
Was saijd' e nobel nat!

MARIE

Sie doôr, se slôpt worachtigh,
Ofs' inde Roise laegh.

FRANCISCO

Soi doesse toch: moôr, Môij,

480 In wadden Roose! foeij!⁴⁸⁰

MARIE

Da 'n sloôn ick niet ieens gôij,

Das goet te kuijsse. Kom, kom lôt ons 'tspel beghinne:
Ierst dese sulvren Riem: doôr sou'ck ick lang veur spinne
Eer ickem over wonn. - nouw dese gouwe knopp: -⁴⁸³

485 Wa droes, het ding is swoôr! - now de muts vande kopp: -
'Tis all faijn laijnwaijke: da weet ick wat te leere
Da maij wel vughe sal; 'ksal ick't accommodere
All woôrte veur en Princers: nouw 'tLaijfken uijt: houw vast: -
Hoe stôde soi? treck staijf. - 'tsloop laijfke van damast?⁴⁸⁸
Neen, 'tis moôr filosell. all goechgenoch veur dachgeld.⁴⁸⁹
490 As ick 't niew môke souw, het koste mennigh dachgeld.⁴⁹⁰

FRANCISCO

Sie wadden Beurstjens, Môij, wadden Boesem, sie,
Me sous' op ete.

- 480 *Roose*: Trijn had haar 'rooswater' laten lopen. *gôij*: gade.
483 *gouwe knopp*: waarschijnlijk de gouden broche die de halsdoek bijeenhield.
488 *sloop laijfke*: onderlijfje dat men in bed aanhield.
489 *filosell*: floretzijde. *goechgenoch ... dachgeld*: goed genoeg voor dat geld; het heeft haar niets gekost.
490 *dachgeld*: met klanten als Francisco en Paschier kon Maai geen hoog tarief vragen.

[naar vertaling]

MARIE

Sott, wa maijnde dat de die
Wa meer zaijn as de maijn? Tis all vell as en ander.

FRANCISCO

Moôr sie, se stoôn soo stajf, soo frôijkens van malkander.

MARIE

495 Nouw gô foirt, leurefoôs, wen hebbe geenen tajt
Om soo te futsele. Hier, hannen as ghe zaijt,
Licht dese plagg wat op, 'ken kan de knoop niet vinde
Van heure veurschoot. - still, ick moetem wat ontwinde,
Het is hier wa verwert. - doôr is 'tloss. nouw den rock;
500 Den rock loss. woôr's de spleet? - Ba 'tis en ronde klock:
Francisco, woôrs de spleet?

FRANCISCO

Da meughde gaijlie wete,
Verstoôn ick maij da stuck, of ben ick ick gesplete?

MARIE

Hier isse, recht veur in. wie sou dat rôije? wel,
Di Boere kleet is ee mirokeleus gestell.
505 Moôr, Frans, das enen Rock, das lôke, das zaijn koirde!
En wadde voeijer! sie, wadden en bôij. ken hoirde
Van all me laeve noit va sulcken properhaijt.
Nouw 'tzieltje, baij men ziel. woôr is dat ope. baijt: -
Woôr is disscheurke; veur, of achter, of ter saije?
510 All mé veur. das en klucht. hoe wetenset te snaije,
Die botte Hollanders!

FRANCISCO

Stoôn d'ouwlie doôr nie mé?⁵¹¹

MARIE

Ou lust te koute. treck.

511 *d'ouwlie*: die van jullie (Antwerpse vrouwen); obsceen bedoeld.

[naar vertaling]

FRANCISCO

Wacht, daddick niet en tré
In desen hutspott hier.

MARIE

kom, lôt s'ons waf verschuijve.

FRANCISCO

Wa ploôgh, hoe stincket hier no vers geperste druijve!

MARIE

515 Hoe vieskens, saijde, Frans! Doôr is et zieltjen uijt,
En, par ma foij, dat is bekans den besten buijt.⁵¹⁶
Sie wad en dertel goed; voll koordekens as braij noôt,⁵¹⁷
Sess of acht inde schoit. as diffolck in de waij goôt
Ist dan sus opgeschickt? treet das soo deurden dauw?
520 Lôt sien, is 'tlang genogh? - jôt, moôr 'tis wat te nauw.
Ick ben wa corpelent baij heur. wa magh ick segge?⁵²¹
'Tis ruijm genogh gefronst, me salt wat uijt doen legge.
Nouw Coussebande los.

FRANCISCO

Das maij werck.

MARIE

Just, Monseur,
Ghe wilt wa snuffele. doôr, goôter dan mé deur,
525 Ick schencks' ou.

FRANCISCO

Is dat all dacheme maijnt te gheve
Veur men getrouwichait? 'Ken kom hier nie chedreve
Op ene stroijwiss, Moij, 'khebb oock e woord in 'tvat⁵²⁶⁻⁵²⁷
As recht sal recht zaijn, wel, was seggen is me dat?

516 *par ma foi*: bij mijn trouw, eerlijk gezegd.

517 *koordekens als braij noôt*: koordjes als kantwerk. In de apograaf en drukken staat 'doôr en gebreeckt moôr braij-noôt'.

521 *wa magh ... segghe*: ik heb geen reden om te klagen.

526-527 *nie chedreve ... stroijwiss*: ik kom hier niet aangedreven op een bos stro, gezegd van personen die zo weinig gewicht hebben dat ze op stro blijven drijven.

[naar vertaling]

MARIE

All propelajck. 'ken will memmene vrint nie kaijve.
530 Treckt baij her Coussen uijt, ick sals' ou lôtên blaijve,
Ick ben ick wel gekoust, en raijckelajck versien
Va sulcken koomenschapp.

FRANCISCO

Das woôr: - maer lôt eens sien,
Door zaijde broôf geboirt deur ene jongen bôse,⁵³³
535 Dat isser ieen, das twiee, en 'tzaijn goeij Saijen bôse.⁵³⁴
Ha, ha!

MARIE

Ghe lieget, Frans.

FRANCISCO

Ick lieghet? 'tis seer wel
Ick sals' op oventuer gô trecken over 'tvell
Van baij men beentjens. Tjan hoe sal ick ick braghere!⁵³⁷
Nou magh ick ommers baij de groote comparere.
Men liaersen zaijn soo out en soo dickwils verlapt
540 Dat icksme selver schoôm.

MARIE

Wa stôde gaij en klapt,
Hoe kan en vrouwe kous oôn e mans bieen gepasse?

FRANCISCO

Jô, jô, 'kweet ick da wel; me sal'r e stuck ôn lasse
Va plets, of Ermezaijn: de Broecke zaijn nouw lang,
Me sal de vrouwlickhaijt nie sien ôn maijne gang.
545 'Kben ommers wel gepôijjt. en seurgde gaij soo verr niet.
Lot maij men gouste vrainj.

MARIE

Moôr siede ghajj die sterr niet?

533 *broôf geboirt*: mooi gefopt. bôse: baasje.

534 *bôse*: bazen, kousen. In de apograaf en de drukken vervangen door 'hôte' (hopen): kousen.

537 *Tjan*: bij St.-Jan. *braghere*: pronken.

[naar vertaling]

Flus stonds' ons over 'thoot, nou stösse nues: 'tweurdt loôt,⁵⁴⁷

Me dunckt Hanneken euijt is soo lang opde stroôt,

Datte nacht slaijtte goôt. we moete stoôt go môke,

550 Hoe dawe dees figuer met ieere quaijt gerôke.

FRANCISCO

Das toch woôr evewel. of die fiel, heure mann,

Heur spoorden opde locht, as wel gebeure kan,

Was souwe môke. 'tzajjn besuckte stercke schelme

Da Wôterlands gespeuijs, se souwen ieen verdwelme,

555 Medden soufflet of twee: heur veuijste zaijn te hert,

Men lust nie van di'e kost, 'ken sueck geen hôpermert.

MARIE

Wel hedde gee rapier, en zaijde niet e kraijsman?

FRANCISCO

Ten sé niet, e rapier: all winnet all de praijs van

Meest all de wôpene: die dieve zaijn te snoo,

560 Se trecken ou emess twee spanne lang of soo,

En vallen deur 'tgeweir en snaijen een te schande.⁵⁶¹

MARIE

Jô wel ken weet nief, vrint, me dunckt me heêt oick hande.

En daddet maij veur quam, va wie 't oick woôr, ick swaert,

'Ksou: - ick en ben ick toch van ee mes niet vervaert,⁵⁶⁴

565 Da weette wel.

FRANCISCO

Tjan, Môij, 'tmess mochter oick nô wese.

Moor dis all weer gekout as woôrder niet te vreesse,

As sôte waij baij 'tvier, en gôve vraijers euijt⁵⁶⁷

En vraijsters mette Tang. en ick vrees datte Guijt,

Die nou se Waijff all mist, indien hi niet heel satt is,

570 Heur gangen nô vörst, en met alle man op 'tpat is

Om s'uijt te vinden.

547 *over 'thoot*: boven ons (hoofd). *nues*: schuin.

561 *vallen ... 'tgeweir*: maken een snelle beweging langs jouw wapen heen, ontwijken je wapen.

564 *ick ... vervaert*: ik ben toch niet bang van één mes; Francisco vat dat op in obscene zin.

567 *As sôte ... Tang*: alsof we bij het vuur zaten en vrijers uitdeelden met de tang (spelletje waarbij men een toekomstige echtgenoot toegewezen krijgt - hoe dat precies in zijn werk ging is onbekend).

[naar vertaling]

MARIE

Toch: en mé waffrôgens, Frans,
 All woude van Poraijs nô Roime, doôr is kans.
 Moôr zaijde ghajj gerust: 'ken hebb ick sulcke puntje
 Van doôgh niet onderleet, 'ken hebb icks in maij muntje'⁵⁷⁴
 575 Wel draijmoôl overmunt en om en tom gewent.
 'Ksal ick 'tons klaere, man: en vrieest nie veurde Vent.

FRANCISCO

'Ken vrees noot: moôr ick maij 'tperaijkel as tgezaijn kan.

MARIE

Jô, ghe wilt segge, Most en vindm' in geen Azaijn-kan,⁵⁷⁸
 En gh'hout veul vannen heuijt die heel en onverlett
 580 Gerustekens en wel gô leggen in heur bet,
 En gh' het gelaijck.

FRANCISCO

Nouw voirt; spreekt toch eens euijt te leste
 Hoe suldet môke, Môij?

MARIE

'Khebb ick den alder beste
 En de subtielste vond die oot euijt vrouwen hoot
 Te veurschajjn is gebrocht.

FRANCISCO

Ghe helptme euijt men doot:
 585 Ke me lief Moeijerke, wat ist veuren inventie?⁵⁸⁵
 Het is e wonder dingh van en quoj conscientie,
 Me dunckt, woor ick me keer, 'ksie maij dien Bedelaer,
 Dien Bogger, dije fiel, die Schipper achter haer⁵⁸⁸
 Medde mess as e vliem.

574 *mntje*: vgl. aantekening bij vers 82.

578 *Most ... Azaijn-kan*: zoete jonge wijn is niet te vinden in een azijnkan (spreekwoord); iets prettigs is niet te vinden in een vervelende situatie.

585 *Ke*: verbastering van 'Christus'; hier een aansporing om te spreken; vgl. bijvoorbeeld 219. 590.

588 *Bogger*: 'Bulgaar', scheldwoord (het Franse 'bougre').

[naar vertaling]

MARIE

'Ksal icktem wel ontlegge.

FRANCISCO

Hij beeft.

590 Ké segt dan.

MARIE

Bloijen euijl, 'ken wils ou noch nies segge,
Ghe sullet sien. Kom hier, lôt ons dit doije laiïf
Gô slaepen uijtte vloer, om offer man of waiïf
Quam kloppen aen men deur, dat hier veul 'snachts te doen is.

FRANCISCO

595 Van dusent tegen een dat did ding heure schoen is;⁵⁹⁴
Besie, wad e fatsoen!

MARIE

neen, 'tzaijn heur toffele;
Doôr sleurpense soo mé, dachgoô soo schoffele,
As quômens' euijten bet. 'Tpast wel baij saiïe kousse,
Nie woor? hoe schickt dafvolck de schotels nô de sousse!⁵⁹⁸
Kom oôn, hef op: ick hier; neemp ghaiïse baij her hoot.

FRANCISCO

600 Wat ramp hoe weeght die Treuij.

MARIE

Nie woôr? all woôrse doot,
S'en mocht nie swoôrder zaijn.

FRANCISCO

en souseï wel niet wese?

MARIE

Ge saiï geck.

594 *Van ... een*: 'Duizend kansen tegen één kans'.

598 *hoe ... sousse*: ze passen het één zodanig bij het ander aan dat een harmonie ontstaat.

[naar vertaling]

FRANCISCO

Sonder geck, loôt sien, hoe stoôter wese?⁶⁰²
 Niece, Niece, se heech gieen noit: sie doôr, se bloôst, de praij
 Als soôtse voor en komm met hieeten Raijstenbraij.
 605 Jô, Jô, se ronckter baij; se sal strax wel wa mieer doen,
 Me dunckt ick rieckt all.

MARIE

Suet, me moetens' oick nie sieer doen,⁶⁰⁶
 Sheet ons giece liet gedoôn, goeij sloir.

Sij dragense naer achteren. komen weer uijt.

Sc. V.

MARIE, FRANCISCO, PASCHIER

MARIE

Wel, dat is doôr,
 Den doijen is ter kerck gebrocht all sonder Boôr.
 Se leet doôr wel en werm beschutt van alle winde,
 610 De Schipper, paijs ick ick, en sals' altoos nie finde.

FRANCISCO

'Ken weets nie: vindt haij 'theuijs, haij treed wel lichtelaijck
 In da klaij kômerken en valt doôr over tlaijck.

MARIE

Tut, tut.

FRANCISCO

Doôr wôrdt geklopt. wa dusent slappermente,⁶¹³
 Wa komd' ons over!

MARIE

Still. - was doôr te redjemente?⁶¹⁴
 615 Wie klopt door?

602 *wese*: gezicht.

606 *Suet*: rustig aan.

613 *slappermente*: verbastering van 'sacramenten'.

614 *redjemente*: regimenten, tekeergaan, lawaai maken.

[naar vertaling]

PASCHIER

roept van buiten.

Vrint.

MARIE

Wa frind?

PASCHIER

Goe frind, doet ope moôr.

Doet ope. 'kwouw die praij van ee gesplete woôr!⁶¹⁶

FRANCISCO

Is 't Hollands?

MARIE

Dese sott, en kund ou Moeijers sproôck niet?

PASCHIER

Doet op, Uffrouw.

MARIE

Señor, en stoirm' immene voôck niet,

'Ten sau van doôgh nie zaijn, om rede: d'ander weeck,

620 Dan sulde wilkom zaijn; ghe weet wel. -

FRANCISCO

Das en streeck,

O gaij deurtrapte vaegh! wie was't?

MARIE

Haij goôt all hene.

FRANCISCO

Wie wast?

MARIE

Paschier.

616 *van ee gespleten*: vaneen gespleten; de verwensing bevat een obscene toespeling.

[naar vertaling]

FRANCISCO

Paschier! haij magh sen blauwe schene
Gô smaere met wassalf va patientie. - Môij,
Ick beefden, ick bekent; moôr nou ben ick weer froij.

MARIE

625 Wel, wel, past op de deur, ick vall ick oôn men cure,
En will menen Apteeck ieens lustigh om gô rure,
En brengender ou van de beste drogen euijt⁶²⁷
Veur ons gebreck; dat is 'tgebergh van desen beuijt.

FRANCISCO

630 Goôt heen, en spoeijd ou wat. want, weette wel? om reden:
'Khebb wel e kraijsmans hert noôr ôvenant men leden,
Moôr 'tsal wat ieenigh zaijn.⁶³¹

Sc. VI.

FRANCISCO.

- Ksouw hier stae schildre, jô!⁶³²
En dan, wie klopt doôr, veur, wie klopt doôr achter nô;
Ick souw ick ick oôn 'tspits stô proncken en stô wachte⁶³³
De Schipper en se mess! nieen, hoere-poirt, goeijn nacht en⁶³⁴
635 Goeijn ôvont: 'k heb wa feur da beter klincke sal.
Nou paijsde ghaij, goeij liens, da'ck iens gôn drincke sal:
Niee, 'khebb soo wel gepoijt mettat diefs Hollands Treuijke,
Damme nie mieer en lust: men heettoch geeen twee beuijke.
Hout ouwe mont, ick will gô sien hoe dasse leet,
640 En ofse slôpt, en ofs' oick noch gevulen heet.

Sc. VII. Marie.

MARIE

MARIE

'Ken baij nie lang, François, omt ou nie bang te môke:
Sie doôr ieens. - Woôr's de vent? Heeti nie dörve wôke?
De Schipper lagh den euijl te grauvelaijck in 'thoit;

- 627 *drogen*: drogerijen, geneesmiddelen.
631 Francisco spreekt tot het publiek.
632 *schildre*: schildwacht spelen.
633 *oôn 'tspits*: in het voorste gelid.
634 *poirt*: vrouwelijk geslachtsorgaan.

[naar vertaling]

Haddicket nie gedoôn, haij woôr all hallef doit. -

- 645 Moor ewewel, lôt sien, woôr is den honsklinck hene?
 Van dusend is hi deur - Amaij, ick vuel men beene⁶⁴⁶
 Staen trillen as en riet. was souw'k ick dan bestoôn?
 'Khebbem te sieer van noij. - Haij'n is nie deur gegoôn
 'Kdanck ick de Moeijer Gods, de deur is op het nacht-slot. -

Sc. VIII.

MARIE. FRANCISCO.

Hij komt half lacchende uijt.

MARIE

- 650 Doôr is de Schaijebroeck. wat hedd in ou gedacht, sott?
 Woôr loipte? kacken? he! van bangichaijt!

FRANCISCO

nieen trouwe,
 'Kben gieenen bloijerick, all wildenier veur houwe:
 'Kwas onsen doijen goôn besuken inde kist,
 Euijt curieusitajjt. ghe weet wel.

MARIE

- Dat ick 'twist,
 655 Francisco! seght rond euijt, wat hedde doôr bedreve?
 Kom hier bekennet, strax. ick sal ick 'tou vergeve,
 Soo ghe recht biechte wilt. wat hedde doôr gedoôn?

FRANCISCO

- Ick hebse wach gedeckt; wa schelmstuck is dooroôn?
 Se lagh soi kouwelajjck, ten is niet te verdrôghe
 660 Veur sulcken tieere laijf. en ofse kint mocht drôghe?

MARIE

Wie sou de vôiijer zaijn? ghaij? paijs ick.

FRANCISCO

Segg ick dat?

646 *Van dusend*: vast en zeker.

[naar vertaling]

S'heët ommers ene man: ge leghme soo en vatt
In all men woordekens: me moet soo veul nie vrôghe.

MARIE

Is 'tniet e wonder dingh? das sien ick alle dôghe,
665 En mef verwondering, watte Natuer all kan:
En nôckte vrouw! belôij, ge souter ene man
Deur 'tvier om draijve: dan de vrouwe zaijn oick menskens
Waij hangen oick all oôn ons lustjens en ons wenskens,
En elck hoôckt mieestendieel nô dat hi niet en heet.
670 De werld sou anders oick nie duren daddick weet.

FRANCISCO

Jô soi, beghinde ghajj weer te filosofere,
Soo rôckt ons werck in d'as. de Moôn bestoot te keere,
En 'tsal goôn doôghe. Moij, woor is ou Medeçaijn
Die ons genese moet? ké! brengm' eens uijtte pijn.

MARIE

675 Doôr zaijn men droghen, droogh en deurdroogh as de Noten⁶⁷⁵
Te vastelôvont.

FRANCISCO

Bat! ick had bekans verschoten;
'Ken wist nie wad ick sagh. wad ist oick all? en Broeck -
E wambes - enen hoet. - woôr komt dit euijttten hoeck,⁶⁷⁸
Of vande leuijsemert? is 't van de galgh gedrope?⁶⁷⁹

MARIE

680 'Khad ieens ene Lackaij; de lacker is m' ontloope

FRANCISCO

(Van honger, paijs ick.

MARIE

Jô, ten schilt de helfd all niet;

675 *Noten te vastelôvont*: werden uitgedeeld als versnapering voor de kinderen.

678 *hoeck*: verborgen plaats.

679 *is 't ... gedrope*: zijn het de kleren van een gehangene.

[naar vertaling]

Soo gôghet hier somtaijts.) en 'tklieeke dachge siet
Was soo ter halver sleet. 'khad e niew moete môke:
Das stelden ick toens euijt, op hoop van beter sôke,
685 Die noch te kome zaijn; en d'ouwers van de knecht
Ontlasten heur gemoet, en 'tgoeijke quam te recht.

FRANCISCO

'Twas wel de pajne weerd die keustlaijcke livraije
Weerom te sende!

MARIE

Sie, 'kwill icker af gô schaije,
We sullense dit Waijf gô trecken oôn heur gat,
690 En settens' ijevers neer.

FRANCISCO

(Jô, door de breuijt op sat)⁶⁹⁰

MARIE

En stroôt vaijf sess van hier, da moette gaij bestelle.

FRANCISCO

Ick moeijerlaijck allieen?

MARIE

Hoe vrieesde veur ou velle!
Wie sal ou baijte, Bloet?

FRANCISCO

Dien Duvel va Serdam.
Was soude segge damme die ieens teghe quam?

MARIE

695 Wel neemt eens kantekant dat hem dat offreceerde,⁶⁹⁵
Wassoude doen?

690 *door ... sat*: een mesthoop; bruid = mest, een ander woord dan bruid = meisje dat gaat trouwen;
in de uitdrukking worden de twee betekenissen versmolten.

695 *kantekant*: vgl. Frans 'quant et quant', een keer.

[naar vertaling]

FRANCISCO

Woôr't vrent dad ick me retireerde
Wattaddick scherdlen moght?⁶⁹⁷

MARIE

Jô't, Bieest, da woôr ou doot,
Wa ploêgh en hedde dan geen herssens in ou hoot?
En woude ou selve deur ou selve gô verrôije?
700 Das en galanten! Ick will me lôten brôije⁷⁰⁰
Soo ghe moôr propelaijck met desen droncke man⁷⁰¹
Gô wandle langs de Stroôt, indiener ijemant kan
Vermoeije wat haj is. O lieve knecht, doôr goôter
Soi mennigh baj de wegh in mans habijt, en 'tstoôter
705 Soi slecht as in majjn broeck. Jô 'tgoeijke sitt te piaert,⁷⁰⁵
En deurft in d'eurlogh goôn: en 'tis ons all wa wiaert:
Te minste sieme da we moôr va noôm en schille,
En da we mans zaijn, as we't meughe zaijn of wille.
De dees nouw moetet zaijn, dat roôckt ons interest.
710 Wacht enen oigenblick, ick sal icks' all men best
De vodden oôn goôn doen. Moor lôt me wa meffreje.
All woôder gaeren baj, ma foij, ten is gieen reje.⁷¹²
'K moet icker 'them euijt doen, en 'tis noch natt bekans:
En dan en nôckte vrouw; 'ten is soo nie veur mans.

FRANCISCO

715 Eij siettoch wat en seurgh! ghaj meught'er wel af spreke,
De Duvel will somtaijts de passi oick ieens preke.
Nou, goôt ou gangen dan, ast ommers wese moet.

Sij gaet in.

Sc. IX.

FRANCISCO.

O vercken, ick begraijp ick, woorom dacchet doet.
Die praij! se loert op 'them van onsen half-gevanghe,
720 Is dat d'occôsi niet, ick wil me lôten hanghe.⁷²⁰

697 *scherdlen*: grote schreden maken, schrijden.

700 *galanteri*: schrandereid. *brôije*: braden op een rooster, op het vuur terechtstellen.

701 *propelaijck*: rustig.

705 *slecht*: effen, glad.

712 *ma foij*: zie aantekening bij vers 516.

720 *occôsi*: vgl. Frans 'occasion', geval.

[naar vertaling]

'Tis e faijn hemmeke, me braijnoôt oonden hals,

En opde hande. Siou! was zaijn de hoere vals!

Se vriesde dat ick oick e stuck gepretendeert had:

'Twoor frôij veur snuttoecken as ick 't geconquesteert had.⁷²⁴

725 Moôr dachgeluck is quaijt; flus stondet tussen tweeën,

En ick as ene sott, nouw hé saij't veld allieen,

Adieu men Hemmeke. - Hoe magse sus lang brodde?⁷²⁷

Isser soi veul fatsoens oôn sulcken handvoll vodde?

'Twördt, baij St. Jan, te loôt. Hedde noch niechgedoôn?

730 Hedde gieen hulp van doen, magh ick nie binne goôn?

Sc. X.

MARIE. FRANCISCO. TRYN.

MARIE

Ten is va geene noij. Hier kome we gewandelt;

Wasseghde van da kleet, is 't quôlajicke verhandelt

Veur dafva gistere?

FRANCISCO

Nieen trouwens: noch 'tHem oick.

Heess' oick een oôn? 'kquedd niee. - Zaijck' et nie wel? Gaij spoick,

735 Woor hedder Hem gebrocht?

MARIE

Wassulde gaij me plôge?

Gedenckt ieens oôn te nacht: *ghe moet soo veulief vrôge.* -⁷³⁶

Stôfvast Serdammerke, stoôt op ou beentjens, man.

FRANCISCO

Sen heechgieen bicentjens: sie, sen kan nie goôn!

MARIE

se kan,

Se salt wel lieere.

724 *geconquesteert*: buitgemaakt.

727 *brodde*: klungelen.

736 *ghe ... vrôge*: zie aantekening bij vers 663.

[naar vertaling]

FRANCISCO

Wacht, loot ick ick 't ieens bepruve. -

740 Doôr leess alweer. Jô wel, het kamme noch bedruve,
As ick om gistren denck, en sien 'tspectôkel oôn.
Jô lieven Hier, hoe kant meswaerelds dinge goôn!
Hoe kan en raijcke vrouw en bedelerster wörden,
Jô enen Bedelaer!

MARIE

Ick wouw dacchou wa pörde

745 Men Hier de Fiel, ick maijn men hier de Filosoof.
Veur seker 'twördt te loôt: hebb ick nou giece geloof?⁷⁴⁶
Flus hadde sulcken hôst. -

Tryn wil vallen.

Hollà stô vast, me joncker. -

Tegen Francisco.

Was sufte?

FRANCISCO

'Kstoon en paijs; 'kgoon ick door inden doncker

In dad afgraijsselaijck peraijckel van me laijf,
750 En vamme laeve toe, en medden anders waijf:
Wassalt te leste zaijn? sal icker sai j baij spinne?⁷⁵¹
Men rôckt ou nied ieens oôn, ghen wilter geld veur winne,
En veur de hand betôlt. Ben ick ou sloôf om niet?

MARIE

Jô, Jô, is dat de lôz? ick sie wel woôrg' op siet,⁷⁵⁴

755 Komt, as ghe kome wilt, me sal ou courtoisaij doen
En Reuijterlaijck, te geef. 'kmoet icker ee woord baij doen,
En komt moôr nie van doôgh: 'kben elders waf verseet
En merghe komter volck die'ck selver niet en weet
Hoe dassall hieete: 'tis va Leuven of van Berghe,⁷⁵⁹
760 'Kdool icker in.

746 *geloof*: vertrouwen.

751 *saij baij spinne*: voordeel bij hebben.

754 *lôz*: verwachting, hoop.

759 *Berghe*: Bergen op Zoom.

[naar vertaling]

FRANCISCO

gaj wilt dan seggen, overmerghe
Dan hedde goe quartier: sal 'tsoo zaijn?

MARIE

Doors men hant.
Treckt op slechts, en ontlast men hoot van dese quant.

FRANCISCO

Haj doessen oighen op! licht ieens en kiaers.

MARIE

Jô seker.
Haj will was seggen oick: siessene mond.

TRYN

en beker -
765 En beker Claes - en be be bekertje klein bier.⁷⁶⁵

MARIE

Nou salli lieere goôn, - sie doôr hi kant all schier:
Nou is dwerck half gedoôn. Haj sal soo wachgoôn dreutele
Baj halve woordkens, en mompelen, en preutele,
770 En kieert ou doôr niet oôn; das dronckemans gebaer,
Gôchgaj all ouwe gangh: en as ghe dan soo vaer
Van hier zaijt, damme maij nie meer en kan vermoeije,
Soo plantem ijevers neer, doôr piaerden of doôr koeije
Gegete voeijer leet.

FRANCISCO

Oppene Mishoop.

MARIE

Jô,
En gôme soo naer heuijs en denckter nie mieer nô
775 En houd ou waijsselaijck of ijemant quoôm te kouten
Van dees oubollichajjt.⁷⁷⁶

765 *klein bier*: dun bier, nabrouwsel.

776 *oubollichajjt*: grap.

[naar vertaling]

FRANCISCO

Men backhuijs is van hout, en
 Me veurhoot va metoôl, as imant soo was seêt
 Dat ick vuel da maij op men conscienci leêt.
 En dichgô nô genogh, 'tsal me wel lieere vaijse.
 780 Adios, Uffrau Marij, sie doôrme gôwe rajjse.

MARIE

Goôt heen in nomine.⁷⁸¹

Sij slaet een kruijs en sietse lacchende nae.

TRYN

Bier Claes.

FRANCISCO

Voirt, malle jan.
 Gô foirt, of, wilde niet, 'ksal ick't ou lieere man.

Hij sleurt en schoptse.

Sc. XI.

MARIE

MARIE

Das schip is onder zaijl, en 'tgoôt all frôij deur dwôter.
 Belôij, 'tis wel gepast; woor't iee klaijn urke lôter⁷⁸⁴
 785 Ken haddes nie begost. tgô meffrancisco voirt
 All soo 't Gods haijlige believe sal. Maijn poirt
 Gôt doôr me weer in 'tslot, emme licht euijt. Moôr baij wat,⁷⁸⁷

Sij treckt Trynens Bors uijt haeren sack.

'Ken heb ick niechgedoôn. doôr steeckt in dees Pastaij wat,
 En beette Venesoens, da smôke sal. ick swaert. -
 790 Wel dijen botte Frans was soo blint, datme daert;
 Haij'n docht niet eens ônt gelt, het princepoôl van alle,
 Soo bleef de sott met Traijn her Beurste legge malle.
 Ick docht ick Vuel dij all, 'kvuel oick wat; en, och hier,
 De Beurs was uijtte weegh medenen halve kieer.

781 *in nomine*: verkorting van 'in nomine Domini', in de naam des Heren. Deze woorden, gepaard gaande met een kruis dat men iemand naslaat, vormen een afscheidsformule met de connotatie 'Kom niet meer terug'.

784 *Beloij*: zie aantekening bij vers 400.

787 *baij wat*: wacht even.

[naar vertaling]

Van sockle langs de Stadt, dat je 'niet en gelooft. Maer
Wat selt in 'tende zijn, waer magh dat arme wijf
Belent zijn?

KEES

Wat, se heit der sinnen alle vijf,
815 En noch wel ien der toe van meer as vrouwe loosheit,
Se selt wel klare.

CLAES

Maer ick grouw voor meerder boosheit
Dan t'onsent is bekend: Tis hier en kluchtigh volck,⁸¹⁷
Licht, vals, Wals en onduijts; men hoefde wel en tolck
Van 'tien in 'tander huijs, asmer hum deur sou redde.
820 Hoe magh Trijn daerbij op? onnoosle sloof!

KEES

'kwill wedde
Dat Trijn in 't schoonst en 'tbest je sitt en quinkeleert.
Sis goelickjes van muijl, en s'heit soo wat e leert
Met stee volck om te gaen, in 't boekje der Maniere,⁸²³
Sulck goed is wellekom in alderleij kertiere;
825 En s'is moij in den dos, dat staet de luij wel an,
Ho, ho, Baes, Moer die sitt bij 'tglaesjen en de kan;
Dat gaet soo seker as de Paep sen Evanjeli,
Die gustre stong en preeckt', ô Sinte Pieterceli,⁸²⁸
Wat schommelde die vent en hoop goeds onder ien!
830 Noch hebb ick oijt of oijt suck preke niet e sien.
Sen backes ging all tick en ticketack, as 't Touwtje
Van 'tswaerd, as 'tmoijtjes koelt.⁸³²

CLAES

Maer Kees, waer is men vrouwtje, -
Men vrouwtje, Kees, men wijf, men lieste - Kees.

817 *kluchtigh*: merkwaardig.

823 *boekje der Maniere*: wellevendheidsboekje; titel van een van de vele boekjes over goede manieren.

828 *gustre*: Klaas en Kees waren blijkbaar ook een kerk binnengewipt. *ô ... Pieterceli*: Kees gebruikt een spottende aanroeping van een bastaardheilige.

832 *'tswaerd*: ovaal schild van zware planken ter zijde van platte vaartuigen; bij zwaar weer liet men het zakken door het touw waaraan het hing te vieren, voor de stabiliteit.

[naar vertaling]

KEES

Wel heij,
Souje wel huijle, Baes?

CLAES

Is 'tniet waerd dattick schreij
835 Om sulcken lieven pand?

KEES

Ja wel toch, wat kent baten
Of je veul krijte wilt? 'ksou segge gaewe straten
En steghe deur en deur, maer 'tis lang doncker nacht
En w'hebbent nong soo veul e pleeght met all ons macht,
Dat daer op niet en is te bouwe. Wilck je segge?
840 Kom laete we onse hoofd gerust in 'tkusse legge;
En neemj' en soopje met en pijpje smoocks voor uijt,
Daer is gien ding dat ien sen oogghes dichter sluijt.
'Kversekerje Tryn tuijs eer datten dagh sel op gaen.

CLAES

Ick weet niet of se mijn te nacht sel uijt men kop gaen.

KEES

845 'Khoop jae, Baes. wat en blaes! daer benne wijfs enoogh.⁸⁴⁵
Of Trijn verdroncke waer, khebj' all en aer' in 'toogh.

Tot het volck.

Te minste krijgh ick mé en tooghje van ter zije.
Hoe seit de wijse man? In alle dingh is lije,⁸⁴⁸
Maer in wel eten en wel drincken, droogh en natt,
850 Daer is gien accij.⁸⁵⁰

CLAES

Kom, kom an, Kees, troost me wat.

845 *blaes*: onzin.

848 *de wijse man*: dit verwijst naar Prediker 1:14 e.v.; 2:22 e.v.

850 *accij*: actie, rechtsvordering, met alle ellende van dien; dus: problemen.

Act. III. Sc. I.

[naar vertaling]

TRYN.

TRYN

Sij roert haer, begint op te zitten, dickmaels geewende en reckende, met haer ooghen toe.

Soeck - soeck! - me luste wel - en poosje - noch te legge,
 Maer - 'kben te dunn edeckt. - Soeck! - Claes - kmoetje wat segge. -

Sij tast naer hem.

Ben j'all op vaer? soo vroôgh? - Hoe istit bet verhoijt! -
 Soeck! - all 'tstroo boven - en de lakes hiel verstroijt. -
 855 De tijcke natt. - Wel heij! heitet te nacht eregent?
 Is 'top me kliere niet, soo ben ick wel esegent. -

Sij doet haer' ooghen half open.

'Tluijck op? Claes, ben je geck? Keês, - Keês, doet dit luijck wat toe.
 Kees - waer is deusen uijl? Keês - 'kben dit schreewe moe;

Sij sitt op haer knien en tast om hoogh naer 'tluijck.

Kmoet self op, sien ick wel - Yeês Kristes! - foeij! wat donder,⁸⁵⁹
 860 Hoe ist hier dus estelt! bae - 'tstinckt hier in 'tvooronder
 As oft en mishoop waer. - Wel heij! ick droomde strack,
 Maer now en droom ick niet. - die veijnsters, en dad dack.⁸⁶²
 Dat sien ick.

Sij vrijft haer ooghen.

Jae'ck, ick sie 't. We leggen an de pale
 Of an de Kaeij, dats wiss. 'tgesicht en ken niet fale.
 865 Ksie daer de selfde Poort van gustere, dat's waer.⁸⁶⁵
 De selfde winckels - jae'ck. men ooghe benne klaer -⁸⁶⁶
 Wel Jeses kindere, hoe droomden ick te nacht! Heer,⁸⁶⁷
 Me docht ick wier op 'tland etrocke bij de nacht-meer.
 Hoe tornde mijn die prij, die Toovenaerster, die. -
 870 Wel heij! 'ten is ghien droom, 'tis waer ebeurt, nae'ck sie. -
 Dat Varcke! 'klegg beghet en wentel inde modder.
 O Domene t'Saerdam, ije bent en rechten brodder,
 Je hadme soo beloof, ije sout die Ugnery⁸⁷³
 Belese met ije kunst, en bidde me gat vrij,

859 *Yeês Kristes*: in de druk vervangen door 'ô mense'.
 862 *Ze* is nog niet helemaal wakker. Wel beseft ze dat ze niet op het varende schip zit.
 865 *Poort*: ze herkent nu de poort van het nonnenklooster.
 866 *winckels*: werkplaatsen.
 867 *Jeses*: in de druk vervangen door 'lieve'.
 873 *Ugnery*: tovernarij (van 'Unger' of 'Eunjer', Hongaar, tovenaer).

[naar vertaling]

- 875 Nou 'st ijtem weer het selfd, en argher as te vore.⁸⁷⁵
 'Tis waer, de Vroemoer seijt, 'kben met en helm ebore:
 Maer gaet de spokerij de menssen an der leên?
 Soo sinw'er oolick an. -

Sij begint haer selven te besien.

O heilighe gebeên

- Van alle Kristene! 'kben deur espoockt, en weer deur;
 880 'Ken lijck me selve niet - Claes Gertse, j'hadd en Meer veur,
 Nong krijgi' en hengst op stall, of en Ruijn; 'kweet noch niet.
 Wel, watte mislickheit! 'kben as en knecht: wel siet,
 Dat benne Boxe - dits en Wambes mit sen knoope. -
 Hoe magh men backhuijs staen? - 'Ten is noch niet beloope:
 885 'Kvoel noch gien baert: dat's goet. maer hij magh komme. toch;
 'Kben en jong mans parsoon, en eerst ebore noch.
 Maer, khebb en hoet op, doe'ck? wel, wat het't te beduije,
 'Tis bij men ziel kernijck! me sou de klokke luije⁸⁸⁸
 Om sucken Tooverij. En vrouw in iene nacht
 890 E man eworde! Claes, Claes Gertse, 'kwouw je 'tsaght. -
 Maer as hij 't sien sel, Heer, wat wild'ren huijsje legge!
 Hoe bluts will arme Claes staen kijke. maer 'kmagh segge,
 Besiet ije selve. licht selt selve Tooverwijf
 'Tspull hebben uijt espeult, en hebbe Claes mijn lijf,
 895 Mijn Claesens an edaen. dat sou all moihties koele.
 Ick weet niet wat ick liest sou wesen, om 'tgevoele,
 Twijf of de man. men heught, dat tuske Mans en Wijfs
 Ereis dat spul ontstong, en 'tmaeckte veul gekijfs
 T'Saerdam in 't AEvent lagh; elck wouw de wijste wese;
 900 D'ien heijt de Manne 'tlock, d'aer de Wijfs toe ewese;⁹⁰⁰
 Ick hiel't doe voorde Man, en wensten om en vaen⁹⁰¹
 Dat ick men leve mocht in Broock en Wammes gaen:
 En 'tloopter hier op uijt: we leggen all en wensse,
 En onse lieven Heer verhoort somtijds de mensse
 905 Eers' om sien. Wel, ick mocht wel wete bij de ghiss,
 Of onse Claes noch Claes, of all Clasihtjen is.
 Ick houwmnen an de koop, 'tspoock magh an mijn beklijve,
 Indient me saligh is, 'kwill wel Claes Gertse blijve. -

875 *item*: insgelijks.

888 *kernijck*: kroniekachtig.

900 *reminiscentie* aan Ovidius' *Metamorfosen*, waar Tiresias het geschil tussen Jupiter en Juno moet beslechten omtrent de vraag wie in de erotiek bevoorrecht is, de man of de vrouw.

901 *en vaen*: ongeveer vier liter bier.

[naar vertaling]

Maer sou'ck'et zijn, beghett, en blijven, alle ding

- 910 Most wese na den eijs, eer icker t'zeil op ghingh:
Wat drommel, laet eens sien. - of oock men deel men deel is: -

Sij ondersoeckt haer.

Wel heij! EN EVE WEL BEN ICK TRYNTJE KERNELIS.

- En wind-eij! - bij men keël, en wind-eij! - Trijn is Trijn.

- Maer soetjes, sout niet wel Kernelis Trijnsse zijn?

- 915 - Wel neen werentigh. - Trijn staet voor, en 'tisser even

As 't gistren ochtent was - Ken ick 'tme niet ontgeven?

- 'Tseit niet: daer niet en is verliest den Heer sen recht.

Spill, spull en balle quijt. - Neen; 'tis waer; 'tstaeter slecht,⁹¹⁸

Daer is gien kijcke nae. O Sakerelemente!

- 920 (Vergeeftme, Lieven Heer, Ick segget van gewente)

Is onse Klaes nou noch Clasijntje, lijck as flus,

Soo staenewe mekaer niet leâlicke ter Kuss;⁹²²

Dat will en hijlick zijn!

Met gevouwen handen.

Men lieste Toovervrouwkje,

'Kvergeeftje voor mijn deel, helpt Klaes slech van sen vouwtje,

- 925 'Ten dientme seper niet. - Sommier sommarum dan,⁹²⁵

De nieuwe Broock moet uijt en d'ouwe Rocken an,

Hoed of, Muts op: Ick magh van bovene beghinne:

Voor eerst de tuijte loss. - Wat maghte Geck versinne!

Waer is me Muts? - waer is men lijfje? - waer men klet? -

- 930 Waer zijn men rocke? - soet, as icker wel op lett,

Waer is men Borsrock? - waer men hemde? - waer men hose? -

Men Toffele begett. Hebb ick 'tall moete lose?

Denckt an men sleutelraex, men kussebuijl, men Beurs!

O spoockster, wie je bent, wat vondje daer all keurs

- 935 Van goud en sulver geld, as ick 'twel overreken.

Men sulvre vingeroed most icker me in steken,

Moer soffels as ick ben. Ja wel, 'thiet Tooverij,

'Tvolck wilt soo hebbe; maer all seijme Rooverij,

Het lijckens' op en Deuijt: Hoe 'tonse Claes sel vatte,

- 940 Daer slae'ck veul twijffels an. As me vertelt dat Katte

Dan katte zijn, dan wijfs, en wolve dan iens mans,

Dan wolve, dat dat goed, kweet nie waer, an den dans

918 'tstaeter slecht: vgl. aantekening bij vers 705.

922 leâlike: op loyale manier.

925 Sommier sommarum: summa summarum, slotconclusie.

[naar vertaling]

- Mekander vrolick maeckt, en in plaijsiertjes leve,
 En datter oppet lest en hoope van die Teve
 945 Elck oppen Beusemstock en mette bille bloot
 De schoortstien uijt laveert, en helpt d'ien an sen doot,
 Den aeren an en wipp, den dorden an en vrijster,
 Dan sitti staegh en lacht, en seidt all, 'Tis te bijster!
 Wat maeckme 'tvolck all diets! het is en deel licht goed,
 950 En hoope Galgen-aes voor 'thels vier op evoedt,
 Met brandmercke vergult van allerhande Heere,⁹⁵¹
 Hoerwaerde, Koppelaers, en dieder bij verkeere,
 Besteedsters, Heelsters, Huijckefaexe, Dobbelaers,⁹⁵³
 Quacksalvers, Heijens met der kindren opper naers⁹⁵⁴
 955 In dekens en swart haer ewentelt en ewonde,
 Dat volck ken toovere, en toovre bij gans wonde⁹⁵⁶
 IJe ghelletje uijt je Beurs, ije kliere van ije lijf
 Oft Okes bokes waer. O Klaes saeghje ije wijf
 IJou arme Trijntje, Claes, in dustennighe lure,
 960 Sou je niet segge Claes, de Duijvel of sen Bure
 Zijn 'twijf an boord eweest, de Hoere van de Stadt
 Die hebben 't veer voor veer etrocken uijtter gat?
 Wel mochje 't segge, Vaer; ick moetet selver segge,
 All weet ick selver niet wien dat ick 'top sel legge.
 965 O schelme, wie je bent, ô varckens, waerje woont,
 J'hebt en verraeders hart an Knelis kind etoont,

Sij Schreijt

Jae j', en verraeders hart, dat segg ick. Vriende, Bure,
 Goe luij, kijck je niet uijt!⁹⁶⁸

Sc. II.

HANNEKEN UYT. TRYN.

HANNEKEN UYT

- Tis now bekans draij ure,
 Den dôgherood goôt op: maijn dinge zaijn gedoôn,
 970 'Kben hiees en droigh geschrieewt, 'kmagh ick noôr heuijs toe goôn

- 951 *Met ... Heere*: ze droegen de merktekens van verschillende landsheren, die door de beul waren aangebracht.
 953 *Besteedsters*: vrouwen die dienstboden besteedden (op hun plaats brachten); er kwamen vaak oneerbare praktijken aan te pas.
 954 *Heijens*: 'heidene', zigeuners; de vrouwen droegen de kinderen op hun rug.
 956 *gans*: verbastering van 'Gods'.
 968 *kijck je niet uijt*: als je niet uitkijkt (loopt het mis).

[naar vertaling]

En slôpen e goech gat in desen dagh. was ditte?
'Kdocht daddick e gespoêck (God zaeghen ons) sagh sitte.

Wad ist oick? - 'Tis emens. - 'Tis ene vent die kraijt,

Of enen hont die heuijlt. - datti me niet en baijt. -

975 Wat en bieest ben ick ick! 'tis ene knecht in speci.

Wat is ou, jongman? spreeckt. - en hedde gieen discreci?

As enen Officier ou aenspreeckt, swaijgde dan?

Kom, kom, geschickt, belaeft. siem' eens oôn as e man.

Siedoôr ieens, baij men ziel, 'tis ene lieve lacker,

980 'Tis e suet tronike. Jongman, woôrs ouwe macker,

Hoe sitt' hier sus allieen? Het schaijnt ene lackaij

Of soo e pôsike te zaijn, of alle baij,

Van ene kôlen Don. 'ksien ick 't wel oôn de kleere,

Oôn sulcken liveraij kent me licht sulcken Heere.

985 Wat, is ou gelt verteuijst, en kous en schoenen toe?

TRYN

Jae, 'ck ben kael en beroijt, maer, vriend, ick weet niet hoe;

Weet jij 't niet?

HANNEKEN UYT

Wadden sproôck! was zaijde veur en nôci?

Lôt sien; ten was giee Spoins; dat heêt en ander grôci:

Toloins? niee, noch all min. Van dusend leuijker Wals!

990 Dat is soo wonderlaijck om hoiren, en soo vals.

Parlez, je parle à vous.⁹⁹¹

TRYN

Men lust niet mier t'avoese,

Ick danckje voor je bier.

HANNEKEN UYT

haij seêt doôr ijjet va kroese,

Nô'ck tussen baije kan begraijspe, 'tgoô bekans

As Neerdeuijts, moôr soo noch wat op sen Engelsmans.

995 Sou 't ene Stiaert zaijn? Ser, kan ijoe not Ingels speke?⁹⁹⁵

991 *avoese*: op iemands gezondheid drinken (à vous: proost).

995 *Stiaert*: staart (man). scheldnaam voor 'Engelsman'; de oorsprong is onzeker. *speke*: speak.

[naar vertaling]

TRYN

Wat seggje?

HANNEKEN UYT

Das goe Deuijts. en baij gans eleweke,⁹⁹⁶
'Tis Hollans. 'kmocht ick ick's wel paijse. Knechje, dan,
(Soo veul noch kan icks pas) hoe komj' hier, soete man?

TRYN

1000 Ick hebb en soete man, Claes Gerritse bij name,
Maer dat en ben ick niet. die mijn men kliere name,
En hongeder me voor dit luijs-nest an me gat,
Betoov're ijou gesicht.

HANNEKEN UYT

Monseur, hoe segde dat?

TRYN

Ick ben Monseur noch man. Of men broock groen of geel is,¹⁰⁰³
'Tseijt niet. en ewewel ben ick Trijntje Kernelis.

HANNEKEN UYT

1005 Was zaijde?

TRYN

e man, as is ije Suster en ije Moer.

HANNEKEN UYT

E vroumens! loôt ieens sien. -

TRYN

Wegh; ick en ben gien hoer.
IJ'hebt sucken slagh niet voor. - kseggje, laet me mit vrede,
Of ick selje, op men doot, onder men voete trede,
Wat selt hier wese?

996 *baij gans eleweke*: 'bij gods heilige week'; bastaardvloek; de heilige week is de week voor Pasen.

1003 *groen of geel*: mannen waren in allerlei kleuren gekleed, vrouwen niet.

[naar vertaling]

HANNEKEN UYT

Jô, zaijde soo bois van oôrt?

- 1010 'Ken wistes niefveur nou, dach'e recht vrouwmens woôrt.
Te minste maghme sien wass'in den Boesem vure,
Das t'Antwerpe gemaijn. Sie, wat en sotte cure,
En soude niet e mens e memmeke lôte sien?

TRYN

Loop, deuse malle geck; all bennew' hier allien,

- 1015 'Kwill niet. en ewewel, of ije docht dattick fluijtte,
En maeckteje wat diets, kom anne, voelt van buijte,

Sij laet hem haer borst op 'twambas voelen

Wiens lijckent dit spull best, ije vaers goet of ije moers?

HANNEKEN UYT

Tis soo woor as ick laef e vrouwke! mes amours,

Me lieveke, me kint, kan ick ou ijevers diene?

- 1020 Ick schenck ou men hieel laijf.

TRYN

'ken eis niet as ije biene.

Lientme die voor en poôs en helpmen hier van daen¹⁰²²

Eer dat de son op gaet (se beghint op te gaen)

'Tvolck is hier ijverigh, se loope vroôgh te kercke,

En asmen imment sagh, de looste mochtent mercke,

- 1025 Dan kreegh ick wel en galgh met jonghens ammen staert.

HANNEKEN UYT

Seghme, men herteke, woor dach ghe gaere woôrt,

Ksal ouwe laijdsman zaijn, all souw'ck ick immen doit goon.

Och erme, moette soo met die frôij voettjens bloit gaen?

Is 't verr? woôr moette zaijn?

TRYN

'kken hier de Straete niet.

- 1030 'Tis eurghens bij en Poort, ick weet niet hoese hiet.¹⁰³⁰

1022 *se beghint*: in K 2 is de antimetrie opgelost: se schijnt vast op te gaen.

1030 *Poort*: vanuit het Bierhoofd was ze vertrokken door een poort in de stadsmuur.

[naar vertaling]

HANNEKEN UYT

Sint Jeuris? Kaijserpoirt?¹⁰³¹

TRYN

Neen.

HANNEKEN UYT

Kipdeurp?

TRYN

Gien van alle.

HANNEKEN UYT

Is 'toôn de Wôterkant?

TRYN

Wel jaet, wat meughje kalle?

Klaes Gerrits' hiet me man, en 'tis en schipper, Baes;

Die leijt hier met ongs schip; ô vaer, 'tis sucken Claes,

1035 Dat j'hem kost.

HANNEKEN UYT

Soo, soo, soo, nouw sullewet wel vinde.

TRYN

Ja wel, all ist schoon dagh, ick wangdel aste blinde,

Ick volghj' op goet geloof, 'kvertrouw je mient gien arg:¹⁰³⁷

Noch rouwtet me van all de moeijte die'ck ije varg. -

Hebj' oock en vrouwtje?

HANNEKEN UYT

Och jô, en heel galante moeijer,

1040 Frôij en bizeart geklieet, en meddet hoôr voll poeijer.¹⁰⁴⁰

TRYN

Soo Joffrouw Klappermans!¹⁰⁴¹

1031 *Sint Jeuris*: de oude St.-Jorispoort vlak bij de St.-Joriskerk. *Kaiserpoirt*: de nieuwe St.-Jorispoort; keizer Karel reed hierdoor in 1545 de stad binnen. *Kipdeurp*: de Kipdorppoort bij de St.-Jacobskerk.

1037 *mient gien arg*: bedoelt niets kwaads.

1040 *bizeart*: vgl. Frans 'bizarre', parmantig.

1041 *Joffrouw*: 'jonkvrouw', aanspreking van dame, mevrouw.

[naar vertaling]

HANNEKEN UYT

Das hier soo de manier
'Tis hier all Uffrouw, klajjn en groit.

TRYN

Wel, waerse hier,
Ick gaffer wel en less. nouw sel ickse ijou liere.
Isse wat goelickjes, en draeghtse moiye kliere,
1045 Laetse niet licht allien deur vreemde straete gaen.
Houtse wat in 't versier. Wangt hoe 'tmijn is vergaen,
Dat kenjer nouw verslaen, ije sietet voor ije ooge.
O lieve Klapperman, 'kben schandelick bedroge.
Hier weunt en boos geslacht van vrouvolck.

HANNEKEN UYT

Das wel woôr,
1050 Khadd ick doôghs wa meer rusts, asset nie soo en woôr.
Elck heuijsken heesse kreuijske.

TRYN

Jae, dat's 'touwe spreek-woord.
Maer hoor, soo j'hier oft aer en klucht van dese week hoort,
Of inde Crante leest; en melt toch niet van mijn,¹⁰⁵³
'Ksel sien of't voor me man bedeckt sel kenne zijn,
1055 Soo weet jij 'tmaer allien. en ien is gien: niet waer, vaer?¹⁰⁵⁵
Licht dattick korts van hier vertreck, en oppen aer vaer,¹⁰⁵⁶
Daer me'st uijt. seljeme trouw wese?

HANNEKEN UYT

Wadden vroôgh!
'Kben ick ick Klapperman baj Nacht, en nie baj doôgh,¹⁰⁵⁷
Doôr meughde vast op goôn. O lief kint sou'ck ick melden,
1060 All waddick wel baj nacht sien om goon, ick vertelden
Van hier to Brussel toe, en quômer noch niet deur:
Moôr ick en kout moôr 's nachts, doôr treck ick gôsie veur.

1053 *Crante*: courrante nouvelle, 'lopend nieuws'. In Antwerpen gaf Abraham Verhoeven op de hoek van de Cammersstraat en Lombardenvest vanaf 1605 vliegende bladen uit met berichten. In 1637 nam Hieronymus Verdussen die 'krant' over. Trijn was langs dat huis (thans dagbladmuseum) gekomen, vlak voordat ze het nonnenklooster bereikte.

1055 *ien is gien*: zie aantekening bij vers 452.

1056 *oppen aer*: ergens anders heen.

1057 *Klapperman*: nachtwaker, hier dubbelzinnig: 'de man die klapt', die praat en nachtwaker is.

[naar vertaling]

TRYN

'Kkrijgh bleinen in men voet, 'ken kent niet langer harde,

HANNEKEN UYT

Dat hadd ick wel gevrieest: Corôsi.

TRYN

Ist noch varde?

HANNEKEN UYT

1065 Nieent, noch ene scheut weeghs, en hondert passe. Siet,
Doôr sied' alree va verr, de maste. Weette niet
Hoe dat ou vlagg is?

TRYN

Jaeck, ick selse strack wel kenne.
Daer leijt ons schip. God danck datw' iens tot hier toe benne. -
Nou, fijn man, goeden dach, en groote grooten danck.

HANNEKEN UYT

1070 Ten is gieen danckens waerd. hoe kraijgde nou en planck,
Om tscheep te rôken?

TRYN

Ho dat kenn ick wel bestappe;
De schippers vrouwe doen 't wel sonder gangh of trappe:
Gedieuw.

HANNEKEN UYT

'kwens ou goeij rust.

Sc. III.

HANNEKEN UYT

HANNEKEN UYT

'Kwill segge mette Man:
'Tsal e mirôkel zaijn soo se 't soo klaere kan.
1075 Ick bender af verlost, en van en veuijl temtôci;
Wa duvel, 'tvrouwken hadme sulcken goeijen grôci:

[naar vertaling]

TRYN

'Ken eis werentigh niet, ick gaefvje liever wat.

KEES

1090 Ick jou mé, en voor eerst daer's en voet in je gat.

TRYN

Maer siet wie datje't doet.

KEES

Wie sou'cket doen? jou funne.

TRYN

Kees, hoor ereijs.

KEES

heruijt; 'kwilje'r gien tijd toe gunne.

TRYN

Kees Krijnsse.

KEES

Jae, dat's waer, soo hiet ick, wat roert't ijou?
 Waer hebje dat ehoort? as rechts, hier kom ick nou
 1095 Met soete wooretjes. Fielt, wilje niet vertrecke,
 Den Baes leijt inde koj, en 'kdurf hem niet wel wecke,
 Hij's wat ompasselick: maer, staeje me te stijf,
 Ick weet wel beter raed, - hij heit beghet en wijf
 En blancken duijvel! niet met hangden en met voete,
 1100 Met klauwen, as en valck: maeckjeme langer moete,
 Die sel ickj' an je gat gaen stoke.

TRYN

Dat's gien noot,
 De vrouw sel't me niet doen: kijck, ick ben naeck en bloot,
 En 'twijfjen is goed arms.

KEES

Wat weetje't?

[naar vertaling]

TRYN

Sou'ckt niet wete?

1105 S'heit me soo mennigh stick, jae vanner lekkerst ete
Van heur handg inde mijn, jae, Keesjen, in men mont
Estoke.

KEES

In jouw mont?

TRYN

Jae, dats' hier selver stont,
Se souwt bekenne.

KEES

Kom, ick selseje gaen rôpe:
Maer siet toe, leughenaer.

TRYN

J' hoeft soo varr niet te loope,

Sij neemt den hoet af.

Hier isse. -

KEES

Vrouw! - Tryn! - Vrouw!

TRYN

Sus, houdje backes toe.

KEES

1110 Maer Vrouw!

TRYN

maeckt gien gespoock.

KEES

maer Trijn, jouw malle koe,
Hoe siejer sus uijt?

[naar vertaling]

TRYN

Sus: 'kseltje wel iens vertelle
As 'tpas geeft.

KEES

'kword schier geck, as ickj' in deuse velle
Sie proncke! benje 'toock? Vrouw benjet? benjet, Tryn?
Wat souwje 'twese! neen, 'ten ken niet meuglick zijn.

TRYN

1115 Nou stille jij, 'tken wel.

KEES

Jae wel wat pestelenci¹¹¹⁵
Hoe ben j' hier an eraeck?

TRYN

Sus: hebje gien pissienci?
We hebbe nou gien tijd. as 'tquaed weer over is,
Dan sel ickje men storm verrek'ne. Segh bij ghiss,
Of Claes wel so vast slaept, dattickem niet sou wecke,
1120 Of ick en beetje van sen deke quam te trecke
En krôper bij te koj?

KEES

Och jae, dat weet ick wel.
Ick preeckt'em gustre soo veul soopjes in sen vell,
En soo veul smoockjes toe, dat hijje sou vergete:
(Wangt Vrouw ('kken quaelick vrouw noch segge) ije moet wete,
1125 Der heit en lijdigh spull om jouw in 'tschip eweest)
'Kwill segge dat je wel vrijmoedelick en veest
Meught laete, songder seurgh. hij ken niet wacker worde
Voor middigh, dat gaet vast: en of hij soo wat morde,
Houwj' of je geck waert.

1115 *wat pestelenci*: bastaardvloek; vgl. de verzen 471, 514, 698 'wa ploôgh' (plaag = pest).

[naar vertaling]

TRYN

1130 Braef! 'ksel ierst dit vuijle goet
Gaen schodde van men naers, beneen in 't Ruijm.

KEES

Dat doet.

TRYN

Maer, Kees, hoe raeck ick an en Hemt? gans selleweke,¹¹³¹
Men sleutel is parduij.

KEES

'ksel't Troortjen op gaen steke.¹¹³²

TRYN

Daer leijt men werckedaeghse goet oock. brengt all mé.

Sc. V.

TRYN.

1135 Dat is en braeve knecht; wel, as 'tKees niet en dé
Kweet niet hoe 'tlocke souw. Daer keumt hij.

Sc. VI.

KEES. TRYN.

KEES

Hier's je goetje:
'Khebt Troortje toe e daen.

TRYN

Ick danck je men goe Bloetje,
'Tsel te verdiene staen.

KEES

Wat meughje segge, vrouw?

1131 *gans selleweke*: vgl. aantekening bij vers 996.

1132 *Troortjen*: vgl. aantekening bij vers 430; hier de kleerkast.

[naar vertaling]

Maer je verstong flus wel wat dat ick segge wouw,
Doe'ck die quae woorde sprack: ije seltse niet gedenceke,
1140 Nie waer, Moer?

TRYN

Malle geck! Ick selje noch beschencke
Voor deuse neuen dienst, en voor den ouwe toe.
Genacht, ick magh niet meer, ick ben beget soo moe
Dat ick men tong uijt steeck, en 'tsangt valt immen ooghe.
Ick slaep schier daer ick stae - Kossje dit hemt wat drooghe,
1145 Het komt soo vochtigh, Kees, uijt die verbrutste kas

KEES

Wel hoe, vrouw, wordje doll? ist arger asset was?
Wel heij! waer sou'cket vier ontsteken, in 'tvoorongder,
Daer Claes leijt? droom je, vrouw.

TRYN

Jae'ck toch, en 'tis gien wongder.

Sij gaet beneden.

Sc. VII.

KEES.

KEES

Maer 'tsel wel wongder zijn, steil jij die man te vreên.
1150 IJ gut, Moer, kenje sulcke kunsjes? Gae jij heen.
Ije selt me kaer wel haest totten bongtwercker vinde.¹¹⁵¹
Maer wat het't te beduijê, se worde strack weer vrinde
As 't Trijn verkurven heijt: Claes is goet, en sij loos.
Schabaet. wat roert'et mijn. kgae legge noch en poos.¹¹⁵⁴

1151 *bongtwercker*: de bontwerker had een stok als werktuig.

1154 *Schabaet*: wat maakt het uit? *kgae legge noch en poos*: na deze regel beëindigde Huygens op 27 september 1653 de klucht met een epilooog:

Hoe 't af liep tusschen Claes en Trijn, is niet te weten:
Dat weet de schipper wel. [zijn ander luij secreten:
Daer'st niet goed talen nae. Die Mans en Vrouwen kent,
Kan dencken hoe het gaet in 'tbedd en daer ontrent:
En wat souw Trijn en Claes met kijven leggen malen?
De Vrede was in 'tland, den uijtslagh van Westphalen.

Na een week besloot hij er een klassieke komedie van te maken in vijf bedrijven.
Du verdeling in akten en scènes bracht hij nu pas aan.

Act. IV. Sc. I.

[naar vertaling]

*KEES.***KEES***Hij vrijft sijn' oogen en geewt.*

- 1155 Wat drommel, staet de Sonn al Suijdoost! dat's eslaepe! -
 Wel 'tseltem soo wel doen. noch doen ick niet as gaepe. -
 Maer niet van vaeck, goe Luij, datje 'tweet: 'tis van dorst,
 En lout'ren hongers nood. IJ gurcke, watten worst
 Sou'ck nou wel slingere deur twie, drie holle tande,
 1160 Daer'ck sucke pijn in hebb! Ô mensse van verstande,
 Die 'teerst ombijten inde weurrelt hebt ebrocht!
 Lang moetje leve, 'twas te lijdigh wel bedocht.
 Ick had hier onder wat op voorraed wegh estoke.

Hij brengt Broot & een Pekelharing voordien dagh & praet all etende.

- Suck Beesjen uijt het Sout en kost niet veul te koke.
 1165 En, mijenthalve, 'kmeught soo wel as Claes en Trijn
 Der Speck en der Braenbout ass' opper beste zijn. ¹¹⁶⁶
 Maer, nou'ck an 'tvolckje denck, hoe meughes'et all make!
 'Khebb sommes daer beneên het Bedd all hoore krake.
 En dan wat mompele en dan wat stommele. ¹¹⁶⁹
 1170 Nae'ck merckte deur 'tbeschot an pijp en trommele,
 Soo voerdes' oorlogh, en dan maecktese weer vrede.
 'Tis, trouwens, mier ebeurt; en 'tlijckent oock wel rede,
 Dat Man en Vrouw somtijds iens vallen over hoop,
 En grommelen en poos, en geve dan weer koop:
 1175 Ick sie dat alle dingh soo beurt hout: Kijck, dan waeij'tet,
 Dan regent'et ereis, dan mistet, dan verdraeij'tet,
 En 'twordt weer handigh weer. Daer komtse van beneen,
 Ons Vrouw-mens, onse Knecht ('thanghtme noch an men leen,
 Soo schrickten ick te nacht, enochtent will ick segge)

Sc. II.*TRYN. KEES.***KEES**

- 1180 Gemeurghe, Vrouw.

- 1166 *Speck ... Braenbout*: in vers 344 e.v. zegt Trijn dat ze geen spek lust; dat zal voor Klaas geweest zijn.
 1169 *stommele*: erotisch bedoeld.

[naar vertaling]

TRYN

Dagh, Kees.

KEES

Kon je niet langer legge?
Hoe ister, hommeles?

TRYN

In 't alderminste niet. -

Sij gaet sitten ende neemt een klein boerenspiegeltjen, & praet all hullende.

'Kmagh me wat hulle -: Kijck, hoeder dit hoofd uijt siet,
'tStaet noch schier as en knecht.

KEES

En Knecht; Vrouw! wel kedaere,
IJe hebme soo ontstelt, 'ken kenme niet bedaere
1185 IJe waert soo'n kluchtighe guijt van en Bedelaer,
Alsucke moijen fielt! hoe moelick dat ick waer
Mit men ooghe voll slaeps, 'tbegonme schier te deere,
Dat ickje lastigh vil, en uijtet schip most keere.
Maer hoe ist daer bene'en, hebbe we tijd enoogh
1190 Om wat te praete?

TRYN

Jaewe. hij heit noch niet en oogh
Ter degghen op ehadt: ick sochtem iens te kusse,
Toe'ck op stong, en sen hoofd vil eve staegh in 't kusse.

KEES

Eij lieve laet ick dan iens hooren eer hij kom
Wat duijvel ijou soo kael eplockt had.

TRYN

Benje stom
1195 As ije stom wese wilt, en kenje deftigh swijghe¹¹⁹⁵

1195 *deftigh*: behoorlijk.

[naar vertaling]

Watmeje vraeght of niet, soo selje't van me krijghe.
Maer sweert dat eerst.

KEES

Ick sweert werentigh; dats en woord,
Datmen om 'tjockjes niet magh segge. eij seght dan voort.

TRYN

1200 Wel hoor; je vraeghde strack, wat Duijvel mijn eplockt had;
Hadje wat Duijvelin evraeght die mijn verlockt had,
Soo hadje't half eraen.

KEES

en Duijvelin? en Vrouw?

TRYN

1205 Maer houd je mond toe dan, as ick beghinne souw.
Eij lieve, lett ereis watte besuckte streke
Dit volck versiere ken: 'khadd loopen hoore preke,
'Khadd in en Vrouwe-kot

KEES

(En Clooster, denck ick.

TRYN

Jae.)

En uer of twie verpraet: wel, docht ick achter nae,
Nou'ck toch an 'tkijcke ben, laet icket all deur kijcke:
En gae goeds moets nae 'tslot (of nae 'tKisteel) toe strijcke.¹²⁰⁸

KEES

1210 Dat was en Manne-kot; wat leij je daer toch an?¹²⁰⁹
Daer kreeghje, denck ick, soo en streeckjen uijtte pann.

TRYN

Ten quamper niet iens toe; 'kverwarden ongder weghe,
In ien van deuse, wat zijn't, Straeten, of zijn't steghe?

1208 'tslot, 'tKisteel: zie aantekening bij vers 130.

1209 wat ... an: wat was je daar toch aan gelegen.

[naar vertaling]

Want Steghe bennen hier as Straete te Saerdam.

Daer moette men en ding dat m'eerst te vore quam

1215 As soo en Juffer, of en Madamme de Parme:¹²¹⁵

Se stonck nae Moskeljaet: se nammen inder arme

En kusteme goed schick, en Nichteme soo deun,¹²¹⁷

Ofw' achters kind'ren of soo waere.

KEES

Dat's en deun.¹²¹⁸

En was 'tje Nichje, vrouw.

TRYN

Dat weet ick op deus' uer niet.

1220 Se noemden all ons volck, je saeght noijt sucken tuer niet.¹²²⁰

Mit quamper en Monseur, die mé scheen van der volck,

Se hietem all Kesijn. en vent as drooghe Bolck,

Soo schrepele en soo schrael: Ick sacher niet Monseurs an,

Dan en blauw' ouwe pluim, want der was niet veul kleurs an,¹²²⁴

1225 Die haddi om sen hoet; en dan e mes op zij

Van twee drij elle lang. daer sleepten ons die prij;

Jae of ick peep of song, we mosten in her huijsje:

'Kmagh't soo wel noeme, wangt het leken bet en Cluijsje

Dan 'tKisteel dat ick socht; ick weet niet hoe't'er sagh:

1230 Hoe 'twas of niet en was, der quam Wijn voordende dagh.

En 'kmoghtet lije: kijck.

KEES

'Kschick je waert loof e trede.

TRYN

Jae'ck toch, en hiel verhitt van wangdele.

KEES

Dat's rede,

De Stadt is ijs'lick groot.

1215 *Madamme de Parme*: deftige dame, gekleed als Margaretha van Parma.

1217 *Nichteme*: ze sprak me met 'nicht' aan. *deun*: druk.

1218 *deun*: grap.

1220 *volck*: familie, *tuer*: manier van doen.

1224 *pluim*: aan een pluim op zijn hoofddecksel kon een heer herkend worden.

[naar vertaling]

TRYN

Soo was 't wat van men sin
Wat nats te nuttighe, en 'twijntje liep soet in.

KEES

1235 Wat wasset?

TRYN

Spaensse wijn.

KEES

Ja soo, 'tgeefme gien wonder,
All liepet soetjes in, o Moer, jij moster onder.
Maer spraeckje niet van gaen?

TRYN

Somtjids all; maer 'twas wind;
Se wouwt niet hoore, puf! se sond om ete, kint,
Om sucken swijdighen hoop etens, ije sout dencke
1240 'Twas niet te soper om en Prins bij te beschencke.
Se sond om Claese mé, die most metter Kesijn,
Frans, dunckme datti hiet, dien aevent vrolick zijn.
Waer duijcker bleef Claes oock?

KEES

Ick heb gien volck vernome,
Dat naerem taelde.

TRYN

Niet?

KEES

Dan, bennens' hier ekome,
1245 Terwijl den Baes en ick jou sochte bij de straet,
Soo hebbens' ons emist. Laet sien ereijs, was 'tlaet?

TRYN

'Kgiss dattet goelickjes mocht ontrent achte wese.¹²⁴⁷

1247 'Kgiss ... wese: Trijn is erg onzeker in haar bewering; ze gebruikt vier modaal geladen woorden: giss, goelickjes, mocht, ontrent.

[naar vertaling]

KEES

Toe waere wij op 'tpad, en me kon nie meer lese,
Soo donker wast, eer Klaes wouw scheije van 'tbejagh.

TRYN

1250 Soo hadme jouluij wel esoght den hielen dagh,
En noch e nacht daer bij.

KEES

Hoe voer 't voort mit je licke?

TRYN

Jae kijck, ije weet wel, Kees, ras ete doet verstickte,
En langsaem nippe kruijpt en vrouwmens in sen hoofd:
Wat ken ick segge? 'kwierd allengsjes soo verdooft
1255 Van die besuckte wijn, dat ickje niet ken segge,
Neen ick, op men doot ziel, of ick ben blijve legge
In 'thuijsje daer ick was, of eurghens heen ebrocht.
Denck jij maer slechts ereis wat ick henochtent docht,
As ick me koud en stijf vond sitte met men broockje
1260 Op en hoop vuijle mis, an sucken stinckent hoockje
Datticker noch af walgh.

KEES

Saetj' op en mishoop, vrouw?
Wel arme sloof!

TRYN

Jae'ck toch, en sitterde van kouw.
Soo dat ick schaers en woord kon duwe door me tangde,
Doeme de Klapperman, bij groot gelock, an rangde¹²⁶⁴
1265 En eerlick Klapperman, dat mot ick segge, Kees,
Die sprackme troostigh toe, en maeckte dat ick rees,
En brochtme (soo geschickt, ije sout'et niet geloove!)
Tot hierent opte Kaeij. Hoe't nou voort mettet roove

1264 *an rangde*: 'aanrandde', aan boord kwam, aanklampte.

[naar vertaling]

Van men gelegenheit, men kleeren en me goet,
1270 Egaen is, weet ick niet.

KEES

All ben ick maer en bloet,
En hebb noch weinighe perdeeltjes deur ewangdelt,
Dat wasser ientje wiss, en daer ben jij mishangdelt,
Men soete lieve moer: op sucke waertertjes
Daer vanghme sucken viss. Maer die twie praertertjes,
1275 De Snoll mitter Kesijn, zjnse je bij ebleve
Soo lang ije heughe magh.

TRYN

Wel jae.

KEES

Hem! ande Teve
En vind ick gien verlang, niet meer dan of en Meu¹²⁷⁷
Eslempt had mitter Nicht: maer die besuckte Reu,
Die schraele Joncker, vrouw, die leijtm' imme gedachte. -
1280 Waerj' in dat huijs estroopt, en bleefjer in vernachte,
En laegh' j'uijt je verstantg en uijt je keurs in 'themt? -
IJ gurcke, Knelis kind, wat dunckje, waer 'tall vrent
Dat.

TRYN

Houdje backes toe: je moet soo verr niet dencke.

Hij keert sich om, en steeckt twee vingeren op sijn hoofd.

KEES

Gut, Schipper, soumeje'r soo niet en paertje schencke?
1285 Wel ick denck soo verr niet: want wat vraegh icker nae?
Maer, hebje deuse feest, met all sen achternae
Je Lieste dus vertelt?

1277 *Meu*: moi, tante.

[naar vertaling]

TRYN

Wat denckje, dat ick geck ben,
Of inde kindse weurlt, en dat ick niet en treck ken
Om soo en misslagh te verblome?

KEES

Neen ick toch,
1290 'Ksieder je niet voor an, Moer Knelis. eij, maer noch,
Hoe hebje 't flus bij Claes eklaert?

TRYN

Hoe sou'cket klaere?
Hij voelde men in 'tbedd, en seij soo, Wel kadaere,
Moer Knelis, benje daer, en benje't in parsoon,
Of spooctet? 'kgaffem strack en soentje voor sen koon,
1295 En seij, wat dunckjer of? want dat en doen gien spoke.
Tryn, riep hij, benje 't self? je meughtet ondersoke,
Seij'ck soo op mijn benier. maer waer komje van daen,
Van waer komje soo laet, is dat all wel edaen?
Hoe laet, seij'ck, ben je geck? ick hebb hier legge kijcke
1300 Van gister aevent of, om ofj' iens 'tzeil sout strijcke,
En stoppen iens je tij. maer 'tis om niet eweest:
IJe gingt all staegh je coers, ick segg niet as en beest,
Maer as en slaeprigh mens die wat te veul enipt heit,
Daer je je vrouwtje toch soo dickels om belipt heit.¹³⁰⁴
1305 Waerachtigh, Claes, je meught die ganghe niet veul gaen,
'Tis quaed voor lijf en ziel, eij lieve laetet staen
Doetet om mijnent will.

KEES

Jae soo, je vilt an 'tpreke
Wel, bij men sieternaer, dat benne braeve streke,
Daer staender op 'tCompas gien wissier. Wat seij Claes?¹³⁰⁹

TRYN

1310 Ô man, hij wierd soo dwee as soete melckse Caes,
Tryn seijd hij lieste Tryn, en weest niet onverdulgh.

1304 *belipt heit*: lelijk heeft aangekeken.

1309 *'tCompas*: heeft 32 door lijnen aangegeven 'streken' (onderverdelingen).

[naar vertaling]

Werentich, kind, 'ken ben van dese reijs niet schuldigh.
'Kquam soo mis-troostigh tuijs, toe'ck je den halven dagh
Vergeefs hadd nae espoort en noch niet schein en sagh,

- 1315 Dat ick me niet en wist te redd'ren of te stille,
En daerom vellewe je weet wel an wat pille,
Daer Kees den Docter is: en, goe knecht, ewewel
Hij deed't om beters will; hij sagh dat ick soo fel
Onstelt was om men hart, en dat ick schier wouw huijlen.

KEES

- 1320 Dat's all waer. Kseij, kom Baes, wat wilje legge pruijle,
Trijn magh met kind zijn, maer s'is self altoos gien kint,
'Tsel doncker wese, daer sij de wecht niet en vint.
En voelje van verlang swaermoedighe gedachte,
Daer is niet beters voor suck volck as lange nachte,
1325 Eerst wat Orientaels, en daer soo moijties bij
En Brandemorisje, en dan het hoofd op zij,
Eerj' om siet hebje Moer Kernelis in je bedde;
Ick bin en Kaelis, maer ick dorster wel op wedde,
All waer't en vaen.

TRYN

- Toe wast, en ummers seijd' hij waer,
1330 En ummers benje't Trijn! Ick seij, wat denckje, vaer,
Ben ick 't? en twijffel jij oft hallif waer of heel is?
Kedaer, all ewewel ben ick Trijntje Kernelis.

KEES

En Klaes bekende 't?

TRYN

- Wel, dat haddi goed te doen.
Jae, seid hij, lieve puijs, je bent' et, geefm'en soen;
1335 En soo voort. Doe wast weer, waer hebje toch esteke,
Hoe bleefje soo laet uijt? Daer vill ick weer an 'tpreke;
Laet? seijd ick, 'kwou dat jij noijt laeter tuijs en quaempt,
En datje me t'Saerdam soo niet te quelle naempt
Met braecke nachte lang, en mit men hoofd vol sörghe,¹³³⁹

1339 *braecke*: wakker blijven.

[naar vertaling]

- 1340 As je 'thuijs niet en weet te vinde voor 'tis mörghe.
 Hoe lijckt' et mijn daerbij? Kedaer, en schoone zoo,
 'Kheb iens men tij vergist, ick ben en uer of soo
 Te laet an boord eweest. je meughter wel of praete.
 Was dat soo newen dingh? 'ken ken hier steegh noch straete,
 1345 'Tis en Stadt as en Boss, den doncker vilder toe,
 Ick doolden as en geck en was beget soo moe.

KEES

Sie voorje, kijck wat om: daer komt hij.

Claes komt uijt het vooronder all geewende.

Sc. III.

CLAES. TRYN.

TRYN

Wel, Jan Slaeper,
 Benj' alrieds in 'thabijt! kijck, dit is inde gaeper.¹³⁴⁸
 Kom hier. de Pinxterbloom, en die is op estaen.¹³⁴⁹

CLAES

- 1350 Jae wel, me dunckt se moght wel weer te bedde gaen:
 Men kopp staetme soo suf: 'kweet quaelick offet licht is
 Of dattet nacht is. - Wat! Kees, jouw besuckte lichtmis,
 IJe hebme gustere niet quaelicken etoeft.

TRYN

Jae, dat is dat ick segh, soo leghje staegh en schroeft.¹³⁵⁴

CLAES

- 1355 Nou, Moer, wees jij te vreen, ten sel niet licht weer beure;
 IJe weet de rede wel, ije moetje nou niet steure,
 Of ick soo nou en dan men ribbetjes iens boen:
 'Kben slech blij da'ck je sie: kom geefme noch ien soen,

Hij kust haer.

'Tis keurmis op en new, ick gafj' all schier verlore.

- 1348 *inde gaeper*: dat stond op het uithangbord van apothekers, waarop ook een gapende figuur was afgebeeld.
 1349 *Pinxterbloom*: pinksterbruidje; ze werd, versierd met bloemen, rondgedragen. Daarbij werd gezongen: 'Daar komt de vurige Pinksterbloem (...) Pinksterbloem is opgestaan, alleen, alleen naar bedde gegaan.'
 1354 *schroeft*: pierewaait.

[naar vertaling]

TRYN

1360 Hoe nae begon j' all nae en aer wijf om te hoore?
IJe bent me soo niet quijt, goed vrient.

CLAES

Dat hoop ick mé. -
En lijkwel, oftme lust of niet, 'kmoet weer in Sté:
'Kmoet hier en daer men volck wat maene: deuse luijtjes
Zijn graeghjes inde koop, maer in 'tbetaele luijtjes.

TRYN

1365 Soo wilje weer op 'tpad, doeje Vaer.

CLAES

Wel ick moet,
Te minste komt ons toe ons geltje voor ons goet.

TRYN

Maer snij-je niet en stick, eerj' op treckt?

CLAES

'Kmagh niet ete:
Me maegh staetme soo quaps. Moer, 'ksel van aevent wete,
Wanneer 't reis wese sel. we moete vande wall.

TRYN

1370 Ick ben 'thier mé all moe.

Hij struijckelt in 't uijt treden.

CLAES

Soet, dat ick niet en vall,
Men hoeft is duijseligh.

TRYN

Jae toch, Klaes, siet wat voor je.

CLAES

Kees, pas jij oppet schip. En Moer Kernelis, hoorje,

[naar vertaling]

Terwijl ick uijt ben, vent jij luij dit goedje voort:
Maeckt watje maeke meught, je weet wel hoe dat hoort. -

TRYN

1375 'Tis wel, kint, gaet jouws weeghs. wij sellen 't hier wel klaere.

Sc. IV.

TRYN. KEES.

TRYN

Wat seghje nou van Trijn Kernelis?

KEES

Wel, kedaere,
IJe bent en kluchtigh goed! Ô vrouwtjes, vrouwtjes! jae,
Kenje die kunst? soo waer as 'k hier levendigh stae,
Het manvolck leitter toe. ije weetet soo te flangse,
1380 Altijd heb jij gelijk, de broocke moete dangse
Soo as 't de keurs belieft.

TRYN

Wach jij je voor en keurs.

KEES

Dat denck ick wel, mijn Moer, all had ick vrij wat keurs.¹³⁸²

TRYN

Jae, je selt mé all iens verwarren in dat gaere.

KEES

'Ksel niet.

TRYN

ije selt.

KEES

'ksel niet.

1382 *wat keurs*: wat keus.

[naar vertaling]

TRYN

1385 jae mick ereis jij, waere,
Het komt as 'tkacke.¹³⁸⁵

KEES

Vrouw, kenje gien Suijer Son?
Hoe klaerje 't? deckje nouw je taefel op en Ton?¹³⁸⁶
Of selje mijn der mé en voetjen ongder laete?
'Tis hier niet wel estelt van binne, van all 'tpraete:
Daer moet en stickjen in, of 'tscheepje sitt op 'tsangt.

TRYN

1390 All weer an! j'hebt schier noch 'tombijten in je langt.

KEES

Ho, jonghe maeghen is en goet as jonghe vrouwe.¹³⁹¹

TRYN

Kom, kom om laegh; 'ken denckje 'tvoetsel niet t'onthouwe.

Act. V. Sc. I.

MARIE. FRANCISCO.

MARIE

En hadde soo veul spels eerghese lose kost?

FRANCISCO

1395 Spel! 'kzeij wel dusend moël, hadd ick icks nie begost,
En haddes nie geweest om d'eer van ouw Commissi,¹³⁹⁵
En ouw schoon oogskes, Môij, en datter noit remissi¹³⁹⁶
Te hope woêr geweest, ick had ick deur gegoôn,
En all 'twerck, op men ziel, ten halve lôte stoôn.
1400 Sulck e spel wasser oôn. nouw dat 't gesuccedeert is,¹³⁹⁹
Stoôt ou te dencke, lief, watter gemeriteert is:
Belofte môke schult.

1385 *as 'tkacke*: spreekwoord 'Het trouwen komt als het kakken', haastig, onverwacht.

1386 *op en Ton*: er kunnen geen voeten van mee-etenden onder.

1391 *as jonghe vrouwe*: onverzadigbaar.

1395 *Commissi*: opdracht.

1396 *remissi*: vergeving.

1399 *gesuccedeert*: geslaagd.

[naar vertaling]

MARIE

'Tis woôr; moôr weette wel
Wat datter neffens stond geschreve? maj bevel
Was dachgheme van doôgh niet en sout molestere.

FRANCISCO

'Tis soo: moôr ick en kost me niechgemoderere,
1405 'Kmost ou men oventuer vertelle: doe nou voirt
All dat ouw herteke sal segge da behoirt.

MARIE

Kom, kom, 'tis toch schoo weer, lôt ons eerst wach gô wand'le,

*Sij doet haer Masker aen.*¹⁴⁰⁷

We meugen onder weegh van ons negoci hand'le.
'Ken wacht ick toch dafvolck niefveur van ôvond spôij.

FRANCISCO

1410 Was zaijd' en keuninghin, wat enen Engel, Moij!

Sc. II.

KEES. TRYN.

KEES

Dat hachje leiter toe, het macher legge rotte.
'Tis beter daer as voor de muijsen of de rotte.¹⁴¹²
Nou an de neering weer: - laet sien, hoe staet men keêl. -
Hael Cijters, hael IJeranje, hael. Klaer as en Veêl.
1415 Hael, hael, IJeranje, hael, moij kloostergoed. - hael Cijters. -
Hael Cijters, vollickje! - Deuse besuckte Schijters
En geve gien gehoor. 'Tvolck is te wongder praets,
Se gevender gien tijd. Hael Cijters, me goe maets,
Dat bennen Appele! Hael Cijters en IJeranje,
1420 Hael IJeranje den bruij, uijt Poortegael of Spanje,¹⁴²⁰

bij sich selven.

(Ick weetet selver niet) hael Cijters. - Soetjes wat:
Wat duijcker, soetjes: ick sie ginder en Jan gat
Bij gunte Juffer - Vrouw, - Vrouw - Vrouw.

1407 *Masker* (toneelaanwijzing): fluwelen lap over het gezicht, met twee gaten voor de ogen, ter bescherming tegen het zonlicht of, zoals hier, om herkenning te voorkomen.

1412 *rotte*: ratten.

1420 *den bruij*: krachtterm, zoiets als 'verdomme'.

[naar vertaling]

TRYN

wat wilje hebbe?

KEES

Kijck uijt: maer kijck niet uijt, of deckje met en flebbe,¹⁴²⁴

1425 En blijft wat onder 'tluijck.

TRYN

wat isser?

KEES

kom iens hier, -

Sie je daer die Monseur wel kuij're mit dat dier?

TRYN

Wel jaeck, dat sien ick wel.

KEES

en hebb ick niet onthouwe

Dat ije spraect van en pluijm die blauw was?

TRYN

Jaeje trouwe. -

Lae kijcke. - Kees! sit still. 'Tis bij men ziel, de poll

1430 Van gusteren.

KEES

En sij van duijsende de Snoll¹⁴³⁰

Die j'onder handen hadt.

TRYN

Laet sien. - wat duijsend schande,

Hadse dat dingh niet voor! - Gut, Kees, ick voel men hande,

Ick voel men naegele, men tanden en men bloet

Soo jeucke! souse 't zijn? - [Werentich jae, se moet,

1435 Se moetet wese, Kees, daer valt gien dispetere,

1424 *Kijck uijt ... niet uijt*: Kijk naar buiten, maar steek je kop niet naar buiten.

1430 *van duijsende*: zo goed als zeker.

[naar vertaling]

Sy is 't, soo wis as ick Trijn Knelis kint met eere:

Ja, 't is men eigen Hoer.] 'Twas soo en langhe prij.^{1434b-1437a}

KEES

Still, still. Hael Kloostergoed. - se komme dichter bij;

En ick sitt oppet slagh, 'tis gien speul-goed, 'tsel valle. -

1440 Hael. Cijters, hael, hael, hael - kom, koopje nimmendalle?

Sc. III.

FRANCISCO. MARIE. KEES. TRYN.

FRANCISCO

Ghe brengtm' hier all, 'ken weet nie woôr: en siede niet

Woôrw' all gedreve zaijn? 'ken weet nie wat't bediet,

Men hert en lee nie still: - 'ken rieck niechgaere schepe.

Ke! goôwe; 'tis genogh nou de Kassaij geslepe.

MARIE

1445 Bat! desen bloijen euijl. woôr veur zaijde ghajj bangh?

FRANCISCO

En moetme sus gô treê den heele nônoen lang?

Ke! goôwe.

MARIE

Wacht, Signor, ghen sultme niet ontloope,

Ge moetm'en Appeltjen en wa Citroentjens koope.

FRANCISCO

Kom, kom, ick bens te vre'e, doors'er genogh in 'tStadt,

1450 Ick weter oppen plôts.¹⁴⁵⁰

MARIE

all weer vald' op ou plat. -

Niee, niee, dich goet is vers, en 'tander is verleghe.

~~1447a~~ in K 2 tussengevoegd voor het rijm.

1450 vald' ... plat: zie aantekening bij vers 121.

[naar vertaling]

KEES

Hael Apple, volckje, 'kheb noch gien handgift ekreghe.
Se naendre, Trijn; hou sté.

TRYN

Hoe da'ckse meer beloer
Hoe'ck meerder lucht krijgh. - Kees, waerachtigh 'tis men hoer.

KEES

1455 Hael Kloostergoetje. hael.

FRANCISCO

en host ou soo nie, Môijke. -
Daschip. -

MARIE

Jô, Jô, kom hier: ghe majinet met en drôijke
T'ontlegge.

FRANCISCO

Moôr da schip, dat en geval, me niet. -
En hedde gee verstant?

KEES

Laet hoore wat je biet,
Dat bennen Appele!

FRANCISCO

Suet, hed wa passienti,
1460 Ick sal te mert goôn: moor lett eens op men invenci;
Want sie, 'ken viel ick ick niech geeren innen knip.

KEES

Hael App'le.

FRANCISCO

Mene vrint, wat is difveur e schip?

[naar vertaling]

KEES

Wel! 'tis en Schip van hout, van ijser, en van touwe,
En van pick en van teer; selje't nou wel onthouwe?

binnens monds.

1465 *Kverstae dat wuijve wel:* Pas op, vrouw.

FRANCISCO

Moôr ick vraeg
Va woôr 'tschip is.

KEES

van waer? Jaewel, 'kwouw dat ick saegh
Dattet van hier waer, Maet.

FRANCISCO

bij hem selven.

da mocht ick oick wel laije.

En komender geeen hier euijt Wôterland baij taije?

KEES

1470 Wel jae 't; der isser ien henochtet t'zeijl egaen,
Die lagh ons hier op sij: het Wijf wouwder van daen,
Se was wat grijnichjes.

FRANCISCO

Hij stoot Marie aen.

Courôgie, das gekloncke.
Hoe veul ou Appele?

KEES

All waerense m'eschoncke,
Kedaer, het paer en Blanck.

MARIE

Tegen Francisco.

'Tis goeije koop.

[naar vertaling]

FRANCISCO

'Tis dier. -
E negemanneken het stuck.¹⁴⁷⁴

KEES

kom ereis hier,
1475 Voor neghe mannetjes? die kennen all wat bijte,
Daer meughjer wel en vijfentwintighje bij slijte.

FRANCISCO

Ghen hedme niefverstoôn: 'kmaijn ick, ieen om en deuijt,
En hallif ortje, soo.

KEES

Wel heij! ten is gien beuijt
Noch roofgoed.

FRANCISCO

Wilde 't doen?

KEES

'Kom an 'kselseje telle.
1480 En vijfentwintigh?

FRANCISCO

Jô.

MARIE

Ké, 'tis veur goeij geselle;
Telt ons van 'tbeste wat; het is veur e festien.¹⁴⁸¹

KEES

Flus waerje neghe man, hoe segh je nou, sestien?

FRANCISCO

Haij doolt all in de sproôck.

1474 *negemanneken*: Brabantse benaming voor duit.

1481 *festien*: Kees doet alsof hij zestien verstaat.

[naar vertaling]

KEES

kom help je selfs berechte.

FRANCISCO

Dat is den beste knecht van all de schippers knechte!

1485 Kom, willew' ieens in 'tschip?

KEES

Wel jae, wij gaen recht uijt: -
Hier Joffer, geefm'en hangd.

MARIE

Sjaes! wadden grooten schuijt!

KEES

Wel jae, en Schuijt; en scheidt, en in je neus toe, moolick.¹⁴⁸⁷

FRANCISCO

Segd', e Schip; hoorde niet? e Schip; - haij nemet quôlick.¹⁴⁸⁸

MARIE

'Kwill segge, Wat e Schip! wad en Galaj.

KEES

Geleij?

1490 J'hebt gien Geleij-boef voor. hoe hebbe we 't? wel heij!

MARIE

Kammer wel me van hier in Engeland gevôre?

Te minste, denck ick wel, in Béme, deur de bôre.¹⁴⁹²

KEES

Genoogh.

Binnens monds.

*en an en Galg mé as 'tsoo slaeghe will
En hier wel slaeghe moght.*

1487 *moolick*: verbastering van 'moloch', afgodsbeeld, heeft hier de betekenis van vogelverschikker.

1488 *nemet quôlick*: vat het verkeerd op.

1492 *Béme*: Bohemen ligt niet aan zee, maar in de literatuur wordt het daar geregeld gesitueerd (o.a. door Shakespeare).

[naar vertaling]

Aen Tryn om laegh.

*Tryn, pas wat op je Till*¹⁴⁹⁴

1495 *'Tsel locke.*

MARIE

Wad is dat?

KEES

De Staert van 'tschip.

MARIE

De Stiaert, vrint?

KEES

Den Toom van 'tschip.

MARIE

Moor siet! das anders dan m'e piaert bint;
Den Toom van achtere!

KEES

Jae 'tis 't Roer.

MARIE

is 't en Roer?
Schietmer de lie me doit?

KEES

heij, deuse malle Moer!

MARIE

Was datte?

KEES

Dat's den Roef; de Passeniers der Kaemer.

1494 *Till*: denk aan duiventil; daarin werden vreemde duiven gevangen.

[naar vertaling]

MARIE

1500 Sie, wad all Meubeltjes, all woôrt tot ene kraemer!

KEES

Ho, ho, dat 's niet en ding, hier volght nou eerst et Slet,¹⁵⁰¹
De beste Kaemer, Moer, daer is 'twel anders net.

MARIE

Soume de vraijichaijt wel eenskens deurve neme
Van dat te goôn besien.

KEES

Strack wouje wel na Beme;
1505 Dit is gien langhe reis. *Pas opten haspel, Trijn.*¹⁵⁰⁵
Treedt opte ladder; 'ksel niet en voet vanje zijn.

Binnens monds.

Niet en vuijst, denck ick wel. Kom; nou jij; volgt de Joffer.

FRANCISCO

Kom oôn.

KEES

Soo krijghever de Duijf in metten Doffer.
Maer hoor, legh je geweer soo lang wat uijtte weegh
1510 In 'tgangbort - hier gémijn, 'ten is hier Scheep gien deegh
Mit sucke staerte.

Hij doet het rapier af. en gaet beneden.

soo. nou meughje macklick in gaen.
Maer komjer macklick uijt, soo selt niet naemen sin gaen.
Nou, Laddertje, van kant. Pas wat te raeke, vrouw.

Kees treckt de leer op en springht in 't ruijm. & sij vallen aen 'tslaen.

TRYN

IJou varcke, benje daer?

FRANCISCO

Wa wilde zeggen? hou!

1501 *et Slet:* Kees lokt ze met een leugen het ruim in.

1505 *haspel:* werktuig dat dient om het gesponnen garen van de klossen af te winden (op den haspel passen = opletten).

[naar vertaling]

KEES
1515 Hou jij dat. -

FRANCISCO
Men rapier!

KEES
Ick sel jou wel rapiere. -

Kees treckt sijn mes.

Hier 's en Zeemans Rapier, en daermé gaej' in viere.

FRANCISCO
Moirt, Moirt!

MARIE
Stô bajj, goeijliens, we weurden hier vermoirt.
Brand, moirt!

TRYN
het luijck toe, Kees, datmet wat minder hoort.

FRANCISCO
Moirt!

MARIE
Moirt! -

TRYN
Soo, Kees. -

KEES
Soo vrouw.

MARIE
Help, help. -

FRANCISCO
Will niemant helpe?
1520 O - hallif dood! -

[naar vertaling]

MARIE

Amaj, men hoot -

FRANCISCO

men bloed te stelpe. -¹⁵²⁰

KEES

Hij stoot het luijck op en spreekt daer door.

Se benne plat genoeg, 'kmagh 'tluijck op sette nou,
Soo sie we wat we doen. - an 'tplund're; lustigh vrou:
Hier jou fielt!

FRANCISCO

Oh, Signor, wat is toch ou believe?

KEES

Flux, Broock en Wammes uijt, om mijn naers te gerieve.

FRANCISCO

1525 Oh jô, met all men hert, en door's menen hoet toe,
Memmen pleuijm: wilde da'ck dibbroexken oick uijt doe¹⁵²⁶
Ick sal't soo gaeren doen; en spoôr me moôr me laeve!

KEES

Houtet slet an je gat, en laeter j'in begraeve.
Ick schencktje.

FRANCISCO

Grammercis.

KEES

Kees springht uijt. en spreekt tot Trijn door 'tluijck.

1530 Hoe maeckjet metten buijt,
Moer Knelis?

TRYN

excelent.

1520 *Men ... stelpe*: sluit aan op vers 1519.

1526 *dibbroexken*: zijn onderbroek.

[naar vertaling]

MARIE

Amaj, men hoit, men huijt!

KEES

Hebj' all her lappen uijt?

TRYN

Jae'ck. siets' iens sitte kijcke.

KEES

Kom boven. -

Sij komt uijt & leght het luijck toe.

 dits half werck: we moete 'tvolck uijt strijcke
 Soo jij bedroghe bent. Knap; treckt heur 'tkleetjen an
 Daer jij henochtent vroogh me scheep quaemt: Ksel de man
 1535 Men ouwe mutsjen op sen kinnebackes douwe,
 En daer dat pijtje toe, da'ck niet en docht te houwe.
 Soo meughese geschickt gaen kuijere nae huijs.

TRYN

Maer ofse klapte, Kees?

KEES

 Sij? niet meer as e muijs.
 Se kreghe noch wel all de jongens an der lappe.¹⁵³⁹
 1540 Sulck volck en roept niet luij; se wete datter klappe
 Niet veul geloofs en vindt.

TRYN

Kom an dan

KEES

Maeck wat spoeds.

Sij gaen beneden.

1539 *Se kreghe...:* in vers 1025 komt een variant van deze uitdrukking voor.

Sc. IV.

[naar vertaling]

*CLAES.***CLAES**

Genacht, Antwerpentje, 'kdanckje van alles goeds,

Ick hepper wel eweest: dit sackje was soo platjes,

Toe'ck 't hier streeck voor de Stadt; nouw steectet half vol mattjes,¹⁵⁴⁴

1545 En half vol dicketons en suck goed: dat's goe reis,

Klaes Gerrtse van Saerdam, voor 'teerste nae de Peis.

Wel, 'kmagh gaen stappe sloop, 'kmoef gien tijd te verkalle,

Het Ebbetje gaet uijt, het waeter is evalle:

Met dit Tij raekewe voor 'tLand, of inde Vloot;¹⁵⁴⁹1550 Dan over, metten dagh. -¹⁵⁵⁰*Hij stampt tweemaal.*

Hou, volckje, benje doot?

Sc. V.*TRYN. CLAES. KEES.***TRYN**

Klaes Gerrtse, benje daer?

CLAES

Jae'ck, Tryntje moer, en klaer mé.

We meughender en zeil bij sette.

TRYNSoo! wel, daer mé;¹⁵⁵²

Wacht maer en oogenblick.

CLAES

Hoe sieje 'r sus uijt, Moer?

Je lijckent wat ontstelt.

TRYN

Je weet niet hoe'ck daer voer: -

1544 *'t hier streeck*: nl. het zeil. *mattjes*: zilveren munten ter waarde van 8 realen; de reaal was circa 2,5 gulden.1549 *voor 'tLand*: Zuid-Beveland. *inde Vloot*: te midden van de Hollandse oorlogsschepen die de Schelde-ingang bewaakten.1550 *over*: aan land (de haven van Bergen op Zoom).1552 *daer mé*: meteen.

[naar vertaling]

1555 Je seltet daetlick sien: -

Kees brengt Marie en Francisco aen land.

Kijck, dat zijn twee geselle.

CLAES

Wat volck ist?

TRYN

Laetse gaen; ick seltje strack vertelle.

KEES

Hebje 'thart dat ije kickt, ick breeckje beij den hals.¹⁵⁵⁷

TRYN

Isser Biers genoegh sloop, en Broots genoegh?

CLAES

Van als.¹⁵⁵⁸

TRYN

Smackt dan het tou of, Kees; de Gang in. 'tsel wel valle;¹⁵⁵⁹

1560 All drijvendeoñder zeil, dat's mackelixt van alle.

Naebericht.

Mijn' Heeren, vindt niet vreemd, datm' hier een einde maeck: All wat Trijn hebben wil dat Claes weet' vande saeck Vertelts' hem onderweegh van achteren tot vooren; Maer 'tschip is wat te verr, ghij kont het hier niet hooren. Hebt ghij tot nu gehoort dat hoorens waardigh waer, Dat's voor uw Milten goed, of 'tlogen is of waer; En, oft met onse Moer ten halven pluijs, of heel is, Gedenckt, ALL EVEWEL IS TRYN TRYNTJE KERNELIS.¹⁵⁶⁸ Dat docht de Schipper oock. en die van 'thijlick weet Kan dencken, quamt eens uijt, hoe 't met der tijd versleet. En wat sou Trijn en Claes met kijven leggen malen? De Vrede was in 'tland, den uijtslagh van Westphalen.¹⁵⁷²

1557 *beij*: allebei.

1558 *Van als*: (genoeg) van alles.

1559 *'tsel wel valle*: het zal goed gaan.

1568 vgl. vers 1332.

1572 *De Vrede* ...: vgl. vers 1.

[naar editie]

Trijntje Cornelis

Aan de lezer

Hier moet ik ernstig en oprecht de vele aansporingen die al te goede vrienden mij aanhoudend hebben gegeven, opdat ik ook deze *vodderij* met de rest van mijn werk zou laten verschijnen, als verontschuldiging aanvoeren. Vele, mijns inziens, goede en gewichtige argumenten heb ik daartegen ingebracht, waar ik nog steeds achter sta, maar niemand heeft ernaar willen luisteren. Zo raakt het verworpen jong uit het nest, lezer, maar hopelijk zult u willen bedenken dat er [in dat nest] ook een beter slag van schepselen is uitgebroed. Als het werk u een paar uur lezen en lachen waard is, weet dan, tot mijn verdere verontschuldiging, dat het mij niet eens drie volle dagen tijd heeft gekost, de citaten niet meegerekend; die heb ik er naderhand bij gelegenheid aan toegevoegd, voor mijn plezier en mogelijk niet zonder enig nut voor de geletterde liefhebbers - maar alles met de bedoeling dat het een *kamerspel* onder vrienden binnenskamers moge blijven en geenszins bedoeld is om op het toneel kieskeurige en wijze, inschikkelijke en onverstandige mensen allerlei vonnissen te doen uitspreken, hetgeen ieders recht is, maar waar niet iedereen zich aan hoeft bloot te stellen. Hoe ik ertoe gekomen ben, lezer, heb ik hiermee zonder veinzen duidelijk gemaakt.

[naar editie]

Inhoud

Trijn, aangelokt en uitgeplunderd door de kan,
Wreekt zich met vuisten en bedot haar eigen man.

Personages

KLAAS GERRITZSOON schipper
TRIJNTJE CORNELIS schippersvrouw
KEES schippersknecht
MARIE snol
FRANCISCO minnaar van Marie
PASCHIER minnaar van Marie
HANNEKEN-UIT nachtwaker

Plaats van de handeling

ANTWERPEN

[naar editie]

Proloog

- 1 De vrede was in 't land, de uitslag van Westfalen,
Die 't woelig Engeland probeerde neer te halen.
De zeven noordelijke provincies beschouwden
De tien van 't Zuiden als hun vrienden, hun vertrouwden.
- 5 't Waren twee zwermen bijen, naarstig ingesteld,
Niet echt afgunstig op elkanders goed of geld,
Maar ook niet al te gul - als burens, in twee woorden,
Precies het type vree dat bij ons landje hoorde.
De een zocht bij de ander voordeel of plezier,
- 10 Hier keek men uit naar Brabant; daar keek men naar hier.
Klaas Gertze uit Zaandam was aan een vrachtje toe
Waar winst uit komen kon; Trijn Kneliskind, zijn koe,
Zijn knappe honingbij, zijn vrouw, om kort te spreken,
Schepte plezier in 't horen van de paapse preken
- 15 In 't zien van kloostergoed, van monnik en begijn:
Ze vond het kortom leuk, in Antwerpen te zijn.
Klaas gunde haar 't vermaak en stouwde 'r in 't vooronder.
Zij waren pas getrouwd, zodat hij dacht: geen wonder,
Als zij ontberen zou wat jonge vrouwen schort
- 20 Wanneer dat volkje grillig, geil en hitsig wordt
En voor bevrediging wel alles kon gaan wagen.
Het kostte hem geen geld voor schip, voor paard of wagen,
En liever had hij 't vrouwtje bij hem binnenboords
Dan dat zij thuis beslopen werd door hoge koorts,
- 25 Zo'n hete koorts die allerlei quasi-doktoren
Aanlokte die, gewenst of niet, eens kwamen horen
Of ze voor haar misschien hun kunstje mochten tonen,
Dat haar buik zou doen zwellen en 's mans hoofd zou kronen.
En dus voer Trijntje met het schip door Kil en Keten
- 30 Naar de Antwerpse kaai, waar Klaas begon te zweten
Met 't venten van zijn vracht, het lossen met zijn maat,

[naar editie]

Het rollen over 't Bierhoofd, 't slepen langs de straat.
 Trijn trok zich dat niet aan. De goede gaven komen
 Terwijl men slaapt. Men zegt: zo zegent God de vromen.

- 35 En Klaas was bij de zaak. Daarom was zij niet daar,
 Maar om wat rond te zien. Ze schikt haar muts en haar
 Alsof het kermis was: het bruidspak aangetrokken,
 Het beste bovenlijfje en de twee mooiste rokken.
 De trouwring aan de vinger; nog een ring erbij
- 40 Van Klaas zijn petemoei; de sleutelbos opzij,
 De beurs, het speldenkussen, en zondagse messen.
 In 't beursje zaten de dukaten met zijn zessen,
 Veel munten en veel stuivers en een cent of wat
 Om kleertjes te gaan kopen voor het kindje dat
- 45 Ze, dood of levend, wel zou baren in dat jaar.
 Ze trok haar zijden kousen aan (want het is waar:
 Er wordt in 't rijke Waterland veel geld verkwist),
 Echt dure kousen die, voor wie het nog niet wist,
 Onder haar rokje net tot aan haar knieën reikten.
- 50 Ten slotte nog haar korf: dat ding waarmee ze prijkte
 - Een emmer van zwart hout - had spijkers als beslag.
 Haar uitdossing was rond; ze kwam goed voor den dag.
 Daar ging ze, voor de wind. Klaas liet haar vrolijk wandelen
 En zei haar: 'Kindje, koop eens wat suikeramandelen
- 55 Voor grootje thuis, me dunkt, die kun j' hier vast wel halen,
 En suikerstokken ook. We kunnen het betalen.
 Maar pas op voor een ding met bellen, dat bij tijden
 Langs straten trekt: dat moet je absoluut vermijden.
 Daar loopt men dan met kaarsen rond bij zonneshijn
- 60 En 't volkje knielt ervoor. Dat moet je laten, Trijn.
 Als onze dominee in Zaandam dat zou horen,
 Dan kregen Klaas en Trijn een preekje om de oren.'
 En ja, net om het hoekje, hoorde zij al bellen.
 Dit moet ik mijden, dacht ze, Trijn, pas op je tellen!

[naar editie]

- 65 Ze dook een steegje in en het ding ging voorbij:
Een mestkar met daarin bepaald geen rijstebrij.
Dat had haar dus verschrikt, het bellen van het paard.
Die moeite, dacht ze, had ik me even goed bespaard.
En stapte naar de stad. Ze zag de brede straten,
- 70 De stenen balustrades, blauwe deurengaten,
De ramen zonder hout, met traliën ervoor
(Als ijs'ren sneppengaas) en kreeg al heel snel door
Dat Zaandam op zijn best en op de kermismalen
Het bij Antwerpen doordeweeks niet echt kon halen.
- 75 Ze zag 't ook aan 't stadhuis; ze zag 't ook aan het hossen
Van heel wat juffers door de straten in karossen.
En in de kerken hing er kunstwerk aan de muren:
Het mens bleef sprakeloos naar al de vaandels turen.
Het orgel klonk. Een paap ging op de preekstoel staan
- 80 En 't was precies, met al die witte doeken aan,
Of men hem scheren wou. Nu z' op de goede stond kwam,
Had ze eens graag gehoord wat er zo uit zijn mond kwam.
't Zou toch niet eerlijk zijn te zeggen dat Gods woord
Vergald wordt door die lui, als je 't niet had gehoord,
- 85 Al zou de dominee er haar over bekijven.
Dus schoof ze aan, dicht bij de meest devote wijven,
Maar lang hield ze 't niet vol. Het paapje brak veel winds
Met mond en handen; maar zij zat als doof en kinds
En kon geen enkel woord begrijpen of verstaan;
- 90 Hoezeer z' haar best ook deed, zijn taal sprak haar niet aan.
Het botte Antwerps stond ver van haar fijn Zaandams
Of van haar chique taal, het zuiver Amsterdams.
Ten slotte sprong ze op: om niet voor schut te staan
Deed z' of ze flauw ging vallen, brommend in het gaan:
- 95 'Ja, ja, praat jij maar raak. 'k Versta geen enkel woord.
Je staat daar vast te liegen, dat heb ik gehoord
Van onze dominee; die kan tenminste spreken
Voor vrouwen met verstand; maar dit noem ik geen preken.'

[naar editie]

- 100 Zij dus de kerkdeur uit en met d'r neus op straat,
 Waar boven het portaal de spitse toren staat.
 Ze keek omhoog: het had haar nu wel leuk geleken
 Die hoogte te bestijgen, om de Vlaamse streken
 Te kunnen overzien. Maar, dacht zij, ik een vrouw,
 Een jonge vrouw alleen...; zelfs als ik durven zou,
 105 Hoe hou ik dan de torenwachter van mijn leden?
 'k Vertrouw dat volkje niet, ze lijken licht van zeden.
 Hij zou me met geweld bespringen. Wie geeft raad?
 Het is een smalle trap. Nee, Trijn, blijf maar op straat.
 En was Klaas Gertsen hier, hij zou 't me ook aanprijzen;
 110 'k Ben oud genoeg nu om mezelf te onderwijzen.
 Zo ging ze weer op stap en liep om te beginnen,
 Conform haar grootste wens, een nonnenklooster binnen.
 Daar kreeg zij bier aan boord en praatsters bij dozijnen,
 Geheel aan God gewijd, of die dat wilden schijnen.
 115 Ze keken nogal op van Trijntjes vreemd gewaad
 En hadden het toen over maagdelijke staat
 En hun versterving en de boete die men deed.
 Ze toonden haar hun plunje, 't fraaie nonnenkleed
 Van de novicen, voor 't geval dat z' eens graag hoorde
 120 Hoe dat haar zwarte ziel van 't vuur gered kon worden.
 Maar Trijn hield zich gedeisd en zei: 'Al goed en wel,
 Maar voor hun netten is dit vogeltje te fel.'
 Zij had een man getrouwd en had nog geen berouw,
 En leven zonder man, dat was niets voor een vrouw.
 125 De Mater wenkte haar, alsof ze wilde zeggen
 Dat men dat niet zomaar eenieder uit kon leggen.
 Trijn merkte haar gebaar en dat stond haar niet aan.
 Ze dacht: die zal zo naar de torenwachter gaan.
 Vaarwel, ze liet de nonnen in hun sopje wellen.
 130 Ze wilde naar 't Kasteel (wat kan zo'n vrouw ons kwellen!
 Die alles wil bezien, bezoeken en verstaan).

[naar editie]

- De kortste weg deed haar door 't Lepelstraatje gaan,
 De nob'le Lepelstraat, het steegje van de Minne,
 Waar liefde kamers huurt bij minzame godinnen.
- 135 Een van de felste kreeg ons Trijntje in 't vizier,
 Klampte haar aan en riep: 'Maar Jeizus.' Doch kijk hier:
 Ik stop er beter mee. Hier heeft u de twee vrouwen,
 Hoor het maar uit hun mond, dan zult u het onthouden.
 'k Heb ander werk te doen. Zit stil waar u ook zit,
- 140 De klucht is 't horen waard.

eerste bedrijf, eerste toneel

MARIE, TRIJN

MARIE

Maar Jeizus, wat is dit?

Maar, nichtje, zijde gij 't? Wat een plezant resconter!

TRIJN

Dat mens spreekt als die paap. Ik dacht eerst, ik verstond 'er
 Maar toch begrijp ik niets. Wablief? - Wat zei je daar?

MARIE

Maar zijde 't?

TRIJN

Wie ik ben? Mezelf natuurlijk, klaar.

MARIE

- 145 Wie da' ge zijt, me kind, zou ik dat dan niet weten?
 Dat mogen zotten en ondankbaar volk vergeten,
 Maar mijns gelijken niet.

TRIJN

Wat wil je?

MARIE

Niemendal.

[naar editie]

(Tot zichzelf)

Een ratteke als gij, dat wil ik in mijn val.

150 Kom, kijk eens goed naar mij: hedde dan niet onthouwen
Hoe dat eens, 't is al lang geleden, er twee vrouwen...
Hoe dat er vriendekes van ver naar 't Waterland...

TRIJN

Ja, 'k woon in Waterland.

MARIE

... Hoe dat ik met mijn tant'
Uw brave ouders kwam bezoeken? Wete 't nog?

TRIJN

Je stinkt naar muskus. Wat een stank is me dat toch.

MARIE

(Ze stopt haar handschoenen weg)

155 Foei, 't zijn mijn handschoenen.
... En dat we dagelijks
Uit spelevaren gingen? Maar 'k hoef niet meer blijks.

(Francisco komt op en gaat in een hoek staan luisteren)

Uw oogskes, neus en mondje zouden het verklappen.
Me dunkt, ik zie u nog met blote beentjes stappen
Langs 't water, laat eens zien, niet ver van Amsterdam,
160 Die grote, grote stad.

TRIJN

Dat 's waar, 'k woon in Zaandam.

MARIE

Zaandam, mijn kind, daar was t. 't Is vreemd, maar mijn memorie
Wordt korter met de dag. Toch kan 'k een heel historie
Vertellen van die reis; het was er zo plezant,
Zo lustig, zoet en net, daar in dat Waterland.
165 Maar gij waart toen nog jong; gij kunt het niet meer weten
Wat er toen is gebeurd; maar ik wil 't niet vergeten.

[naar editie]

'k Heb het er goed gehad en 't lekker traktement
 Heeft zo'n indruk gemaakt - al zijn we wat gewend -
 Da 'k er nog over spreek. Maar uw zoet converseren
 170 Vergeet ik nooit. Dat wil ik aan m'n kindjes leren
 En ik vertel hun elke dag met veel plezier
 Hoe dat lief meideke, dat nichtje... Kom es hier,
 Hoe heet' ook weer?

TRIJN

Ik? Trijn Kornelis.

MARIE

Christen trouwe!
 M'n lieveke, da's juist, zo had ik het onthouwe.

TRIJN

175 En moeder heet An Jans.

MARIE

Een goei vrouw! Vol vermaak!
 Wat heeft z'ons getrakteerd! Wat was ze goed van spraak
 En conversatie!! Maar wat staan we hier te kouten
 Op straat in wind en slijk!? Kom, laat ik me verstouten...
 Nee, nee, ik insisteer, ik laat u zo niet gaan.

eerste bedrijf, tweede toneel

FRANCISCO, MARIE, TRIJN

FRANCISCO

(In Maries oor)

180 *Dat meen ik ook wel, Maai! Ik heb u goed verstaan
 En ik ken ik uwe zang. Dat vogeltje is binnen.*

MARIE

(Over haar schouder)

Houd gij uw bakkes toe. Hoe kan ze 't ook verzinnen,

[naar editie]

Die nobele Fortuin! Kozijn Francisco, vriend,
 Gij komt mij goed van pas. Heb ik u ooit gediend
 185 Met mijn presentie, d'uw kan me zeer obligeren.
 Laat ons naar binnen gaan, om ons nicht te trakteren,
 Mijn vleselijke nicht, men lieve nicht Katrijn:
 We moeten deze nacht - en langer - vrolijk zijn.

TRIJN

Maar Nichtje, 't wordt wat laat en ik heb ver te lopen,
 190 Eer ik mijn slaapstee vind.

MARIE

Ge zult hier blijven slapen,
 Dat zweer ik op mijn ziel: wat voor een praat is dat!
 Zou ik u laten gaan? 'k Zat liever op het rad.
 Voor één keer da'k mijn nicht uit Holland zie verschijnen,
 Zou ik dan dat geluk in 't wiegske zien verkwijnen
 195 Als 't pas geboren is?

FRANCISCO

't Ware niet billijk.

MARIE

Nee,
 Kozijn Francisco, kijk, als wij het met ons twee
 Niet kunnen redden, zal ik nog wat mensen halen.
 Het feest moet nobel zijn, ik kan het best betalen.

TRIJN

Daar twijfel ik niet aan.

(Tot zichzelf)

En evenwel, bij get,
 200 *Ziet het er slordig uit en ruikt het naar 't toilet.*
 Maar, Nichtje, luister eens, die slaapstee van daarnet,
 Dat is die van mijn man, want ik slaap in zijn bed.

[naar editie]

MARIE

Wat zegde daar? Een man?

TRIJN

Mijn man.

MARIE

Hedde 'ne man?

En zijde dan getrouwd?

TRIJN

Ja zeker.

MARIE

Bij Sint-An!

205 Ge doet me lachen, nicht. Dat had ik niet gepeinsd.
Ge houdt ons voor de zot met streken en ge veinst.
'k Meen dat ik wel verstand van maagden heb, en zou
De tekenen herkennen, bij een man of vrouw;
En gij, gij zijt nog maagd of is een kraai geen vogel!?

TRIJN

210 Maar mijn man is er één, een zeer parmante vogel,
Zo fris, zo flink, zo fiks, daar kan ik hem voor prijzen,
En als hij straks nog kan, zal hij zijn deugd bewijzen.

MARIE

Waar is die man dan wel? Niet te imaginere
Dat gij getrouwd zoudt zijn, hoe 'k 't ook considerere.

215 Waar is die man dan toch, als hij althans bestaat.

TRIJN

Het is er één die flink op beide benen staat,
En mij ontmaagdde toen het pas gaf, vijftien weken
Na Wormer Beestenmarkt, vandaag twee jaar verstreken.

[naar editie]

MARIE

Maar kind, waar is hij dan? Toe, zeg het, is hij hier?

TRIJN

- 220 Al is hij pas getrouwd, hij gaat niet aan de zwier,
 Zoals de dwazen doen. Hij houdt zijn woord, hoor moer,
 En 't vrouwvolk van zijn lijf. Als elk op zijn koers voer,
 Dan zou er minder schande zijn in 't schippershuis,
 Waar lustig wordt gespeeld, door 't vrouwtje eenzaam thuis,
 225 Die als een jonge non in 't klooster na drie dagen
 Op 't dak naar mansvolk speurt, naar mans begint te vragen.

MARIE

- 'k Vraag u er maar naar één, uw man, mijn lieve kind,
 Kom, haal hem voor den dag: is hij uw beste vrind,
 Dan is hij ook de mijne. 'k Zweer het op mijn eer,
 230 En da's mijn liefste pand.

TRIJN

Mijn man ligt hier aan 't veer,
 Niet ver van 't Hoofd vol Bier...

FRANCISCO

Het Bierhoofd, wil ze zeggen.

TRIJN

Van 't Bierhoofd (noem je 't zo? Ik ken hier heg noch stegge).
 Dat is mijn man...

MARIE

Uw man? Die ligt hier aan de kaai?
 En ik, ik weet van niks!

FRANCISCO

Dat loopt verkeerd af, Maai,

[naar editie]

235 *Wat duvel, hare man in 't stad.*

MARIE

Zwijg stil, gij Hans!

TRIJN

Dat is Klaas Gerritse, mijn man, en heel wat mans.

(Francisco en Marie onder elkaar)

FRANCISCO

Per dio, dat zit scheef, Maai, wij hebben geen geluk.

MARIE

Och, arme hinkepoot, hoe komde aan een kruk?

Heeft iets mij ooit gestopt? Waar hedde dat vernomen?

240 En in wat kwaliteit is Kozijn Klaas gekomen?

TRIJN

Noem je dat kwaaije tijd? De tijd is goed dit jaar,

Maar dat hij kwalijk tijd om t' eten vindt, dat 's waar,

Zo bezig was hij deze ochtend met zijn makker.

De lading van een schip is 't koren op de akker.

245 Door 't lossen van het schip, haalt Klaas de oogst van 't veld.

Me dunkt, hij is nu klaar, want hij werkt met geweld.

MARIE

Ik vroeg u naar Signor Kozijn Niklaas' vocatie

Nu denk ik, Nichteke, behoudens uw goei gratie,

Dat hij een schipper is.

TRIJN

Wat dacht je dat hij was?

250 Een vellenploter soms? Een vuilak eerste klas?

Nee, nee, zo gaan de zaken niet bij Klaas en mij:

Wij horen bij het puikje van de burgerij.

[naar editie]

MARIE

'k Hoor met contentement dat 't mijn familie goed gaat.
Maar, Nichtje, nog een vraag, wanneer ge mij dat toestaat.

- 255 Als uwe lieve man in 't Stad wil gaan logeren,
Dan doet hij dat gewis zoals de chique heren.
Waar is zijn herberg dan, opdat sinjeur Kozijn
Francisco in mijn naam hem eens van dienst kan zijn
Met een kus op zijn hand?

TRIJN

Zijn hand? Hij lijkt wel gek!

- 260 Daar geef je toch geen kus! Die zijn zo zwart als pek!
Laat dat maar uit je hoofd; we doen niet aan die mode.
En zoek je zijn hotel, dat 's op zijn eigen bodem,
Zijn eigen erf, zijn hout, zijn eigen stevig scheepje,
Daar is hij baas, ik vrouw, dat is ons hele sleepje.

MARIE

- 265 Zou dus Ser Nicolo Gerardi, ons Kozijn,
Op 't schip gaan slapen? Hier op 't Scheld? Dat kan niet zijn!
Of ge 't nu wilt of niet, ik zal een boodschap sturen,
Al is 't wat ver van hier, lang zal het wel niet duren
Eer hij zijn vrouwtje ziet, dat kan ik u beloven.
270 En zegt het spreekwoord niet, door bieden en door loven
Komt men tot vergelijk? Dan zal hij mogen kiezen
Wat hij bij mij in huis kan winnen of verliezen
Bij 't scheepse logement. Da's toch niks voor zo'n vent.
Wij waren vroeger wel wat groter chic gewend
275 Maar met de kwaaije tijd raakt iedereen ten achter,
Zowel de eigenaar als ook zijn arme pachter.
En of we niet genoeg miserie hadden, nicht,
De geestelijkheid maakt eerst onze beurzen licht
En dan stuurt het Kasteel zijn Señores Soldados:
280 Die worden graag geëerd als Hidalgos Honrados

[naar editie]

En roven onze beurzen leeg tot de laatste duit.
 Hier wordt de burger kaalgeplukt tot op de huid.
 Toch schiet er nog wat over, mag ik althans hopen,
 Om een goei schotel voor goei vriendekes te kopen.

285 En dan nog een zacht bed.

TRIJN

(Bij zichzelf)

Dat kan wel zijn misschien

*Maar heel veel rijkdom valt er hier niet echt te zien.
 Je kunt mijn man wel halen, maar hem ook doen blijven?
 Dat zie ik je niet doen, al was je met zijn vijven.
 Daar is hij t' eigenwijs en veel t' eenkennig voor.*

MARIE

290 Wie niet kent, niet bemint, zo luidt de zegswijs, hoor!
 Ge zult het straks wel zien. 'k Stuur er mijn juffer hene:
 Die kan goed praten en heeft flink gevormde benen.

TRIJN

Een juffer naar hem sturen? Rustig, malle moer,
 Laat dat maar uit je hoofd. Klaas Gertse zoekt geen hoer.

295 Ik ben hem vrouws genoeg en jong genoeg van lenden.

MARIE

Nicht, excuseer, maar ik bedoel: mijn meisje zenden,
 Mijn meid, hoe noemde gij 't? Mijn dienstmaagd! Hoe subtiel
 Is jullie taal bij d' ons; dat zweer ik op mijn ziel.
 'k Wil nog eens uitgebreid in uw schoon land op reis

300 Om jullie taal te leren.

FRANCISCO

(Bij zichzelf)

Ja, maak haar wat wijs.

*Wat men haar ook vertelt, dat kind gelooft het al,
 Eerst had ik het niet door, maar nu zie ik de val*

[naar editie]

Waarom ze denkt, die Maai, de kwaaieste aller meiden.

Ze zoekt hem zogenaamd, maar tracht hem te vermijden,

305 *Zodat men hem niet vindt en zij intussen hier*

Haar slag kan slaan met hulp van flink wat wijn en bier.

Maar bij Sint-Jan, ik ook! 'k Zal ook mijn slag slaan, Maaike,

Op mijn manier. Per Dios, dit Hollands papegaaie

Kan elke edelman plezier doen. Vel is vel

310 *En vlees is vlees, da 's waar; maar 't Hollands scheelt toch wel*

Bij 't Brabants, en men moet van alles toch eens proeven.

MARIE

Kom, stop met uw gepeins. Ge moet u niet bedroeven,

Mijn lieve Nicht: Uw Klaas zal cito bij u zijn.

Drink ondertussen eens een teugske Spaanse wijn:

315 *Wie moe is van het lopen moet dat niet versmaden.*

'k Heb voor ons per persoon een kieken laten braden.

En ook nog een kapoen, met oesters gearneerd

En tevens een kalkoen, met worsten gelardeerd

En snippekes daarbij, twee koppeltjes patrijzen

320 *En nog wat vogeltjes. En om u te bewijzen*

Hoe Brabant kan trakteren: wat kardoer erbij

Wat selder, zout en olie, ja, dat vinden wij

Het beste wat er is. En om u te vermaken

Met wat variëteit van spijzen en van smaken,

325 *Heb ik meteen ook iemand uitgestuurd om vis,*

Twee moten zalm, het neusje, als het beschikbaar is,

Een karperke om droog in een servet te winden,

Wat spiering en wat baars, en als men het kan vinden,

Wat verse kabeljauw, wat schelvis, wat pladijs,

330 *Wat bot en ook wat tong, die weleens de patrijs*

Der zee genoemd wordt, en...

FRANCISCO

(Terzijde)

Wat schept ge daar weer op,

Maai, schei er toch mee uit!

[naar editie]

MARIE

Houd gij toch uwe kop!

*Ik weet wel wat ik zeg. 'k Zie 't aan uw ogen, Trijn,
Da'ge daar zit te peinzen: 't is hier veel te klein*
335 *Om zo veel pottokes vanavond te doen koken.
Maar zet dat uit uw hoofd. Dat braden en dat roken,
Daar doen wij hier niet aan. Dat vinden wij niet goed,
't Verpest het huis geheel met rook en as en roet.
Gelukkig zijn er nu wel honderd braderijen,*
340 *Nicht, da's de beste vondst van oud' en nieuwe tijden.
Wat dat ge ook bestelt, de schotel wordt verzorgd
- Het lijkt wel toverij - en op verzoek bezorgd.
En opgediend met veel respect.*

TRIJN

Kom nou, met spek?

*'k Mag lijden dat het hem de mond in loopt als drek,
345 De eerste man die spek in fijne repen snee
En door de vogels reeg. Alleen al het idee!
Ik lust geen spek.*

FRANCISCO

(Terzijde tegen Marie)

*Amai, die is niet rap content,
Marie, verstade dat?*

MARIE

En ik ken gene vent

*Zo laf als gij. Zwijg stil en laat haar maar begaan,
350 Ze pimpelt rustig door, dat staat mij best wel aan.
Met slokjes stijgt de wijn haar naar het hoofd. Zeg, liefke,
Wanneer gij soms moet gaan, hiernaast is het geriefke,
Ge weet wel.*

TRIJN

*Nee, ik zal 't wel zeggen als ik moet.
Bij ons beheersen we ons achterste heel goed,*

[naar editie]

355 En ook dat ander ding.

FRANCISCO

Daar durf ik op vertrouwen:
Da's net als wij, denk ik, en dan vooral de vrouwen.

MARIE

Maar wat een groot verzuim! Ik heb niet eens een ei
Voor bij de dis besteld, en geen zoete pastei,
Niet een amandeltaart en zulke aardigheidjes.

FRANCISCO

360 Daar gaan we weer!

MARIE

Maar wacht, daar horen nog pasteitjes
Van merg, van zwezerik, van hanenkammen toe.

TRIJN

Je maakt veel kosten. 'k Ben van dat geschrans al moe
Eer her op tafel komt.

MARIE

Ja, inderdaad, Cousine,
't Is ruim voorzien. De kans om zoveel op te dienen
365 Laat ik me niet ontgaan. Dat is zo ons manier,
Ook al trakteerde maar een gast of drie of vier.

TRIJN

Hoe vreemd zal onze Klaas staan kijken van dit eten!
Ik wilde dat ik hem meteen kon laten weten
Hoe 't hier gesteld is. Nicht, duurt het nog lange tijd
370 Voordat hij komt, mijn man? En waar blijft toch je meid?

MARIE

Nog wat geduld, mijn schat. Laat ons een uurtje praten,
Totdat hij arriveert. 't Zijn hier wat langer straten

[naar editie]

Dan bij u in Leerdam - 'k wil zeggen in Noordam.

FRANCISCO

(In haar oor)

375 *Wat raaskalt ge nu weer! Stom wijf, zeg toch: Zaandam,
Of ge verknoeit de zaak.*

MARIE

In Zaandam, wou ik zeggen.
Pardon, ik was verstrooid; ik was aan 't overleggen
Welk soort van brood en kaas 'k zou geven als besluit,
En een zoet smaakje toe. Maar drink uw glas eerst uit
Eer ik daarover spreek, want wijn wil niet echt smaken
380 Op zoetigheid. En zou dit kruikske leeg geraken
Eer Klaas hier arriveert, er is genoeg te drinken.
Zeg Nicht, kent gij dat spel, van kussen bij het klinken?
Hedde bij jullie al eens op een kus gedronken?
Dat is echt heel plezant! Zie Sinjoor Frans eens lonken,
385 Die wil u wel te lijf. Dat kan hij pertinent.
Kom zitten, lekker stuk, ge zijt dat toch gewend.
Ik drink op u en Nicht; en één, twee, drie vier kuskes.
Voilà, dat hebben wij geleerd van al de muskes.
Nu is 't aan u, Kozijn, kieskeurig ben ik niet.
390 Nu is 't aan u en Trijn, kom, doe me geen verdriet.
Dat klinkt, da's goed! Is 't leeg? Giet het dan op de nagel!

FRANCISCO

(Terzijde tegen Marie)

Amai, zo'n Hollands wijf, dat kust zo rap als hagel!

MARIE

*Er is nog meer op komst! Ze bloost al, ziede wel?
De Spaanse wijn begint te blinken door haar vel.*

[naar editie]

TRIJN

395 Nu moet ik toch eens gaan, je weet wel; 't kan niet missen,
Wie veel drinkt moet...

MARIE

Ja, zeg het maar: die moet veel pissen.
't Is feest, ge doet dus wat ge wilt. Kom, ga maar vrij
Dat hoekske om, mijn lief. Hoog water, goed getij.

(Trijn gaat naar achter)

eerste bedrijf, derde toneel

MARIE, FRANCISCO

MARIE

400 Wat vinde daar nu van? Ge hadt eerst niet veel moed,
Hedde d'r nu wat meer?

FRANCISCO

Verdoeme, dat loopt goed!
Gij zijt een duivelin. Dat heb ik nooit gezien.
Hoe loopt ze in de val! Da's pas een stomme trien.
We zullen haar, per Dios - ze zal ons niet ontlopen -
In onze klauwen krijgen en haar hemd losknopen
405 En dan kleden we z' uit en stelen heel haar boel
En roven schip en vracht!

MARIE

Stom rund, houd uwe smoel!
Daar komt ze. Kijk toch eens, om Gods wil, naar haar benen,
Hoe dat ze knikken.

eerste bedrijf, vierde toneel

MARIE, TRIJN, FRANCISCO

MARIE

Nicht, pas toch op voor die stenen,
De vloer is ongelijk. 'k Wacht op de metselaar
410 Die hem zal repareren.

[naar editie]

TRIJN

Klaasje, ben je daar?

(Ze pakt Francisco bij het hoofd)

Kom, koning, geef me 'n zoen. Je speelt met mijn verlangen!
Daar straf ik je wel voor, met kussen op je wangen.

(Ze kust hem over zijn schouder)

Maar hé, dat ist-ie niet. Ik dacht al, dat 's niet goed,
Hoe komt die rare vent aan 't pluimpje op zijn hoed!
415 Of is 't zijn korenbloem?

FRANCISCO

*Ho! Z' is al in de blommen,
't Gaat naar de bonen toe.*

MARIE

Hij is nog niet gekomen,
Maar 'k heb zojuist gehoord dat we hem spoedig zien,
We drinken er nog één op zijn succes.

TRIJN

Wel tien!

Bij get, dat is goed nieuws; 'k weet waar ik ze kan laten.
420 Ik heb ruim baan gemaakt. En wil je erbij praten
En zoentjes wisselen, Monsieur, mijn wang is 't doel.

(Ze kust hem weer)

Hoe meer ik denk aan Klaas, hoe heter ik me voel.
Courage, achternicht, laten we nog een teug
Op zijn gezondheid drinken, ieder naar zijn meug.
425 Maar ik sta droog! Wat overkomt mij nu toch weer?
De Brabander drinkt traag, mijn keeltje dorst naar meer.
'k Moet zoeken naar mijn glas als met een luizenkam,
't Is net of jullie niet graag zien dat ik hier kwam.
Zo'n soort van bekertjes zet je mij voor de neus!
430 Heb je geen groter glas in huis? Vive le geus!
Ik drink er drie op jou, François, of is het Frans

[naar editie]

Of Sint-Franciscus? Zeg, wat ben je voor een hans?

FRANCISCO

Ik ben al wat ge wilt, mijn lieveke, mon coeur,

Ik heet, hoe was 't ook weer? 'k Heet uwe serviteur.

435 Ge wilt hem eens goed raken? Weg, dat lijsterbakske!
Doe weg dat ding, vooruit, en hang het aan een takske:
Da's voor de vogeltjes.

TRIJN

Dat 's goed gezegd, Kozijn,

Gesproken als een man. Hoe kan men vrolijk zijn

Met een tekort aan drank?]

MARIE

Hé daar, ik wil niet horen

440 Dat mijn nicht zeggen zou da 'k het feest wil verstoren.

(Ze geeft Trijn een volle fluit wijn)

Blaas op dat fluitje eens een liedje als ge kunt.

Hier is een glas vol wijn, en hartelijk gegund.

TRIJN

Een liedje? Ja, dat 's leuk. Ik heb er een onthouwe

Dat heel goed klinkt. Joechei!

(Zij zingt)

Wilhelmus van Nassouwe...

445 Maar eerst moet 't fluitje leeg, nietwaar, mijn vrienden?

FRANCISCO

Ja!

MARIE

Daar twijfel ik niet aan.

TRIJN

'k Begin. Doe me maar na.

(Zingt weer)

[naar editie]

En volg me na, na, na, zo spraken alle veugels.

Wat denk je, nichtje, heeft een schellevisje vleugels?

Jandrie, ik ken dat lied. Maar 'k zing het nu niet uit:

450 'k Wil minder zingen. Ik blaas liever op de fluit.

O fluitje van de vreugd, je kan bij mij logeren,

Kom hier! Maar één is geen! Wie wil dit retourneren?

FRANCISCO

De duivel mag ze halen, die kan heel wat op!

Maar lang kan dat niet duren, 't stijgt naar hare kop.

455 Gezondheid, Nicht.

(Hij geeft haar een tweede fluit)

TRIJN

Dat 's uit. Nog één!

FRANCISCO

Maar zie toch uit,

Da's toch niet mogelijk.

(Zij wil er wat uit gieten)

Voorzichtig met die fluit!

Dat is geen eerlijk spel. Dat kan toch niet! Ten halve

Loopt dat nog mis. Pas op. Die volle koe moet kalven.

(Trijn braakt en valt op de vloer)

Daar ligt de viezerik, het beest in 't kinderbed;

460 Wie wil de peter zijn?

MARIE

Hoe is 't, gij sloor, gij slet?

Hoe is 't, Nicht Katelijn? Wat! Zijde dood? Of leefde?

Is dat niet meer plezier dan iemand ooit beleefde?

FRANCISCO

De stad is ingenomen, 't fort is nu van ons

Victorie, Maai! Ze slaapt, als lag ze in het dons.

[naar editie]

MARIE
465 En nu aan 't plunderen! De poorten zijn gesprongen,
De schildwachten zijn dood. Ik barst schier uit mijn longen
Van 't lachen.

FRANCISCO
Stil nu, zij beweegt!

MARIE
Dat kan niet.

FRANCISCO
Ssst,
Ik hoor iets als een sluis!

MARIE
Dat kan goed zijn: ze pist.

FRANCISCO
Maar hoor, ze spreekt.

TRIJN
Kelaas, Kela..., Kela..., Kelaasje.

MARIE
470 Ze droomt van hare Klaas.

TRIJN
Nog, nog! Nog, nog een glaasje.

FRANCISCO
God Seminis!

MARIE
Geen nood, dat zal wel overgaan,
Dat kaarsje flikkert in de kandelaar. De maan

[naar editie]

Zakt in een zwarte wolk en zal niet gauw meer schijnen
Voordat het morgen is.

FRANCISCO

O, Spaanse wijn der wijnen,
475 Wat komd' ons goed van pas! Wat was 't een nobel man
Die u eerst uit de druif, in 't vat en in de kan
En in zijn keeltje goot! Wat zijde zoet en krachtig,
Wat zijd' een nobel nat!

MARIE

Zie daar: ze slaapt waarachtig
Of z'in de rozen lag.

FRANCISCO

Dat doet ze ook, Maai, maar
480 In wat voor rozen! Foei!

MARIE

Daar kijk ik niet eens naar,
Da's zo gekuist. Maar kom, laat ons het spel beginnen.
Eerst deze zilv'ren riem. Ik zou lang moeten spinnen
Eer ik die kopen kon. En nu die gouden knop.
Amai, wat is die zwaar! Nu 't mutske van haar kop:
485 Dat linnen is heel fijn. Daar kan ik wat van maken
Dat mij goed passen zal. Ik zal het zo vermaken
Als was 't voor een prinses. Nu 't lijfken uit: hou vast,
Sta daar niet zo, help mee. En dit, is dit damast?
Och nee, het is katoen, maar prima kwaliteit!
490 Als 'k dat moest maken, kostte het me heel wat tijd.

FRANCISCO

Zie wat een borstjes, Maai, zie wat een boezem, zie,
Om op te eten!

[naar editie]

MARIE

Zot, ge peinst toch niet dat die
Wat meer zijn dan de mijn? 't Is vel zoals een ander.

FRANCISCO

Maar kijk, ze staan zo stijf, zo stevig uit elkander.

MARIE

495 Doe voort, gij beuzelaar, we hebben niet veel tijd
Om zo te frutselen. Hier, sukkel dat ge zijt,
Til deze lap eens op, ik kan de strik niet vinden
Van 't schortje. Sta toch stil! 'k Probeer hem los te binden
Hij zit goed in de war... Voilà! Zo! Nu de rok,
500 De rok los. Waar 's de spleet? Hij is rond als een klok:
Francisco, waar 's de spleet?

FRANCISCO

Dat zoude moeten weten,
Daar weet ik niks van af, toch niet van dat soort spleten.

MARIE

Hier is ze, vlak van voor. Wat doet zo'n ding nu daar?
Die boerenkieren zitten aardig in elkaar.
505 Kijk, Frans, da's pas een rok, echt laken, kijk, en koord!
En wat een dure voering! 'k Heb nog nooit gehoord
- Van heel mijn leven niet - van zo veel praal en pracht.
En nu de onderrok. Waar gaat die open? Wacht!
Waar is de spleet? Van voor, van achter of ter zijde?
510 Alweer van voor. Da's sterk! Hoe weten z' het te snijden,
Die lompe Hollanders.

FRANCISCO

Zit uw spleet ook daar niet?

MARIE

Houd uwen bek en trek.

[naar editie]

FRANCISCO

Pas op dat ik subiet
Niet in die hutspot trap!

MARIE

Laat ons ze wat verschuiven.

FRANCISCO

Amai, dat stinkt hier zwaar naar vers geperste druiven!

MARIE

515 Zijde daar vies van, Frans...? De onderrok is uit,
En, par ma foi, dat is zowat de beste buit.
Zie, wat een ondergoed, met kant en broderie
En lintjes. Draagt dat volk zelfs ook nog lingerie
Om naar de wei te gaan? Stapt het zo door de dauw?
520 Eens zien: is 't lang genoeg? Ja, maar het is wat nauw.
Ik ben wat meer voorzien dan Trijn, om 't zo te zeggen,
Maar er zit speling in. Ik zal het wel uitleggen...
De kousenbanden los.

FRANCISCO

Da's mijn werk.

MARIE

Juist, Monsieur,
Ge wilt wat snuffelen. Goed, pak ze dan, parbleu,
525 Ge krijgt ze.

FRANCISCO

Is dat al wat ge me geeft, Marie,
In ruil voor al mijn trouw? Ik ben niet gelijk wie!
'k Heb ook een woordje in te brengen, da's verdiend.
We moeten eerlijk blijven, 'k ben toch uwe vriend.

[naar editie]

MARIE

Ja, ja, het is al goed. Gekijf geeft ongemak!
 530 Trek haar twee kousen uit en steek ze in uw zak.
 Aan kousen geen gebrek: 'k ben rijkelijk voorzien
 Van dergelijke waar.

FRANCISCO

Da's waar, maar laat eens zien.
 Ik doe hier een goei zaak, meer dan ik had gedacht!
 Da's één, da's twee. Puur zij! Amai! Zo duur en zacht!
 535 Ha, ha!

MARIE

Da's toch niet waar!

FRANCISCO

Wel waar, of 'k mag verrekken!
 Ik wil z' op goed geluk direct eens aan gaan trekken.
 Goddorie, daar zal ik eens fraai mee gaan flaneren,
 Dan kan ik me pas echt aan chic volk presenteren.
 Mijn laarzen zijn zo oud en zo dikwijls gelapt
 540 Da 'k mij daarover schaam.

MARIE

Wete wel hoe ge klapt?
 Hoe kan een vrouwenkous aan mannenbenen passen?

FRANCISCO

Ja, ja, dat weet ik wel. 'k Laat er een stuk aan lassen
 Van wollen stof of taf. De broeken zijn nu lang:
 Dat vrouwelijke zal men niet zien aan mijn gang.
 545 Ik ben ermee content. Dus trek het u niet aan!
 Laat mij mijn goesting doen.

MARIE

Ziede die ster daar staan?

[naar editie]

Die staat al een stuk verder dan daarstraks. 't Wordt laat:
Hanneken-Uit, de nachtwacht, is al lang op straat,
De nacht is schier voorbij. We moeten plannen maken
Hoe dat we die figuur hier kwijt kunnen geraken.

FRANCISCO

Dat is heel juist. Stel dat die kerel, hare man,
Haar wist te vinden, hetgeen best gebeuren kan,
Wat moeten we dan doen? Het zijn heel sterke boeven,
Dat Waterlands gespuis: als dat u af zou troeven
555 Met draaien om uw oren... Nee, da's niks voor mij.
Hun vuisten zijn te hard, ik zoek geen vechtpartij.

MARIE

Hedde dan geen rapier en zijde gene krijgsman?

FRANCISCO

't Rapier kan alles niet, al wint het wel de prijs van
De meeste wapens; maar die gasten zijn zo snood:
560 Ze trekken gauw hun mes van wel twee handen groot
En snijden u in repen, maken u te schande.

MARIE

Bah ja, ik weet het niet. Een mens heeft toch ook handen?
Als iemand, wie dan ook, me aan zijn mes wou rijgen,
Dan zou ik hem... ik zou... hij zou me niet klein krijgen!
565 Versta me wel.

FRANCISCO

Ja, maar zo'n mes mag er ook wezen!
Maar zie, wij kouten maar, als was er niks te vrezen,
Als zaten we bij 't vuur en deelden vrijers uit
En vrijsters met de tang. En ik vrees dat die guit
Die nu zijn wijf al mist, als hij niet al te zat is,
570 Haar gangen nagaat en met iedereen op pad is
Op zoek naar haar.

[naar editie]

MARIE

Da's waar, wie vraagt die zal er komen,
Al wou hij naar Parijs, of van Parijs naar Rome.
Maar zij gerust, ik heb die dingen niet zomaar
Vandaag bedacht. Ik heb mijn planneke al klaar;
575 'k Heb het goed overwogen, heel de avond lang.
Ik regel dat wel, Frans; zij voor die man niet bang.

FRANCISCO

Ik ben niet bang, maar mijd 't gevaar als het kan zijn.

MARIE

Ja, ge bedoelt: men vindt geen most in den azijn.
En gij, gij houdt uw lijf veel liever onverlet
580 En gaat bij voorkeur met een hele huid naar bed.
En g' hebt gelijk.

FRANCISCO

Vooruit, Marie, kom op ermee!
Wat is uw plan?

MARIE

Ik heb een eerste klas idee:
't Is de subtielste vondst die ooit al door een vrouw
Te voorschijn is gebracht.

FRANCISCO

Wat is het? Zeg het gauw
585 En red me van de dood. Ik zou het gaarne weten.
Het is een wonder ding, me dunkt, zo'n slecht geweten,
Want waar ik me ook keer, ik zie die sukkelaar,
Die smeerlap, die vervloekte schipper achter haar,
Met zijn vlijmscherpe mes.

[naar editie]

MARIE

Laat mij die boon maar doppen.

FRANCISCO

(Hij beeft)

590 Maar hoe dan?

MARIE

Schijtebroek! We zullen haar verstoppen,
Ge zult wel zien. Kom hier, eerst moet dat dooie lijf
Naar achter voor 't geval dat er een man of wijf
Komt kloppen aan mijn deur. 's Nachts is hier veel te doen.

FRANCISCO

595 Kijk, Maai, dat dingske hier, dat is vast hare schoen,
Bezie toch eens hoe chic.

MARIE

Dat zijn haar sloffen, lompe!
Daar stappen ze zo in, als een boer in zijn klompen
Als hij zijn bed uit komt. Dat past bij zijden kousen,
Nietwaar? Dat volkje schikt de schotels naar de sausen.
Kom aan, til op. Ik hier. Pakt gij haar kop, ja daar.

FRANCISCO

600 Amai, die trien is zwaar.

MARIE

Ja, ze weegt even zwaar
Als was ze gecreveerd.

FRANCISCO

Misschien is ze wel dood?

MARIE

Gij zijt zot.

[naar editie]

FRANCISCO

Nee, serieus, laat mij eens zien... Geen nood!
 Goddank, ze ademt nog. Ze blaast er zelfs wat bij,
 Als zat ze voor een kom met hete rijstebrij.
 605 Hoor haar eens ronken, Maai. Ze zal straks nog wel meer doen,
 Me dunkt, ik riek het al.

MARIE

We moeten haar geen zeer doen,
 Z' heeft ons geen kwaad gedaan, de sloor!

(Ze dragen haar naar achter, komen weer op)

eerste bedrijf, vijfde toneel

MARIE, FRANCISCO, PASCHIER

MARIE

Voilà, da's klaar.
 De dode is ter kerk gebracht, maar zonder baar.
 Ze ligt daar goed en warm, beschut voor alle winden:
 610 De schipper zal, me dunkt, zijn vrouw beslist niet vinden.

FRANCISCO

Ik weet het niet. Als hij hier komt, zal hij gelijk
 In 't kamerke gaan zien en vallen over 't lijk.

MARIE

Welnee.

FRANCISCO

Er wordt geklopt. God Seminis toch, Maai,
 Wat kan dat zijn?

MARIE

Zwijgt stil! Wa's dat voor een lawaai?
 615 Wie daar?

[naar editie]

PASCHIER

(Roept van buiten)

Een vriend.

MARIE

Wat vriend?

PASCHIER

Een goeie! Kom, doe open.

Wat zijn dat voor manieren? Is die hoer bezopen?

FRANCISCO

Is 't Hollands?

MARIE

Kend' uw moedertaal dan niet, gij aap!?

PASCHIER

Doe open, vrouw!

MARIE

Señor, ge stoort m'in mijne slaap.

De rode vlag hangt uit. 't Zal niet gaan deze week.

620 Kom later maar terug.

FRANCISCO

Wat is me dat voor streek!

Wat zijde toch doortrapt! Wie was 't?

MARIE

Hij gaat al weg.

FRANCISCO

Wie was 't?

MARIE

Paschier.

[naar editie]

FRANCISCO

Paschier! Die loopt een blauwtje, zeg!
Dat doet behoorlijk zeer, aan allebei zijn schenen.
Och, Maai, eerst was ik bang! Nu is mijn schrik verdwenen.

MARIE

625 Wel, pas dan op de deur. Ik ga het arrangeren
En mijn huisapotheek terdege prepareren.
Het beste middeltje, het allerbeste kruid
Voor ons probleem, dat is: 't verstoppen van de buit.

FRANCISCO

630 Ga gauw en komt rap terug. Ge weet wat ik bedoel:
Hoe da'k mij ook in hart en nieren krijgsman voel,
Alleen is maar alleen.

eerste bedrijf, zesde toneel

FRANCISCO

Hier sta ik nu te staan.
En als er iemand komt? Of klopt? Wat dan gedaan?
Ik ga toch zeker niet staan wachten, nondeju,
Op die vent met zijn mes! Nee, hoerenpoort, salut!
635 Nee, goeienavond, zeg! Ik heb een beter plan.
En denk nu niet dat ik alleen maar drinken kan!
'k Heb al zoveel gezopen met dat Hollands Truike
Da'k geen goesting meer heb: een mens heeft geen twee buiken.
Zwijg stil, ik wil gaan zien of ze nog ligt te woelen
640 En of ze in haar slaap van mij nog wat kan voelen.

eerste bedrijf, zevende toneel

MARIE

MARIE

Ik blijf niet lang weg, Frans, om u niet bang te maken...
Waar is die vent nu heen? Heeft hij niet durven waken?
Die schipper maakt hem veel te bang, wat een paljas!

[naar editie]

Hij had het al begeven, als ik er niet was.

- 645 Maar toch, laat zien, waar is die hondsvot dan gebleven?
 God, is hij weg? - Amai, ik voel mijn benen beven
 En trillen als een riet. Wat moet ik nu beginnen?
 Ik heb zijn hulp echt nodig. - Nee, hij is nog binnen!
 Ik dank de moeder Gods, de deur is nog op slot.

eerste bedrijf, achtste toneel

MARIE, FRANCISCO

(Francisco komt half lachend op)

MARIE

- 650 Daar is de schijtebroek! Hé wel, wat is 't, gij zot?
 Ge zijt van schrik gaan kakken, zeker?

FRANCISCO

Loop naar d' hel!
 Zo'n schijter ben ik niet, al denkt gij ook van wel.
 'k Ben onze dode gaan bezoeken in de kist,
 Uit curiositeit, ge kent dat wel.

MARIE

- Ik wist 't!
 655 Francisco, zeg eens, man, wat hedde daar bedreven?
 Kom hier, beken het maar. Ik zal het u vergeven,
 Als ge het eerlijk biecht. Wat hedde daar gedaan?

FRANCISCO

- Ik heb haar wat gedekt. Wat kwaad is daar nu aan?
 Ze lag zo in de kou, het was niet te verdragen
 660 Voor zulk een teer gestel. En mocht z' een kindje dragen...

MARIE

...Wie zou de vader zijn? Gij, denk ik.

FRANCISCO

Zeg ik dat?

[naar editie]

Ze heeft toch al een man! Ge legt me nogal wat
In mijne mond, Marie. Ge moet zoveel niet vragen.

MARIE

Is het geen wonder ding? Ik zie het alle dagen
665 En met verwondering, wat de Natuur toch kan!
Een naakte vrouw! Mijn god! Hoe zou er menig man
Door 't vuur voor lopen! Maar de vrouwen zijn ook mensen.
Wij zitten zelf ook vast aan lusten en aan wensen
En elk verlangt het meest naar dat wat hij niet heeft.
670 De mensheid had ook anders niet zo lang geleefd.

FRANCISCO

Ja, 't is al goed! Als ge nu gaat filosoferen,
Dan gaat ons plan niet door. De maan begint te keren,
De dag breekt aan. Gauw, Maai, waar is uw medicijn
Die ons genezen moet? Kom, help me uit de pijn.

MARIE

675 Da's mijn drogisterij, zo droog gedroogd als noten
Op vastenavond.

FRANCISCO

God! Ik was bijna verschoten!
Ik wist niet wat ik zag. Wat is dat toch? Een hoed -
Een wambuis - en een broek! - Vanwaar komt al dat goed?
Is 't van de luizenmarkt? Of van de galg gedropen?

MARIE

680 'k Heb eens een knecht gehad, maar die gast is gaan lopen.

FRANCISCO

(Van honger, denk ik.

MARIE

Ja, dat scheelde zoveel niet:

[naar editie]

Zo gaat het hier somtijds.) En 't pak dat ge hier ziet
Was zo versleten da'k een nieuw had moeten maken.
Maar 'k heb dat uitgesteld, op hoop van beter zaken,

685 Die nog te komen zijn; en d' ouders van de knecht
- Die stuurden 't goed terug en zo kwam 't weer terecht.

FRANCISCO

Ja, 't was de moeite niet die kostbare livrei
Terug te sturen.

MARIE

Maar dat is toch niks voor mij:
We trekken dat hier aan die boerentrien haar gat
690 En zetten z' ergens neer...

FRANCISCO

(Ja, waar de bruid op zat.)

MARIE

...Een straat of zes van hier. Gij klaart dat klusje wel.

FRANCISCO

Ik moederziel alleen?

MARIE

Wat? Vreesde voor uw vel?
Wie zal u bijten, sul?

FRANCISCO

Die duivel uit Zaandam!
Wat zoude zeggen als ik die eens tegenkwam?

MARIE

695 En als zich dat geval nu eens zou presenteren,
Wat zoude gij dan doen?

[naar editie]

FRANCISCO

Da's klaar: ik zou hem smeren
Op alletwee mijn beentjes.

MARIE

Maar wat lost dat op?

Dat wordt uw dood! Hedde geen hersens in uw kop?
En zoud' uzelf dan door uzelf laten verraden?

700 Amai, wat zijde slim! Ik wil me laten braden
Als gij hier zogezegd met een doodzatte man
Gaat lopen langs de straat en dan nog iemand kan
Vermoeden wie het is! Och, lieve man, er gaat
Veel vrouwvolk nu in mannenbroeken over straat:

705 En daar zit dan niets in! Ze rijden zelfs te paard
En durven oorlog voeren - en da's heel wat waard:
Zo tonen ze dat wij alleen van naam verschillen
En dat we mans zijn, als we 't mogen zijn of willen.
En deze moet man zijn, dat is in ons belang.

710 Blijf gij hier wachten, Frans, nee, nee, het duurt niet lang:
'k Doe haar die vodden aan. Maar laat me nu met vrede
Al waard' er gaarne bij, ma foi, dat is geen reden.
Ik moet haar hemd uitdoen en dat is nog wat nat.
En ook, een naakte vrouw, da's niks voor u, mijn schat!

FRANCISCO

715 Wat zijn we toch bezorgd! Wat kunde toch goed spreken,
De duivel wil soms ook de passie weleens preken.
Maar goed, ga dan alleen, als het zo wezen moet.

(Marie gaat af)

eerste bedrijf, negende toneel

FRANCISCO

Och, varken, nu begrijp ik waarom ge dat doet.
Die prij! Zij loert op 't hemd van onze half-gevangene,

720 Als dat niet waar is, dan wil ik me laten hangen.

[naar editie]

Het is een prachtig hemd, met kantwerk aan de hals
En aan de mouwen. Dju! Wat zijn die hoeren vals!
Ze was benauwd dat ik mijn deel ervan zou vragen,
Voor zakdoeken, of zo, dat zou me wel behagen.

- 725 Die kans is nu verspeeld; nu vang ik zeker bot.
Nu heeft ze 't veld alleen; wat ben ik toch een zot.
Adieu mijn hemdeke. - Amai, da's geen fatsoen,
Zo lang wegblijven om wat vodden aan te doen.
't Wordt, bij Sint-Jan, te laat. - Hedde nog niet gedaan?
- 730 Hedde geen hulp van doen, mag ik naar binnen gaan?

eerste bedrijf, tiende toneel

MARIE, FRANCISCO, TRIJN

MARIE

Dat is niet nodig, nee. Hier komen we gewandeld;
Wat zegde van dat pak? Is dat niet goed verhandeld
Voor dat van gisteren?

FRANCISCO

- Ja, maar haar hemd dan ook?
Heeft ze 't nog aan? Ik wed van niet. Gij, lelijk spook,
735 Waar hedd' haar hemd gelegd?

MARIE

Wilde mij daarmee plagen?
Ge zei zelf deze nacht: 'Ge moet zoveel niet vragen.'
Blijf staan, Zaandammerke. Sta op uw beentjes, man!

FRANCISCO

Ze heeft geen beentjes, zie, ze kan niet gaan.

MARIE

Ze kan,
Ze zal 't wel leren.

[naar editie]

FRANCISCO

Wacht, dat ik het eens probeer.

- 740 Amai, wat een misère. Daar ligt 't kind alweer.
 Wat een verschil met gister... Zie 't spektakel aan!
 Ja, lieven Heer, 't is kras! Hoe kan 't een mens vergaan!
 Hoe kan een rijke vrouw een bedelaarster worden,
 Ja, zelfs een bedelaar!

MARIE

'k Wou dat ge niet zo morde,

- 745 Mijnheer de Filosoof. Met al dat redeneren
 Wordt het nog veel te laat. Stop nu met prakkiseren.
 Daarstraks hadde veel haast.

(Trijn valt bijna)

Hola, blijf staan, mijn jonker.

(Tot Francisco)

Wat stude nu te denken?

FRANCISCO

Dat 'k straks in het donker

- Me blootstel aan gevaren en mijn lieve lijf
 750 En leden op het spel zet om die Klaas zijn wijf.
 Hoe loopt dat af? Wat zal ik erbij kunnen winnen?
 En gij loopt geen gevaar, gij blijft hier veilig binnen,
 Vooruitbetaald en al. Ben ik dan uwe knecht?

MARIE

Ge wilt da'k u beloon? Wel ja, da's uw goed recht.

- 755 Kom langs wanneer ge wilt. 'k Zal u royaal fêteren,
 Gans gratis en voor niks. Maar ge moet accepteren
 Dat het vandaag niet gaat. Ik heb wat aan de hand
 En morgen komt er volk, 't zijn mensen van de kant
 Van Leuven of van Bergen, vraag niet hoe ze heten,
 760 Dat weet ik niet.

[naar editie]

FRANCISCO

Dus overmorgen, naar mijn weten,
Dan ben ik welkom hier! Beloofd?

MARIE

Hier is mijn hand.
Maar ga nu gauw op weg! Verlos me van die klant.

FRANCISCO

Hij doet zijn ogen open! Breng een kaars.

MARIE

Ja zeker.
Hij wil wat zeggen ook. Zie naar die mond.

TRIJN

Een beker,
765 Een beker, Klaas, een be... een bekertje klein bier.

MARIE

Nu zal hij leren lopen, kijk, hij kan 't al schier;
Het werk is half gedaan. Hij zal zo wat gaan sputteren
Met halve wordekens, en mompelen en pruttelen.
Trek u daar niks van aan: da's dronkemans getier.
770 Ga nu en als ge dan zo ver weg zijt van hier
Dat ze mij niet verdenken, leg hem op een koer
Of ergens anders neer, bij het verteerde voer
Van paarden en van koeien.

FRANCISCO

Op een mesthoop.

MARIE

Ja,
En ga dan rap naar huis en denk er niet bij na.
775 En let op wat ge zegt, als iemand ooit zou kouten
Van die onnozelheid.

[naar editie]

FRANCISCO

Mijn bakkes is van hout, en
 Mijn voorhoofd van metaal, als iemand wil proberen
 Om mij ook nog een slecht geweten aan te smeren.
 En mocht het toch zo zijn, het zal me leren veinzen.
 780 Adios, juffrouw Marie, voilà, nu gaan we reizen.

MARIE

Ga heen *in nomine*.

(Ze slaat een kruis in hun richting en kijkt ze lachend na)

TRIJN

Bier, Klaas.

FRANCISCO

Voort! Malle Jan!
 Loop door! Of wilde niet? Ik zal 't u leren, man.

(Hij sleurt en schopt haar)

eerste bedrijf, elfde toneel

MARIE

MARIE

De zeilen zijn gehesen. 't Schip gaat goed door 't water.
 Bij Lo, 't is juist op tijd. Was het een uurke later,
 785 Ik had het niet gewaagd. 't Ga met Francisco voort
 Zoals het God zijn heiligen belieft. Mijn poort
 Gaat dicht en mijn licht uit. Maar wacht, d'r komt wat bij.

(Ze haalt Trijns beurs uit haar zak te voorschijn)

Het is nog niet gedaan: daar steekt in die pastei
 Een stukje wildgebraad, dat altijd lekker smaakt.
 790 Dat botte Franske was zozeer verblind geraakt;
 Dat hij niet aan 't voornaamste dacht, 'k bedoel aan 't geld!
 Die zot was veel te veel op Trijntjes borst gesteld;
 Ik dacht: betast haar maar, 'k voel ook wat! En, och Here,
 In minder dan geen tijd was 't beursje uit haar kleren.

[naar editie]

- 795 Wel, mensen, goedenacht, ik ga wat zitten tellen:
Als 't kunstje u bevalt, dan moogde 't voortvertellen.

eerste bedrijf, twaalfde toneel

FRANCISCO, TRIJN

FRANCISCO

- Vooruit, gij zatte kont. - Wat ben ik afgemat
En moe van 't slepen met dat overlopend vat!
Hij is m' al twintig keer ontvallen en ontschoten,
800 Botst tegen elke steen en rolt in alle goten.
Was 't niet voor Maai - die hoer, die ik niet kan vergeten,
Hoewel ik kamfer slik - 't had mij al lang gespeten.
Maar zie, 't is afgelopen. - 'k Heb hem al gevonden,
De mesthoop die ik zocht. En hierlangs gaat de ronde
805 Van Sieur Hanneken-Uit. Hier mag ik dus mijn pak
Gaan lozen! - Zo, Jan Gat, zit neer op uw gemak.
Hij valt in slaap. Dat dacht ik wel.

TRIJN

Kom, dek me, Klaas,
Mijn voeten benne koud.

(Zij slaapt weer in)

FRANCISCO

- Is die nu suf of dwaas?
Mij maakt het niet meer uit. Adieu, gij vuil fatsoen,
810 Ik zoek mijn veiligheid. 'k Heb hier niks meer te doen.

tweede bedrijf, eerste (en enige) toneel

KLAAS, KEES

(De schipper tegen zijn knecht)

KLAAS

Wel, Kees, wat nu? Ik ben zo moe van al dat sloven

[naar editie]

En dwalen door de stad; dat kun je niet geloven!
Maar hoe loopt dit nu af? Waar mag dat arme wijf
Beland zijn?

KEES

Och, ze heeft haar zinnen, alle vijf,
815 En zelfs nog een erbij: de vrouwelijke loosheid.
Ze zal 't wel klaren.

KLAAS

Maar 'k ben bang voor groter boosheid
Dan bij ons is bekend. 't Is hier een kluchtig volk,
Ondiets, lichtzinnig, vals en Waals. En zonder tolk
Kan men zich van het een in 't ander huis niet redden.
820 Kan Trijn daartegen op? 't Onnozel wicht!

KEES

'k Wil wedden
Dat Trijn nu zit te zingen en zich amuseert.
Ze heeft een knappe smoel en ze heeft ook geleerd
Met stadsvolk om te gaan, uit 't Boekje der Manieren.
Zo'n vrouw wordt graag gezien in allerlei kwartieren.
825 Ze is mooi uitgedost; en dat schikt elke man.
Ho, ho, baas, moertje zit bij 't glaasje en de kan;
Dat is zo zeker als de paap zijn evangelie,
Die gister stond te preken. O, Sint-Peterselie!
Wat husselde die vent van alles door elkaar!
830 Zo'n domme preek heb ik nog nooit gehoord, voorwaar:
Zijn bakkes ging van tik en tikketak, als 't touwtje
Van 't zwaard, bij straffe bries.

KLAAS

Maar Kees, waar is mijn vrouwtje?
Mijn vrouwtje, Kees, mijn wijf, mijn liefste - Kees, geef raad!

[naar editie]

KEES

Wat? Huil je, baas?

KLAAS

835 Is 't vreemd dat ik een traantje laat
Om zo'n lief ding, zo'n schat?

KEES

840 Nee, maar wat kan het baten,
Of je veel huilt? We zouden haar nogmaals in straten
En stegen kunnen zoeken, maar 't is al lang nacht.
We hebben al zoveel gezocht uit alle macht,
Dat het geen zin meer heeft. Zal ik je eens wat zeggen?
Kom, laten we gerust ons hoofd op 't kussen leggen
En neem een slok of rook een pijpje tot besluit:
Er is geen ding dat iemands oogjes beter sluit.
Geloof me, Trijn komt thuis, voor 't kraaien van de haan.

KLAAS

'k Weet niet of ze vannacht nog uit mijn kop zal gaan.

KEES

845 Ik hoop van wel, baas, er loopt vrouwvolk zat te lonken.
'k Heb er al een op 't oog, als Trijn mocht zijn verdronken.

(Tot het publiek)

850 En zo een slok of twee, dat kan me wel verblijden.
Hoe zegt men dat ook weer? 'In alles vindt men lijden,
Maar met een goede maaltijd en een glaasje nat,
Vergeet men zijn verdriet.'

KLAAS

Komaan, Kees, troost me wat.

[naar editie]

derde bedrijf, eerste toneel

TRIJN

TRIJN

(Wordt langzaam wakker; begint overeind te komen, geeuwt vaak en rekt zich, met haar ogen dicht)

Brrr - brrr - ik wil me liefst - nog wat te ruste leggen,
Maar - 'k ben te dun gedekt. - Brrr - Klaas, 'k moet je wat zeggen.

(Ze tast naar hem)

Ben j' al op, man? Zo vroeg? - Wie heeft dit bed gespreid?
Brrr! 't Stro ligt boven en de lakens zijn verspreid,
855 De kussenslopen nat... Heeft het vannacht geregend?
Maar zijn mijn kleren droog, dan ben ik wel gezegend.

(Ze doet een oog open en kijkt omhoog)

Dat 's gek, het luik staat open? - Kees, doe dat luik toe.
Kees, Kees - waar zit die uil? - Ik ben het schreeuwen moe.

(Ze gaat op haar knieën zitten en reikt als het ware naar het luik)

Ik zal 't zelf moeten doen. - O, Christus! - Foei, wat donder,
860 Wat is me dat hier, zeg! Wat stinkt het in 't vooronder,
Alsof 't een mesthoop was...!

(Ze wrijft haar ogen uit)

'k Heb veel gedroomd, voorwaar,
Maar dat is nu gedaan. - Dat dak, die vensters daar,
Die kan ik zien. - We liggen aan de kaai, ik zie 't,
Of aan de meerpaal vast. Mijn oog bedriegt me niet.
865 Ik zie de poort waar 'k gister onder heb gelopen,
Dezelfde loodsen. - Ja, ik heb mijn ogen open.
Och, Lieve Heer, wat ben ik in mijn droom geschrokken,
't Was of een boze geest mij 't land in had getrokken.
Wat kwelde mij die prij, die toverheks, die, die...
870 Maar 't was geen droom! 't Is echt gebeurd, naar ik nu zie.
Dat varken! Get! Ik lig hier in de koeienmest.
O Zaanse Dominee, je hebt het mooi verpest,
Je had nog zo beloofd dat je die hekserij
Zou weren met je kunst en bidden zou voor mij.

[naar editie]

- 875 Nu is het weer *item*, en erger dan tevoren.
 't Is waar, de vroedvrouw zei: 'k ben met de helm geboren.
 Maar kruipt die toverij een mens onder de leden?
 Dan sta 'k er niet best voor!

(Ze begint zich te bekijken)

- O, heilige gebeden

- 880 Van alle christenen! Ik ben behekst, verderrie,
 'k Herken me zelve niet. - Och, Klaas, je had een merrie,
 En nu krijg je een hengst of ruïn op stal, misschien.
 Wat vreselijk! Ik lijk wel net een vent. Laat zien,
 Dit is een broek - en dit een wambuis met zijn knopen.
 Hoe is 't met mijn gezicht? 't Is nog niet uitgelopen,
 885 Ik voel geen baard. Dat 's goed. Maar dat kan nog gaan blijken;
 Ik ben een jonge man, één die maar pas komt kijken.
 Maar 'k heb een hoedje op! Wat dit ook mag beduiden,
 Het is miraculeus! Je zou de klokken luiden
 Om zo veel hekserij. Een vrouw die in één dag
 890 Een man geworden is! Klaas! 'k Wou dat je het zag.
 Maar als hij 't zag, dan viel er heel veel uit te leggen!
 Hoe dwaas zou hij staan zien. Maar dan zal ik hem zeggen:
 'Kijk naar jezelf.' Wellicht heeft 't zelfde toverwif
 Haar spel ten eind gespeeld en heeft Klaas nu mijn lijf
 895 En ik dat van mijn Klaas. Dat zou de zaak wel sussen.
 Wat zou mij 't liefste zijn, als ik moest kiezen tussen
 Een man of vrouw. 'k Weet nog dat tussen man en wijf
 Daar ruzie over kwam, en herrie en gekijf,
 In een Zaandamse kroeg; elk wou de wijste wezen
 900 En vond dat d' ander al 't geluk kreeg toegewezen.
 Ik koos toen voor de man en bood zelfs bier bij hopen
 Om voortaan in een broek en wambuis rond te lopen:
 En dat komt er nu van: we hebben onze wensen
 En Onze-Lieve-Heer verhoort somtijds de mensen,
 905 Nog voor ze omzien. Wel, ik zou eens willen weten
 Of onze Klaas nog Klaas, of al Klazien moet heten.
 Ik hou me aan de ruil, het spook mag mij bekliven.
 Als het me zalig is, wil ik Klaas Gertse blijven.

[naar editie]

Maar als ik dat dan was en bleef, dan moest elk ding

- 910 Ook zijn zoals het hoort, eer ik het onderging:
Wat drommel, laat eens zien - of mijn deel ook mijn deel is.

(Zij onderzoekt zichzelf)

Wel hé! EN TOCH BEN IK NOG STEEDS TRIJNTJE KERNELIS.

- Een windei! Jeminee, een windel! Trijn is Trijn.

- Maar wacht eens, zou het niet Kernelis Trijnse zijn?

- 915 - Welnee, waarachtig. - Kijk, de Trijn staat nog vooraan,
Als gisteren - Maak ik dat liever ongedaan?

Maar nee: waar niets is, daar verliest de heer zijn recht.

Spil, spul en ballen kwijt! - Nee, het staat er niet echt,

Daar is niets aan te doen. O sakkerement!

- 920 (Vergeef me, Lieve Heer, ik ben het zo gewend)
Als Klaas Klazien nog is, zoals ik daarnet dacht,
Dan passen we niet goed meer bij elkaar vannacht.
Dat 's toch geen huwelijk!

(Met gevouwen handen)

Mijn liefste tovervrouwtje,

'k Vergeef je voor mijn deel, maar een Klaas met een vouwtje,

- 925 Daar heb ik niet veel aan. - Maar hoe dan ook, we gaan
De nieuwe broek uitdoen en d' ouwe rokken aan!
Hoed af! Muts op! Ik wil van bovenaf beginnen.
Vooreerst de haren los. - Ben ik nog bij mijn zinnen?
Waar is mijn muts? - Waar is mijn lijfje? Waar mijn jak?
930 Waar zijn mijn rokken dan? O, wat een ongemak!
Waar zijn mijn borstrok, hemd, mijn kousen? Heer mijn tijd!
Mijn sloffen zijn er ook niet! Ben ik alles kwijt?
Mijn speldenkussen en mijn beurs, mijn sleutelbos!
O feeks! En in mijn beurs, daar vond je zomaar los
935 Veel goud en zilvergeld, als ik het goed bereken.
Mijn zilv'ren vingerhoed, die moet er ook in steken:
Een stomme trien ben ik. Dit is geen toverij,
Maak dat het volkje wijs. Voor mij is 't roverij,
Daar lijkt het veel meer op. Hoe Klaas dit op zal vatten,
940 Dat vraag ik me wel af. Als men hem zegt dat katten
Soms katten zijn, soms vrouwen; een wolf dan eens man,
En dan weer wolf; en dat zij ergens - maar waar dan? -

[naar editie]

- Tezamen vrolijk zijn en van pleziertjes leven
 En dat er op het eind een groepje van die teven
 945 Elk op een bezemsteel en met de billen bloot
 De schoorsteen uit laveert, de een helpt aan zijn dood,
 De ander aan de galg, een derde aan een vrijster -
 Dan lacht mijn Klaas daarom en zegt: 'Dit is te bijster!
 Wat maakt men 't volk toch wijs. Het is een stel gebroed,
 950 Een hoopje galgenaas, voor 't hels vuur opgevoed,
 Van brandmerken voorzien door allerhande heren,
 En hoerenbazen, koppelaars, en wat nog meer, en
 Besteedsters, heelsters, konkelaars en dobbelaars
 Kwakzalvers, heidens volk met kindjes op hun aars,
 955 In dekens en zwart haar gewenteld en gewonden:
 Dat volk kan toveren en haalt in een paar stonden
 Je duiden uit je beurs, je kleren van je lijf
 Of 't hocus-pocus was.' - Als je zag hoe je wijf,
 Je arme Trijntje, Klaas, gelegd is in de luren,
 960 Zou je niet zeggen, Klaas: 'De duivel of zijn buren
 Zijn aan haar lijf geweest, de hoeren van de stad
 Die hebben veer na veer getrokken uit haar gat.'
 Je mag het zeggen, man, en 'k moet het zelf ook zeggen,
 Al weet ik, bij get, niet waar ik de schuld moet leggen.
 965 O schelmen, wie j' ook bent, o varkens, waar j' ook woont,
 J' hebt een verradershart aan Knelis' kind getoond,

(Ze huilt)

Ja, een verradershart, dat zeg ik. Vrienden, buren,
 Och mensen, kijk toch uit.

derde bedrijf, tweede toneel

HANNEKEN-UIT, TRIJN

HANNEKEN-UIT

- 't Is nu bijkans drie uren,
 De dageraad breekt aan; mijn taken zijn gedaan,
 970 'k Ben hees en droog geschreeuwd, ik mag naar huis toe gaan

[naar editie]

En slapen een goed gat in deze dag. Wa's dit?
 Het lijkt wel of een spook (God zegen ons) daar zit!
 Wat is het? - 't Is een mens. - Het is een vent die krijt
 Of is 't een hond die huilt? - Ik hoop dat hij niet bijt.

- 975 Wat voor een beest ben ik! Het is een knaap die 'k zag.
 Wat is er, vent? Kom spreek, of hedde geen ontzag?
 Wanneer een officier u aanspreekt, zwijgde dan?
 Hedde gij geen fatsoen? Gedraag u als een man.
 Zie daar eens, bij mijn ziel, het is een jonge knakker,
 980 Met een heel lief gezicht. Zeg, vriend, waar is uw makker?
 Wat zitte hier alleen? Het lijkt mij een lakei
 Te zijn, of zoiets als een page of allebei,
 Van ene kale Don. Ik zie het aan zijn kleren:
 Aan zo'n livrei herkent men dat soort arme heren.
 985 Hedde uw geld verspeeld, met kous en schoenen toe?

TRIJN

Ja, 'k ben berooid en kaal, maar, vriend, ik weet niet hoe.
 Weet jij 't niet?

HANNEKEN-UIT

- Wat een spraak! Zeg eens, wat is uw natie?
 Laat zien, het was geen Spaans, dat heeft een ander gratie.
 't Was ook geen Italiaans. Waarschijnlijk 't Luikse Waals!
 990 Een wonderlijke taal, dat valse koeterwaals.
 Parlez, je parle à vous.

TRIJN

Ik wil niet meer 'à vous-en'.
 Ik dank je voor je bier.

HANNEKEN-UIT

- Hij zegt iets over kroezen,
 Als ik het goed begrijp. Het lijkt zo ongeveer
 Op Nederlands, maar op het Engels nog iets meer.
 995 Zou het een Staartman zijn? Sir, can you Engels spreken?

[naar editie]

TRIJN

Wat zeg je?

HANNEKEN-UIT

Dat is Diets, bij Gods heilige weken,
't Is Hollands, 'k had het wel gedacht. Zeg, goede man,
Hoe kom je hier terecht? (Zoveel ken 'k er nog van.)

TRIJN

Ik heb een goede man, Klaas Gerritse bij name,
1000 Maar zelf ben ik dat niet. Zij die mijn kleren namen
En me daarvoor dit plunje hingen aan mijn gat,
Betoveren je oog.

HANNEKEN-UIT

Monsieur, hoe zegde dat?

TRIJN

Ik ben Monsieur noch man. Of mijn broek groen of geel is,
Dat zegt helemaal niets, want ik ben Trijn Kernelis.

HANNEKEN-UIT

1005 Wat zijde?

TRIJN

Een man, zoals je zuster en je moer.

HANNEKEN-UIT

Een vrouwmens! Laat eens zien.

TRIJN

Ga weg, ik ben geen hoer;
Zo eentje ben ik niet. - Ik zeg: laat me met vrede,
Of ik zal j' op mijn dood onder mijn voeten treden.
Wat is dat hier toch?

[naar editie]

HANNEKEN-UIT

Ja, zijde zo boos van aard?

- 1010 Dat kon ik toch niet weten, da' g' een vrouwmens waart.
Ik mag toch zeker weleens naar die boezem gluren:
Da's 't Antwerpen gewoon. Kom, wat een zotte kuren,
Ik wil uw borst eens zien, dat staat een mens toch vrij?

TRIJN

Ga weg, jij malle gek, al is er niemand bij,

- 1015 'k Wil niet. - Maar als je denkt dat ik hier sta te liegen,
Kom, voel dan maar van buiten, 'k wil je niet bedriegen.

(Ze laat hem aan haar borst op haar wambuis voelen)

Waar lijkt dit 't meeste op, je vaars spul of je moers?

HANNEKEN-UIT

't Is, zo waar als ik leef, een vrouwke! Mes amours!

Mijn lieveke, mijn kind, 'k wil u mijn lichaam lenen

- 1020 En uwe dienaar zijn.

TRIJN

Ik vraag alleen je benen:

Leen me die voor een poos en help me hiervandaan,

Eer dat de zon opkomt (ze lijkt al op te gaan).

Het volk is naarstig hier, ze lopen vroeg ter kerke.

En als men mij zou zien, de slimsten zouden 't merken,

- 1025 En dan kreeg ik een troep met jongens aan mijn staart.

HANNEKEN-UIT

Zeg me, mijn harteke, waar dat ge gaarne waart;

'k Zal uwe leidsman zijn, al moest ik naar mijn dood gaan.

Och arme, moete zo met die fraai voetjes bloot gaan?

Is 't ver? Waar moete zijn?

TRIJN

'k Ken hier geen ene straat

- 1030 't Is ergens bij een poort, ik weet niet waar die staat.

[naar editie]

HANNEKEN-UIT

Sint-Joris? Keizerspoort?

TRIJN

Nee.

HANNEKEN-UIT

Kipdorp?

TRIJN

Geen van alle.

HANNEKEN-UIT

Is 't aan de waterkant?

TRIJN

Dat 's klaar, sta niet te kallen!

Klaas Gerrits heet mijn man, en 't is een schipper, baas,

Die ligt hier met ons schip; 't is een goed man, mijn Klaas,

1035 Als je hem kende.

HANNEKEN-UIT

Zo. We zullen het wel vinden.

TRIJN

Ja, al is 't volop dag, ik wandel als een blinde.

'k Vertrouw je en ik hoop dat ik 't mij niet beklaag;

Toch spijt het mij van al de moeite die 'k je vraag.

Heb j' ook een vrouw?

HANNEKEN-UIT

Och ja, een heel galante moeier,

1040 Fraai en bizar gekleed en met haar haar vol poeier.

TRIJN

Zo, Jonkvrouw Klappermans!

[naar editie]

HANNEKEN-UIT

Da's hier zo de manier,
't Is hier al Jonkvrouw, hoog en laag.

TRIJN

Wel, was ze hier,
Dan gaf ik haar een les; nu zal ik jou die leren:
Ziet ze er wat goed uit en draagt ze mooie kleren,
1045 Laat haar dan niet alleen door vreemde straten gaan.
Maar hou haar in 't vizier. Want hoe 't mij is vergaan,
Vertel dat maar aan haar: je ziet het voor je ogen.
O beste klapperman, 'k ben schandelijk bedrogen!
Hier woont een boos geslacht van vrouwvolk.

HANNEKEN-UIT

Da's wel waar.
1050 Ik zou meer rust genieten, als het zo niet waar.
Elk huiske heeft zijn kruiske.

TRIJN

Ja, dat 's 't ouwe spreekwoord
Maar als je hier of daar een klucht van deze week hoort,
Of in de kranten leest, hou over mij je mond.
'k Wil zorgen dat mijn man dit nooit te weten komt.
1055 Dan weet jij het alleen. En één is geen, nietwaar.
En als ik gauw vertrek en weer naar huis toe vaar,
Dan is 't uit. Mag ik je vertrouwen?

HANNEKEN-UIT

Ja, dat mag.
Ik ben de klapperman bij nacht, en niet bij dag;
Daar kunde staat op maken. Kind, als ik zou melden
1060 Al wat ik in de nacht gezien heb, ik vertelde
Van hier tot Brussel en dan kwam 'k er nog niet door:
Maar 'k klap alleen maar 's nachts, daar krijg ik gage voor.

[naar editie]

TRIJN

'k Krijg blaren op mijn voet; ik kan bijna niet meer.

HANNEKEN-UIT

Dat dacht ik al. Courage!

TRIJN

Is het nog ver, meneer?

HANNEKEN-UIT

1065 Nee, nog een boogscheut ver, een honderd passen. Zie,
Daar ziede reeds van ver de masten. Wete niet
Hoe dat uw vlag is?

TRIJN

Ja, ik zal die wel herkennen:
Daar ligt ons schip. Goddank, dat we tot hier al bennen.
Nou, goeie dag, meneer, en grote, grote dank.

HANNEKEN-UIT

1070 't Is graag gedaan, mijn kind. Maar hedde nu een plank
Om hier aan boord te gaan?

TRIJN

Ik kan er zo op stappen,
De schippersvrouwen doen het zonder plank of trappen.
Adieu.

HANNEKEN-UIT

'k Wens u goei rust!

derde bedrijf, derde toneel

HANNEKEN-UIT

HANNEKEN-UIT

'k Wil zeggen: met haar man!
't Zou een mirakel zijn, als ze 't zo klaren kan.
1075 Ik ben ervan verlost, en van een vuil temptatie.
God Seminis, wat had dat vrouwke me een gratie:

[naar editie]

Ik kreeg zo'n vreemd gevoel. Maar dat is nu gedaan.

'k Kan zonder zonden huiswaarts naar mijn Liesbet gaan.

derde bedrijf, vierde toneel

TRIJN, KEES

TRIJN

(Ze roept zachtjes)

Kees - Kees - Kees, ben je dood? Wat duivel, is dat slapen!

1080 Kees, zeg ik.

KEES

Huh! - Wie daar?

TRIJN

Kijk toch. - Zie de gek gapen.

KEES

Wat moet je? Schaam je om zo vroeg, voor dag en dauw

Te lopen bedelen! Vent, scheer je weg, en gauw,

Of 'k zal je met een flink pak slaag wel mores leren.

TRIJN

Ik bedel niet.

KEES

O nee? Wat wil je dan beweren?

1085 Je grinnikt er nog om. Jij hondsvot! Buiten boord!

Dat raad ik je als vriend. Of wil je stokvis? Voort!

TRIJN

Stil, Kees, kijk wat je doet. Ik ben geen bedelaar.

KEES

Mijn schip af, snel! Vooruit! Of 'k ram je in elkaar!

[naar editie]

TRIJN

Ik vraag waarachtig niets, ik gaf je liever wat.

KEES

1090 En ik jou, kijk, pak aan! Dat 's een voet in je gat.

TRIJN

Zie bij wie je dat doet!

KEES

Bij wie dan wel, bandiet!

TRIJN

Kees, luister nou.

KEES

Eruit! Meer uitstel krijg je niet.

TRIJN

Kees Krijnse.

KEES

Ja, dat 's waar, zo heet ik. Maar dan nog!

Waar heb je dat gehoord!? *Ach wat spreek ik hier toch*

1095 *Met zoete woordjes.* Fielt, als je niet wil vertrekken,
Mijn baas ligt in zijn kooi en 'k durf hem niet te wekken,
- Hij voelt zich niet zo goed - maar hou je je been stijf,
Dan weet ik beter raad: hij heeft, bij get, een wijf,
Een blanke duivel! Niet met handen en met voeten,
1100 Met klauwen als een valk, en als het echt zou moeten,
Dan laat ik haar je gat bewerken, hoor!

TRIJN

Geen nood,

Die vrouw doet me geen kwaad; kijk, ik ben naakt en bloot
En 't wijfje is goedgeefs.

KEES

Weet jij dat?

[naar editie]

TRIJN

Zou 'k 't niet weten!

1105 Ze heeft me vaak een stuk - ja, van het lekkerst' eten -
Van haar hand in de mijn, ja Keesje, in mijn mond
Gestoken.

KEES

In jouw mond?

TRIJN

Ja, als z' hier zelve stond,
Ze zou 't bekennen.

KEES

Kom, ik zal ze eens gaan roepen,
Maar pas op, leugenaar.

TRIJN

Je hoeft niet ver te lopen,

(Ze neemt haar hoed af)

Hier is ze.

KEES

Trijn! - Bazin!

TRIJN

Stil, hou je bakkes toe.

KEES

1110 Bazin!

TRIJN

Maak geen lawaai.

KEES

Maar Trijn, jij malle koe,
Hoe zie je er toch uit?

[naar editie]

TRIJN

Dat zal ik wel vertellen
Als 't pas geeft.

KEES

'k Word haast gek als ik je in die vellen
Zie pronken! Ben je 't wel? Vrouw, ben je 't, ben je 't, Trijn?
Hoe zou je 't wezen! Nee, dat kan toch echt niet zijn.

TRIJN

1115 Toe, stil maar, jij, 't kan wel.

KEES

Jawel, wat pestilentie!
Hoe ben j' eraan geraakt?

TRIJN

Stil! Heb je geen patiëntie?
We hebben nou geen tijd; als 't kwaad weer over is
Vertel ik wel wat meer. Maar zeg me eens gewis:
Slaapt Klaas nu vast genoeg dat ik hem niet zou wekken,
1120 Als ik een beetje van zijn deken weg zou trekken
En bij hem kruipen zou?

KEES

Och ja, dat denk ik vast.
Ik praatte'm gister zo veel slokjes in zijn bast
En zo veel pijpjes ook om jou maar te vergeten
(Want, Vrouw - 'k kan amper 'Vrouw' nog zeggen - je moet weten
1125 Er is om jou heel wat op 't schip te doen geweest).
'k Wil zeggen dat je vrij van hart gerust een veest
Mag laten zonder zorg. Hij zal niet wakker worden
Voor twaalf uur, dat staat vast. En als hij dan wat morde,
Doe of je gek bent.

[naar editie]

TRIJN

Wacht, 'k zal eerst dit vuile goed

1130 Gaan schudden van mijn aars, daar in het ruim.

KEES

Dat 's goed.

TRIJN

Maar, Kees, hoe raak ik aan een hemd? Gods goede weken!

Mijn sleutel is *perdu!*

KEES

'k Zal 't kastje openbreken.

TRIJN

Daar liggen mijn gewone kleren. Breng maar mee.

derde bedrijf, vijfde toneel

TRIJN

TRIJN

Dat is een brave knecht. Want zonder Kees, och nee,

1135 Was het mij niet gelukt. Daar komt hij.

derde bedrijf, zesde toneel

KEES, TRIJN

KEES

Hier, je goed.

Het kastje is weer dicht.

TRIJN

Ik dank je, Keesje zoet,

Ik sta bij jou in 't krijt.

KEES

Och, laat dat zitten, vrouw.

[naar editie]

Maar je begreep daarnet wel wat ik zeggen wou,
Met al mijn boze woorden; wil je dat vergeven?

TRIJN

- 1140 Och malle gek, ik zal je een beloning geven
Voor deze nieuwe dienst, en voor de ouwe toe.
Slaap wel, ik kan niet meer, ik ben, bij get, zo moe;
Mijn tong hangt uit mijn mond en 't zand valt in mijn ogen;
Ik slaap haast waar ik sta. Kun je dit hemd wat drogen?
- 1145 Het komt zo vochtig, Kees, uit die verdomde kast!

KEES

Wat nu, vrouw, ben je gek? Is dat je grootste last?
Kom nou, zou ik het vuur ontsteken in 't vooronder,
Waar Klaas ligt? Droom je, vrouw?

TRIJN

Ja Kees, en dat 's geen wonder.

(Zij gaat naar beneden)

derde bedrijf, zevende toneel

KEES

KEES

- Als jij je man kalmeert, dat zou een wonder zijn!
- 1150 Maar jij kent vele kunstjes. Ga je gang maar, Trijn.
Eerst zullen ze elkaar wel in de haren zitten,
Maar daarna gaan ze weer als goede vrienden pitten.
Al ging Trijn in de fout, Klaas is goed en zij loos:
Het kan mij ook niet schelen. 'k Slaap nog wel een poos.

[naar editie]

vierde bedrijf, eerste toneel

KEES

KEES

(Wrijft zijn ogen uit en geeuwt)

- 1155 Wat drommel, staat de zon al zuidoost! Dat 's geslapen!
 Me dunkt, dat 's lang genoeg; toch doe ik niets dan gapen...
 Maar niet van slaap, mijn beste mensen, maar van dorst
 En louter hongersnood. Wat zou ik graag een worst
 Hier tussen twee, drie holle kiezen willen stoppen,
 1160 Waar ik zo'n pijn aan heb! O, zeer geleerde koppen,
 Die het ontbijten in de wereld hebt gebracht,
 Ik wens u een lang leven. Dat was goed bedacht.
 Ik had hieronder nog een voorraadje gestoken

(Hij pakt brood en een pekelharing en praat al etende)

- Zo'n beestje uit het zout, dat hoeft men niet te koken
 1165 En ik, ik lust het evenzeer als Klaas en Trijn
 Hun spek en hun gebraad, als ze aan 't feesten zijn.
 Maar nu ik aan hen denk, hoe zouden ze het maken?
 'k Heb daar beneden al hun bedje horen kraken;
 En dan wat mompelen en dan wat stommelen:
 1170 Ik hoorde door 't beschot de legers trommelen.
 Dan weer was 't oorlog en dan sloten ze weer vrede.
 Het is al vaak gebeurd en 't ligt ook in de rede
 Dat man en vrouw somtijds weleens wat ruzie maken,
 Een poosje grommelen om dan verzoend te raken.
 1175 Zo wisselt alles af: de ene dag dan waait het,
 Dan regent het weer eens, dan mist het, dan verdraait het
 En wordt het weer mooi weer. - Daar komt ze van beneden,
 Ons vrouwmens, onze man. 'k Tril nog over mijn leden,
 Zo schrok ik deze nacht, vanmorgen wil ik zeggen.

vierde bedrijf, tweede toneel

KEES, TRIJN

KEES

- 1180 Dag vrouw.

[naar editie]

TRIJN

Dag Kees.

KEES

Zeg eens, kon je niet blijven leggen?
Hoe is het? Hommeles?

TRIJN

Maar nee, helemaal niet.

(Zij gaat bij hem zitten, neemt een klein boerenspiegeltje en praat terwijl ze zich opmaakt)

Maar 'k moet mijn haar doen. - Kijk, hoe mijn hoofd eruitziet:
Ik lijk nog steeds een vent.

KEES

Een vent, och vrouw, bij get,
Daarmee heb je me op 't verkeerde been gezet.
1185 Ik dacht dat je een grappig bedelaartje was,
Zo'n mooie fielt! Maar hoe gemeen ik toen ook was,
Met ogen vol van slaap, het ging me al bezuren
Dat ik je lastigviel en j' uit het schip moest sturen.
Maar hoe is 't daar beneden? Hebben we nog tijd
1190 Om bij te praten?

TRIJN

Ja, we hebben wat respijt,
Zijn ogen zijn nog toe. Toen ik hem wilde kussen,
Bij 't opstaan, viel zijn hoofd meteen weer in het kussen.

KEES

Kom op, vrouw, laat me dan eens horen, voor hij komt,
Wat duivel jou heeft kaalgeplukt.

TRIJN

Als je je mond
1195 Wilt houden en belooft aan niemand iets te zeggen,

[naar editie]

Dan wil ik wel proberen het je uit te leggen,
Maar zweer dat eerst.

KEES

Ik zweer het en dat is een woord
Dat men niet licht gebruiken mag. Vertel nou voort.

TRIJN

Je vroeg wat voor een duivel mij dan had bedrogen,
1200 Maar 't was een duivelin die mij heeft voorgelogen:
Dat komt meer in de buurt.

KEES

Een duivelin? Een vrouw?

TRIJN

Maar hou je mond toch dicht en luister nu eens gauw.
Och, Kees, let maar eens op wat voor vervloekte streken
Dit volk verzinnen kan. 'k Had eerst wat horen preken,
1205 'k Had in een vrouwenkot...

KEES

Een klooster, zeker?

TRIJN

Ja.
... Een uur of twee verpraat. Och, kom, dacht ik daarna,
Als ik een deel bekijk, waarom dan niet 't geheel?
Dus ga ik welgezind naar 't Slot (of naar 't Kasteel).

KEES

Dat was een mannenkot: waarom deed je dat dan?
1210 Daar kreeg je, denk ik zo, een likje uit de pan.

TRIJN

Het kwam niet eens zover; want ik liep toen terdege
Verloren in die straten of noemt men dat stegen?

[naar editie]

Want stegen bennen hier als straten te Zaandam.

'k Ontmoette daar een mens dat bij mij overkwam

1215 Als een soort juffer of een Madame de Parme.

Ze stonk naar muskusrat. Ze nam me in haar armen

En kuste me spontaan, sprak me met Nichtje aan,

Als waren we verwant.

KEES

Een grap, welteverstaan,

Of was 't je nichtje, vrouw?

TRIJN

Als ik dat maar eens wist!

1220 Ze noemde al ons volk. Het was een knappe list.

Er kwam ook een Monsieur, die haar verwant zou zijn,

Zo droog als stokvis, en ze noemde hem Kozijn,

Zo mager en zo schraal. 't Leek niet echt een Monsieur,

Want aan zijn ouwe, blauwe pluim zat niet veel kleur:

1225 Die pluim stond op zijn hoed. Hij droeg een mes opzij

Van twee, drie ellen lang. We moesten van die prij

- Hoe hoog of laag 'k ook zong - we moesten in haar huisje:

Ik noem het nu maar zo, want 't leek meer op een kluisje

Dan op het fort dat 'k zocht. Ik wist niet wat ik zag,

1230 Dat doet er ook niet toe: er kwam wijn voor den dag,

En dat leek me wel wat.

KEES

Je had vermoeide leden.

TRIJN

Ja, 'k was verhit van 't lopen.

KEES

Dat ligt in de rede!

Het is een grote stad.

[naar editie]

TRIJN

Dus 't was wel naar mijn zin,
Dat 'k wat kon drinken en de wijn liep er zoet in.

KEES

1235 Wat was het?

TRIJN

Spaanse wijn.

KEES

O ja, dan is 't geen wonder
Dat 't zoet naar binnen liep: ze wilden je eronder.
Maar sprak je niet van gaan?

TRIJN

Soms wel, maar 't was slechts wind,
Ze wou 't niet horen. Poeh! Ze zond om eten, kind,
Om zo een grote voorraad eten, je zou denken:
1240 't Was meer dan ruim genoeg om aan een prins te schenken.
Ze zond haar meid om Klaas: die moest met haar Kozijn
(Frans, meen ik dat hij heet) die avond vrolijk zijn.
Verderrie, waar bleef Klaas?

KEES

Ik heb niemand gezien
Die naar hem zocht.

TRIJN

O nee?

KEES

Dan waren z' hier misschien
1245 Terwijl de baas en ik jou zochten langs de straat.
Zo hebben z' ons gemist. Trijn, zeg eens, was het laat?

TRIJN

Ik denk dat het wel rond een uur of acht kon wezen.

[naar editie]

KEES

Toen waren wij op pad: we konden niets meer lezen,
Zo donker was 't eer Klaas wou afzien van de jacht.

TRIJN

1250 Zo had men jullie wel gezocht de halve nacht
En een stuk van de dag.

KEES

Hoe ging het met het slikken?

TRIJN

Ja kijk, je weet wel, Kees, snel eten doet verstikken
En langzaam drinken kruipt een vrouwmens naar het hoofd.
Wat zal ik zeggen? Ik werd stilaan zo verdoofd
1255 Van die vervloekte wijn, dat ik je niet kan zeggen,
Nee, echt niet, op mijn ziel, of ik ben blijven leggen
In 't huisje waar ik was, of ergens heen gebracht.
Denk jij je maar eens in, wat ik vanochtend dacht,
Toen ik me koud en stijf vond zitten met mijn broekje
1260 Op een hoop vuile mest, in zo'n kwaad riekend hoekje
Dat ik er nog van walg.

KEES

Zat j' op een mesthoop, vrouw?
Och arme sloof!

TRIJN

Ja echt, en 'k beefde van de kou,
Zodat ik haast geen woord kon krijgen uit mijn mond,
Toen - dat was mijn geluk - de klapperman me vond,
1265 Een nette klapperman, dat moet ik zeggen, één
Die me weer moed in sprak: hij hielp me op de been
En bracht me (zo beleefd, je zou het niet geloven!)
Naar hier tot op de kaai. Maar hoe het met het roven

[naar editie]

Van mijn bezittingen, mijn kleren en mijn spul
1270 Gegaan is, weet ik niet.

KEES

'k Heb daarvan geen benul,
Ik heb maar weinige bordeeltjes door gewandeld,
Maar dat was er vast een, en daar ben je mishandeld,
Mijn arme lieve moer: in zulke watertjes
Daar vangt men zulke vis. Maar die twee pratertjes,
1275 Die snol met haar Kozijn, heb je die goed herkend
En zie je ze nog voor je?

TRIJN

Ja.

KEES

Nou, dat serpent,
Heeft hier nu geen belang; het is een vrouw: die kan
Best slempen met haar nicht; maar die vervloekte man,
Die schrale jonker, vrouw, die blijft in mijn gedachten.
1280 Ben j' in dat huis gestroopt, en bleef j' er overnachten
En lag je daar in zwijm, en zomaar in je hemd?
Verdorie, Knelis' kind, wat denk je, heeft die vent...

TRIJN

Kees, hou je bakkes toe, je moet zover niet denken.

KEES

(Draait zich om, beeldt met twee vingers op zijn hoofd de horendrager uit)

Gut, schipper, zou men jou zo'n paartje willen schenken?

1285 Wel, zover denk ik niet, wat gaat het mij ook aan?
Maar heb je van dit feest en zo al kond gedaan
Aan Klaas, je man?

[naar editie]

TRIJN

Welnee, ik ben nog bij mijn zinnen,
Ik ben niet gek! Ik kan nog steeds wel wat verzinnen
Om zo een misstap te verbloemen.

KEES

Zeker, Trijn,
1290 Dat is je toevertrouwd. Je houdt hem aan de lijn.
Wat heb je dan verteld?

TRIJN

Niks van die heel historie.
Hij voelde me in 't bed en zei toen: 'Wel, verdorie,
Moer Knelis, ben je daar, ben jij het in persoon,
Of spookt het?' Ik gaf hem een zoentje op zijn koon
1295 En zei: 'Wat denk je dan? Dat spoken zoiets doen?'
'Trijn,' riep hij, 'ben je 't echt?' 'Kijk zelf maar,' zei ik toen
En je begrijpt wel hoe. 'Maar waar kom je vandaan,
Waarom ben je zo laat? Is alles goed gegaan?'
'Zo laat,' zei 'k, 'ben je gek? Ik heb hier liggen kijken
1300 Van gisteravond af, of je het zeil zou strijken
Om aan te meren. Maar dat is vergeefs geweest:
Je ging gestaag je koers, ik zeg niet als een beest,
Maar als een slaper met een flink stuk in zijn kraag.
Ik heb het al gezegd: dat heb ik niet zo graag!
1305 Waarachtig, Klaas, je mag niet in die richting gaan.
't Is slecht voor lijf en ziel, och, laat de drank toch staan,
Doe het om mijnentwil.'

KEES

Ja, ja, je sloeg aan 't preken
Wel, bij mijn achterwerk, dat benne sluwe streken,
Preciezer dan op een kompas. En wat zei Klaas?

TRIJN

1310 O man, hij werd zo week als zoetemelkse kaas.
'Trijn,' zei hij, 'liefste Trijn, wees niet zo ongeduldig.

[naar editie]

Waarachtig, kind, ik ben voor deze keer niet schuldig.

'k Kwam zo mistroostig thuis, toen ik een halve dag

Vergeefs naar je gezocht had en je nog niet zag,

1315 Dat ik niet wist hoe ik mijn pijn had moeten stillen.

En daarom slikten we, je weet wel wat voor pillen.

Daarbij was Kees mijn dokter - en de trouwe knecht

Bedoelde het zo goed; hij zag dat ik oprecht

Verdriet had in mijn hart en dat ik wel kon huilen.'

KEES

1320 Dat 's waar, ik zei: 'Kom baas, wat zou je zitten pruilen?

Trijn draagt misschien een kind, maar zelf is ze geen kind.

Het moet vast donker zijn, als zij de weg niet vindt.

En heb je van verlangen droevige gedachten,

Er is geen beter medicijn dan lange nachten.

1325 Neem eerst een pijp tabak, een borreltje erbij,

Een pikketanissie, en dan het hoofd opzij.

Voordat je 't weet ligt Moer Kernelis in je bed.

Al ben ik maar een knurft, ik durf erom te wedden,

Voor negen pinten bier.'

TRIJN

En daarna zei mijn Klaas:

1330 'Maar Trijn, ben jij het echt?' Ik zei: 'Wat denk je, baas,

Ben ik het? Twijfel jij of 't echt of maar toneel is?

Kijk nog eens als je wil. Ik ben heus Trijn Kernelis.'

KEES

En Klaas geloofde het?

TRIJN

Dat moest hij ook wel doen.

'Ja,' zei hij, 'lieve poes, je bent het, geef m' een zoen.'

1335 Enzovoort. Toen was 't weer: 'Waar ben je blijven steken?

Je kwam zo laat naar huis!' Dus ik weer aan het preken:

'Laat?' zei ik. 'k Wou dat jij bij ons thuis in Zaandam

Me niet zou kwellen en wat vroeger huiswaarts kwam,

In plaats van me te laten zitten met mijn zorgen,

[naar editie]

- 1340 Omdat jij 't huis niet weet te vinden voor de morgen.
 En nu heb ik een keer niet op mijn tijd gelet:
 'k Was amper een uur later weer bij jou in bed.
 Zo'n uurtje stelt niets voor. En jij in alle staten!
 Was dat zo'n vreemde zaak? Ik ken hier steeg noch straten.
- 1345 Die stad lijkt wel een bos, en donker werd het ook:
 'k Heb als een gek gedwaald voor 'k moe het bed in dook.'

KEES

Pas op, kijk uit, daar heb je hem.

(Klaas komt geeuwend uit het vooronder)

vierde bedrijf, derde toneel

TRIJN, KLAAS

TRIJN

Zo, Jan de Slaper,
 Ben je al aangekleed? Kijk, dit is 'In de Gaper'.
 Nee maar, kom zien, de pinksterbloem is opgestaan.

KLAAS

- 1350 Jawel, me dunkt, dat ze wel weer naar bed kan gaan.
 Ik heb zo'n suffe kop; 'k weet amper of het licht is
 Of dat het nacht is. - Wat! Kees, jij vervloekte lichtmis,
 Je hebt me gisteren niet slecht van drank voorzien.

TRIJN

Net wat ik zeg: zo heb ik je al vaak gezien.

KLAAS

- 1355 Nou moe, wees maar gerust, het zal niet meer gebeuren.
 Je kent de reden wel, je moet nou niet zo zeuren,
 Als ik zo nu en dan mijn ribbetjes eens boen:
 'k Ben blij dat ik je zie. Kom geef me nog een zoen.

(Hij kust haar)

Het is weer feest, want ik had je bijna verloren.

[naar editie]

TRIJN

1360 Begon je soms al naar een ander wijf te horen?
Je bent me zo niet kwijt.

KLAAS

Dat hoop ik ook, mijn schat,
Maar of ik wil of niet, nu moet ik naar de stad.
Ik moet mijn klanten daar gaan manen, want die lui
Zijn happig bij de koop, maar in 't betalen lui.

TRIJN

1365 Je wilt dus weer op pad?

KLAAS

Nou willen, tja, ik moet:
Dan krijgen we tenminste geld voor al ons goed.

TRIJN

Maar eet toch eerst een stukje brood.

KLAAS

Ik wil niet eten.
Mijn maag is nog van streek. Moer, 'k zal vanavond weten
Wanneer we kunnen gaan. Het schip moet van de wal.

TRIJN

1370 Ja, 'k ben het hier ook beu.

KLAAS

(Struikelt bij het weggaan)

Pas op dat ik niet val.
Ik ben zo duizelig.

TRIJN

Ja, Klaas, kijk jij maar voor je.

KLAAS

Kees, jij past op het schip. En, Moer Kernelis, hoor je,

[naar editie]

Intussen venten jullie dan de rest van 't goed.

Bepaal maar zelf je prijs, je weet wel hoe dat moet.

TRIJN

1375 Dat 's goed, man, ga je gang. Wij regelen dat snel.

vierde bedrijf, vierde toneel

TRIJN, KEES

TRIJN

Wat zeg je nou van Trijn Kernelis, Kees?

KEES

Wel, wel,

Wat is dat vrouwvolk slim! O, vrouwtjes, vrouwtjes! Ja,

Je kent wel elke kunst. Zo waar als ik hier sta,

Het manvolk ligt geveld. Je weet het zo te flansen,

1380 Altijd heb je gelijk. De broeken moeten dansen

Zoals 't de rok belieft.

TRIJN

Pas op dus voor de rokken!

KEES

Jawel, al heb je keus, met vrouwen krijg je brokken.

TRIJN

Toch zul jij ook verstrikt geraken in dat net.

KEES

Welnee.

TRIJN

Toch wel.

KEES

Welnee.

[naar editie]

TRIJN

Mijn beste, opgelet:

1385 Het komt als kakken.

KEES

Vrouw, let op de zuiderzon!

Wat doe je? Dek je nu de tafel op een ton?

Of mag ik er soms ook een voetje onder steken?

Ik voel de honger weer, dat komt van al dat spreken:

Er moet wat in mijn maag, of 't scheepje zal gaan stranden.

TRIJN

1390 Alweer! En het ontbijt hangt nog tussen je tanden!

KEES

Ha, jonge magen zijn precies als jonge vrouwen.

TRIJN

Kom, naar beneden. 'k Wil je 't voedsel niet onthouwen.

vijfde bedrijf, eerste toneel

MARIE, FRANCISCO

MARIE

En hadde zo veel last om haar kwijt te geraken?

FRANCISCO

Last! 'k Dacht wel duizend keer: 'k laat me zo zot niet maken.

1395 En was het niet geweest om d' eer van uw commissie

En uw schoon ogen, Maai, en als er geen remissie

Te hopen was geweest, 'k was ervandoor gegaan

En had al 't werk meteen, dat zweer ik, laten staan.

Zo'n last had ik ermee. Maar nu 'k u heb gediend,

1400 Moet gij maar zeggen, lief, wat of ik heb verdiend.

Beloften maken schuld.

[naar editie]

MARIE

Da's waar, maar wete wel
Wat er ook was gezegd? Te weten, mijn bevel
Dat gij mij voor vandaag niet meer zoudt molesteren.

FRANCISCO

Ja, ja, maar 'k kon me niet zo lang meer modereren.
1405 'k Moest u mijn avontuur vertellen: nu is 't klaar.
Wat wilde doen vandaag? Laat horen, zeg het maar.

MARIE

Kom, het is heel schoon weer, laat ons eerst wat gaan wandelen,

(Ze doet haar masker voor)

We kunnen onderweg daarover onderhandelen.
'k Verwacht mijn gasten toch pas deze avond laat.

FRANCISCO

1410 Wat zijd' een koningin, de liefste die bestaat!

vijfde bedrijf, tweede toneel

KEES, TRIJN

KEES

Dat brokje slik ik door, het mag nu liggen rotten:
't Is beter daar dan voor de muizen of marmotten.
Maar nu weer flink aan 't werk. - 't Is tijd, ik schraap mijn keel.
Citroenen! Sinaasappels! Kom en koop er veel.
1415 Koop sinaasappels, koop de fijnste kwaliteit!
Citroenen, mensen! Koop! - Maar ik verlies mijn tijd,
Dit schijtvolk luistert niet. Het houdt te veel van praten
En neemt niet eens de tijd. Citroenen, beste maten,
De beste vruchten! Koop mijn appels van oranje,
1420 Direct afkomstig uit of Portugal of Spanje

(Bij zichzelf)

(Dat weet ik niet zo goed). Citroenen! - Wacht eens wat:
Verduiveld, zoetjes aan: 'k zie ginder een Jan Gat
Bij gindse juffer. - Vrouw!

[naar editie]

TRIJN

Wat is er, Kees? Ik kom.

KEES

Kijk uit, maar kijk niet uit of doe een hoofddoek om
1425 En blijf wat onder 't luik.

TRIJN

Wat is er?

KEES

Kom eens gauw,
Zie je daar die Monsieur die kuiert met die vrouw?

TRIJN

Ja, ja, die zie ik wel.

KEES

Je had toch iets gezegd
Over een blauwe pluim?

TRIJN

Ja, Kees, jij goede knecht,
Laat kijken - en zit stil! Jandorie, 't is die Pol
1430 Van gisteren, dat 's waar.

KEES

En dus is zij de snol
Die je bedrogen heeft.

TRIJN

Laat zien. Wel, donderhagels,
Ze heeft een masker voor! Gut, Kees, ik voel mijn nagels,
Ik voel mijn handen en mijn tanden en mijn bloed
Zo jeuken! Zou ze 't zijn? - [Waarachtig, ja, het moet,
1435 Het kan niet anders, Kees. Ik zal haar nooit vergeten,

[naar editie]

Zij is het, of ik zou geen Trijn Kernelis heten:

Ja, 't is mijn eigen hoer.] Het was zo'n lange prij.

KEES

Stil, stil. - Koop 't fijnste fruit! - Ze komen dichterbij,

'k Sta klaar. Dit is geen spel. Ik lok ze in de val.

1440 Citroenen! Koop! Koop! Koop! Kom, koop je niemendal?

vijfde bedrijf, derde toneel

FRANCISCO, MARIE, KEES, TRIJN

FRANCISCO

Ge brengt mij hiernaartoe, ik weet niet waar. We zijn

Volledig afgedwaald. 'k Weet niet wat dat mag zijn,

Mijn hart klopt als een zot. - En 'k ruik niet graag die schepen.

Kom, w' hebben nu genoeg kasseien platgeslepen.

MARIE

1445 Bah, wat een blode uil! Waarom zijde zo bang?

FRANCISCO

Maar moeten we dan lopen heel de middag lang?

Kom, gaan we?

MARIE

Wacht, sinjoor, ge zult mij niet ontlopen,

Ge moet wat appelen en wat citroenen kopen.

FRANCISCO

Kom, kom, het is al goed, er is genoeg in 't stad;

1450 Ik weet er nog te koop.

MARIE

Ge valt weer op uw gat.

Nee, nee, dit fruit is vers, en 't ander is belegen.

[naar editie]

KEES

Koop appels, mensen, 'k heb nog geen handgift gekregen.
Ze komen, Trijn, wees stil.

TRIJN

Hoe meer ik ze beloer,
Hoe meer ik ze herken. - Ja, Kees, dat is mijn hoer.

KEES

1455 De beste kwaliteit!

FRANCISCO

Kom, haast u zo niet, Maaike.
Dat schip...

MARIE

Ja, ja, vooruit. Ge denkt er met een draaike
Van af te komen.

FRANCISCO

Maar dat schip bevalt me niet.
Waar is toch uw verstand?

KEES

Laat horen wat je biedt,
Dat zijn pas appelen!

FRANCISCO

Kalm, heb wat patiëntie!
1460 Ik zal wat kopen, maar let eens op mijn inventie,
Want ik kom niet zo graag in valkuilen terecht.

KEES

Koop appels!

FRANCISCO

Wat 's dit voor een schip, mijn beste knecht?

[naar editie]

KEES

Wel, 't is een schip van hout, van ijzer en van touwen
En ook van pick en teer. Zul je het nu onthouden?

(Binnensmonds)

1465 *'k Begrijp wat ie bedoelt. Pas op, vrouw.*

FRANCISCO

Maar ik vraag
Vanwaar 't schip is.

KEES

Vanwaar? Jawel, ik had ook graag
Dat het van hier was, maat.

FRANCISCO

(Bij zichzelf)

Dat mocht ik ook wel lijden.

Zeg, liggen er hier geen uit Waterland bij tijden?

KEES

Wel ja, er is een schip vanochtend weggegaan:
1470 Dat lag hier vlak naast ons. De vrouw wou hiervandaan
Ze was uit haar humeur.

FRANCISCO

(Stoot Marie aan)

Courage! Da 's beklonken:
Hoeveel, die appelen?

KEES

Als waren ze geschonken:
Zes duiten voor een paar.

MARIE

(tegen Francisco)

Dat is goedkoop.

[naar editie]

FRANCISCO

't Is duur.

Ik bied een negenman per stuk.

KEES

Och, kom nou, buur,

1475 Een stuk voor negen man? Die kunnen flink wat bijten,
Daar kun je best wel vijftientig stuks aan slijten.

FRANCISCO

Ge hebt mij niet verstaan. 'k Bedoel: een voor een duit,
Een kwartje van een stuiver.

KEES

Wat! Dit is geen buit!

Noch roofgoed!

FRANCISCO

Wilde 't doen?

KEES

Vooruit, ik zal ze tellen:

1480 Dus vijftientig?

FRANCISCO

Ja.

MARIE

Ja, 't is voor goei gezellen.

Geef 't beste wat ge hebt. Het is voor een festijn.

KEES

Eerst was 't voor negen - moeten 't er nu zestien zijn?

FRANCISCO

Hij dwaalt weer in de spraak.

[naar editie]

KEES

Je mag jezelf bedienen.

FRANCISCO

Die kan de naam van beste schippersknecht verdienen!

1485 Kom, zullen w' eens in 't schip...?

KEES

Wel ja, we zijn rechtuit:

Kom, juffer, geef m' een hand.

MARIE

Goh, wat een grote schuit.

KEES

Wel ja, een schuit; een scheet, en nog wel in je neus.

FRANCISCO

Zeg toch een schip, Marie! Een schip. Hij meent het heus!

MARIE

'k Wil zeggen: wat een schip! Wat een galei!

KEES

Galei?

1490 'k Ben geen galeiboef, hoor. Wat denk je wel van mij?

MARIE

Kan men ermee van hier naar Engeland toe varen?

Toch zeker naar Bohemen wel, al op de baren.

KEES

O ja.

(Binnensmonds)

*En ook zelfs naar de galg, in het geval
Ons plannetje hier lukt.*

[naar editie]

(Tot Trijn, beneden)

1495 *Trijn, let goed op de val,
't Zal lukken.*

MARIE

Wat is dat?

KEES

De staart van 't schip.

MARIE

De staart, vrind?

KEES

De teugel van het schip.

MARIE

Da's niet hoe men een paard bindt.
De teugel achteraan.

KEES

Dat 's 't roer, ja.

MARIE

Is 't een roer?
Om mensen dood te schieten?

KEES

Wat een malle moer!

MARIE

Wa's dat?

KEES

Dat is de roef, de passagiers hun kamer.

[naar editie]

MARIE

1500 Die meubeltjes! 't Lijkt wel de winkel van een kramer!

KEES

Ho, ho, dat is nog niets, want nu volgt het salet,
De beste kamer, moer, daar is het pas echt net.

MARIE

Zouden we eens de vrijheid mogen durven nemen
Om dat te gaan bezien?

KEES

Eerst wou je naar Bohemen.

1505 Maar dit is minder ver. *Trijn, pas op wat je doet.*
Stap op de ladder, kom, ik volg je op de voet,

(Binnensmonds)

En op de vuist, als 't kan. Kom, nu jij, volg de joffer.

FRANCISCO

Vooruit.

KEES

Zo krijgen we het duifje en de doffer.

1510 Kom, geef me je rapier; dat leggen we dan puik
Hier eventjes opzij.

(Francisco legt het rapier af en gaat naar beneden)

Want in dat nauwe luik,
Daar past zo'n staartje niet. Nu kun j' er beter in.
Maar niet zo snel eruit: en dat is naar mijn zin.
Nu 't laddertje opzij. Sla op hun bakkes, Vrouw!

(Kees trekt de ladder op en springt in het ruim. Zij beginnen te slaan)

TRIJN

Ha, varken, ben je daar?

FRANCISCO

Wat wilde zeggen? Auw!

[naar editie]

KEES

1515 Pak aan, jij.

FRANCISCO

Mijn rapier!

KEES

Ik zal jou wel rapieren.

(Trekt zijn mes)

Hier: een zeemansrapier! Daarmee snij 'k jou in vieren.

FRANCISCO

Moord, moord!

MARIE

Help, goede lui, we worden hier vermoord.
Brand! Moord!

TRIJN

Het luik toe, Kees, dat men het minder hoort.

FRANCISCO

Moord!

MARIE

Moord!

TRIJN

Zo, Kees.

KEES

Zo, vrouw.

MARIE

Help, help!

FRANCISCO

Wil niemand helpen...?

1520 - Oei, 'k ben half dood -

[naar editie]

MARIE

Amai, mijn hoofd.

FRANCISCO

... Mijn bloed te stelpen?

KEES

(Stoot het luik open en spreekt erdoor)

Ze benne plat genoeg. 't Luik kan wel open nou,
Dan zien we wat we doen. - Kom, plunderen nu, Vrouw!
Hier, jij fielt!

FRANCISCO

Och, signor, waarmee kan 'k u behagen?

KEES

Gauw, broek en wambuis uit, om aan mijn gat te dragen.

FRANCISCO

1525 O ja, van ganser harte! Hier: mijn hoedje toe
Met pluim. En wilde dat 'k dit broekske ook uitdoe?
Ik geef het met plezier, als ge me leven laat.

KEES

Houd dat vod aan je gat, voor als je 't graf in gaat.
Je krijgt het.

FRANCISCO

Grand merci.

KEES

(Springt naar boven en spreekt tegen Trijn door het luik)

1530 Hoe is het met de buit,
Moer Knelis?

TRIJN

Excellent.

[naar editie]

MARIE

Amai, mijn hoofd, mijn huid!

KEES

Zijn al haar lappen uit?

TRIJN

Ja, zie z'eens zitten kijken.

KEES

Kom op.

(Ze komt naar boven en doet het luik dicht)

Dit is half werk. Ze moeten net zo lijken
 Als jij door hun bedrog. Geef haar dus de livrei
 Waarmee jij deze morgen thuiskwam... Dan krijgt hij
 1535 Mijn oude mutsje rond zijn kinnebak gevouwen
 En 't plunje dat ik toch niet langer wilde houden.
 Zo mogen ze gerust gaan kuieren naar huis.

TRIJN

Maar als ze kletsen, Kees?

KEES

Zij? Niet meer dan een muis:
 Dan liep de jeugd hun achterna door al de straten.
 1540 Dat slag roept niet om hulp: ze weten dat hun praten
 Toch niet geloofd wordt.

TRIJN

Wel, vooruit dan maar.

KEES

Maak spoed.

(Ze gaan naar beneden)

[naar editie]

vijfde bedrijf, vierde toneel

KLAAS

KLAAS

Antwerpen, goedenacht. Bedankt voor al het goed.
 Het was hier naar mijn zin: dit beursje was zo platjes,
 Toen 'k aankwam, maar nu steekt het halfvol Spaanse matjes
 1545 En halfvol met dukaten. Dus ben ik tevreden,
 Klaas Gertse van Zaandam, voor 't eerst hier na de Vrede.
 Ik kan het schip op gaan. Wat zou ik verder kallen?
 De eb gaat uit naar zee, het water is gevallen;
 Met dit tij raken we voor 't land of in de vloot
 1550 En dan naar huis, bij dag.

(Hij stampt tweemaal)

- Hé daar, zijn jullie dood?

vijfde bedrijf, vijfde toneel

KLAAS, TRIJN, KEES

TRIJN

Klaas Gertse, ben je daar?

KLAAS

Ja, Trijntje moer, 'k ben klaar.
 We kunnen nu het zeil opzetten.

TRIJN

Dat 's goed, maar
 Wacht nog een ogenblik.

KLAAS

Je ziet er raar uit, Trijn.
 Je lijkt me wat van streek.

TRIJN

Me dunkt, dat kan wel zijn;

[naar editie]

1555 Je zult het zo wel zien: -

(Kees brengt Marie en Francisco van boord)

kijk daar, die twee gezellen.

KLAAS

Wie zijn dat?

TRIJN

Laat ze gaan, ik zal het straks vertellen.

KEES

En zwijgen, jullie twee! Of ik sla jullie dood!

TRIJN

Is er voldoende bier aan boord en volop brood?

KLAAS

Ja.

TRIJN

't Touw los, Kees. De plank naar binnen! Op naar zee!

1560 Men vaart het beste met de stroom en winden mee.

Epiloog

Mijn' heren, vind 't niet vreemd dat 'k er een eind aan maak.

Al wat Trijn hebben wil dat Klaas weet van de zaak,

Vertelt z' hem onderweg van achteren naar voren:

Maar 't schip is wat te ver, u kunt het hier niet horen.

1565 Wat horens waardig was, hebt u tot hier gehoord,

Dat 's voor uw milt heel goed, ook het gelogen woord.

En of 't met onze moer ten halve pluis of heel is,

Gedenk: IN ELK GEVAL IS TRIJN TRIJNTJE KERNELIS.

Dat dacht de schipper ook. En wie van 't huw'lijk weet

1570 Kan denken, al kwam 't uit, dat 't met de tijd versleet.

Wat zouden Trijn en Klaas daar verder nog om malen?

De vrede was in 't land, de uitslag van Westfalen.

Brabantsch*

	Cloôs. Vocôci. nôci. grôci. Jô. Bôse. Bôsen. Moôr. joôr. doôg. moôl. kôlen. Pôsiken. sproôck. vermoôck.	Claes. Vocation. natie, gratie. Jae. Baes. Baesen = <i>neerkoussen</i> . Maer. jaer. daeg. mael. kaelen. Pagiken. - spraeck. vermaeck.
5	loôt. goôn. moôrt. moôn. swoôr. boôr. roôck. stroôt. Wôterland. Tôfel. môke. blôse. rôse. ôn. holen. sômen. engo noot.	laet. gaen. maerte. maen. swaer. Baer. raeck. - straet. Waterland. Tafel, maken. blasen. rasen. aen. halen. tsamen. en gaet noijt.
10	Kôij. Môij. frôij. nôijen. brôije. gepôijt. quôijen taijd.	Kaeij. Maeij. fraeij. naeijen. braeijen. gepaeijt. quaden tjijd.
15	Nockte. noste. host. sôcht. hôckt. plots. lot. hôpren.	Naeckte. naeste. haest. sacht. haeckt. plaets. laet. haperen.
20	Ghaij. saij. haij. waij. maij. zaijn. Traijn. baij. praij. maije. paijse. vaijse. draij. laije. taije. taijing. swaijgt. spaijsen. quijt. laiyster. klaij. klæ ²² laijfke. paijp. ter saije. braijnoôt. Cosaijn. Cotlajjn.	Ghij. sij. hij. wij. mij. zijn. Trijn. bij. prij. mijden. peinsen. veinsen. drij. lijden. tijden. tjijding. swijght. spijsen. quijt. lijster, klein. - lijfken. pijp. ter zijden. breijnaet = <i>spellewerck</i> Cosijn. Katlijn.
25	maijns gelaijck. verdwaijne. maijn ick. waijn. embaijt. zaijde gaijt. va maij.	mijns gelijck. verdwijnen. meen ick. wijn. ontbeidt. zijt ghij't. van mij.
	Niee. gieen. ieens.	neen. geen. eens.

* *Brabantsch*: deze woordenlijst heeft Huygens opgesteld toen de kalligrafische kopie (de apograaf) klaar was. In de linkerkolom schreef hij woorden met typische Antwerpse klanken, met name ô, aij, iee (=ieë), eû (=ö), typisch Antwerpse assimilatieverschijnselen en andere werkwoordigheden; in de rechterkolom de 'vertaling'.

22 *quijt*: vergissing voor *quaijt*. *klaij*. *klæ*: varianten; alleen de eerste vorm komt in de tekst voor.

30	Beûrger. beûrs. weurdt. da scheûrtmen. Dachge zaijt. dachgajj. Hauch gajj. dachgoôt. e goech gat. daf volck.	Borger, borse. wordt. dat schort mij. Dat ghij zijt. dat ghij. houdt ghij. dat gaet. een goed gat. dat volck.
35	niech gedoôn. dich gô nô. gôch gajj. niech gaere. goech getajj. nieffies. waf veur ou. wassalf. dach geluck. wach gedeckt.	niet gedaen. dit gaet nae. gaet ghij. niet geerne. goed getij. niet vies. wat voor u. wat salf. dat geluck. wat gedeckt.
40	dach gelt ou. dacheme. niech gedreve. disscheurke. heech gieen noot. wach gebrack. waf vorietaits. hedde daf vernome? Waffis.	dat geldt u. dat ghij mij. niet gedreven. dit scheurken. heeft geen noot. wat gebrack. wat varieteits. hebt ghij dat vernomen? wat visch.
45	waf verschuijve. dippotteken. heddene man? moech geven. Wadden en bôij! nies saijn. metta.	wat verschuifven. dit potteken. hebt ghij eenen man? moet geven. wat eenen baeij! niet zijn. met dat.
50	Wat e suet. da niet. Va vaer. Hé wel. all zaijtwet. wa man. hoe rôcktij. senen. Spoinse waijn. Toloins. memmenen.	Wat een soet. dat niet. Van verre. heeft wel. all zijn wij't. wat man. hoe raeckt ghij. sijnen. Spaensche wijn. Italiaensch. met mijnen.
55	meffreje. reje. Siedoôr. heesse. wammer seet.	met vreden. reden. Siet daer. heeft sij. watmen haer seght.

Wie meer wil weten

De edities van *Trijntje Cornelis*

Sinds het begin van de negentiende eeuw is *Trijntje Cornelis* meermalen en op uiteenlopende wijzen geëditeerd.

Willem Bilderdijk (Bilderdijk 1824-1825) gebruikte de versie uit de tweede druk van *Korenbloemen* (K 2) als bron.

J.A. Worp was de eerste die de handschriften uitgaf. In het vijfde deel van *De gedichten van Constantijn Huygens* nam hij de autograaf als basis, aangevuld (en gecorrigeerd) met materiaal uit de apograaf. Zo ook *Trijntje Cornelis* in het vijfde deel. Daar kregen ook de ‘Bijschriften’ (Griekse en Latijnse citaten) een plaats. De voetnoten bevatten een selectie uit de varianten van apograaf en drukken. Maar de totstandkoming (genese) van de autograaf wordt voor moderne begrippen onvoldoende uitgelegd. Worp geeft geen tekstverklaringen: dat zou ondoenlijk geweest zijn.

H.J. Eymael nam voor zijn uitgave van *Trijntje Cornelis* de tekst van Worp over, met weglating van de ‘Bijschriften’. Hij besteedde vooral aandacht aan de verklarende noten, die zeer uitgebreid zijn en bijna altijd adequaat. In de inleiding behandelt hij de waarderingsgeschiedenis. Hij sluit zich aan bij degenen die *Trijntje Cornelis* volslagen ongeschikt achten voor vertoning, vanwege de ‘onkiesheden’ die erin voorkomen. Hij spreekt wel zijn bewondering uit voor de compositie en de taal van Huygens' klucht. Als bronnen voor het spel noemt hij ‘Het nieuwsgierig Aagje van Enkhuizen’ en *Aluta* van Macropedius. In een aanhangsel komen verschillende onderwerpen aan de orde, onder andere de ‘kwestie-Oudaen’.

De editie van Bolckmans gaat terug op K 2. In zijn commentaar maakt hij dankbaar gebruik van Eymaels annotaties. De inleiding bevat een verdienstelijk overzicht van het komische toneel in de zeventiende eeuw. Zijn waardering van Huygens' tekst is literair-historisch en taalkundig gefundeerd, los van morele vooroordelen.

Harrie Hermkens heeft in de jaren 1987-1992 een studie-uitgave verzorgd, waarvoor hij de autograaf, de apograaf en de zeventiende-eeuwse drukken nauwkeurig met elkaar heeft vergeleken. Het eerste deel (in twee volumina) van deze uitgave is vooral manuscriptologisch. Het eerste volumen bevat als leestekst de autograaf, met manuscriptologische aantekeningen. Daarin wordt het ontstaan van de tekst zichtbaar gemaakt; alle doorhalingen, veranderingen, en toevoegingen zijn opgespoord, ook als

Huygens dat onmogelijk dacht te hebben gemaakt. Het variantenapparaat is zeer uitgebreid. De 'Bijchriften' zijn in een apart hoofdstuk opgenomen en van manuscriptologische aantekeningen voorzien. In het tweede volumen zijn autograaf en apograaf in scherpe facsimile's gereproduceerd. Het tweede deel (eveneens in twee volumina) is voornamelijk filologisch van aard. Het eerste volumen bevat inleidende hoofdstukken over zakelijke gegevens, onder andere de personages, de inhoud van de klucht (met een volledige reconstructie van Trijns tocht door Antwerpen), de kleding van Trijn, en Huygens' gebruik van het Hollands en het Antwerps. Een woordregister verwijst naar de tekst en naar taalkundige paragrafen. Het tweede volumen bevat de tekst van K 2 (1672) in facsimile, met prozavertaling en uitvoerige annotaties. De Griekse en Latijnse 'Bijchriften' zijn vertaald en van annotaties voorzien. Hun betekenis voor Huygens' klucht wordt er uitvoerig behandeld.

Het leven van Huygens

Wie Huygens als mens, kunstenaar, geleerde en diplomaat nader wil leren kennen, kan beginnen met enkele levensbeschrijvingen. Allereerst is er Huygens' autobiografische, oorspronkelijk in het Latijn geschreven schets van zijn jeugd jaren, recentelijk opnieuw vertaald door C.L. Heesakkers (Heesakkers 1987, zie voor een eerdere vertaling Kan 1971).

De korte biografie van L. Strengholt (Strengholt 1987) is zeer toegankelijk voor de geïnteresseerde lezer. Het boekje bevat een overvloed aan informatie en is bovendien prachtig geïllustreerd. Een nog beknoptere levensbeschrijving is te vinden in Strengholt 1977, de tekst van negen radio-uitzendingen. De biografie van Jac. Smit (Smit 1980) is veel uitgebreider en eveneens geschikt voor niet-specialisten. Huygens' leven en werken worden uitstekend beschreven. In een bijlage worden enkele belangrijke studies en tekstuitgaven besproken. De studie van H.A. Hofman (Hofman 1983) is een onmisbare aanvulling op de andere levensbeschrijvingen; zij beschrijft de loopbaan van Huygens als diplomaat en als secretaris van de Oranjes. Zie voor de wetenschappelijke kant van Huygens: Bots 1973.

Van Gelder 1957 bevat portretten van Huygens en de zijnen. Een afbeelding van Suzanna van Baerle, Huygens' vrouw, ontbreekt daarin; van haar was op dat ogenblik geen portret bekend. In 1991 is dit tekort opgeheven door de verrassende ontdekking van een dubbelportret van Constantijn en zijn 'Sterre', zo goed als zeker geschilderd door Jacob van Cam-

pen, Huygens' architect en vriend. In 1992 heeft het Mauritshuis in Den Haag het kostbare stuk kunnen verwerven.

De studie van het literaire werk van Huygens is lange tijd voorbehouden geweest aan een kleine kring van wetenschappers en fijnproevers. Belangrijk pionierswerk werd verricht door T. Jorissen (Jorissen 1871) en G.J. Buitenhof (Buitenhof 1923); in de tussentijd had J.A. Worp de monumentale uitgave van Huygens' dichtwerk (Worp 1892-1899) bezorgd. Na de Tweede Wereldoorlog kwamen de eerste impulsen voor een krachtige herwaardering van Huygens van buitenlandse onderzoekers (zie Colie 1956 en Bachrach 1962). In de jaren zestig leverden met name Jac. Smit (Smit 1966) en L. Strengholt (Strengholt 1976) belangwekkende analyses van afzonderlijke teksten van Huygens.

Het jubeljaar 1987

In 1987 was het driehonderd jaar geleden dat Huygens stierf. In dat jaar vond er in Den Haag een congres plaats waar vele aspecten van zijn leven en werk aan bod kwamen. De voordrachten die toen gehouden zijn, werden opgenomen in een speciale aflevering van het tijdschrift *De Zeventiende Eeuw* (derde jaargang, 1987, aflevering 2); op ons onderwerp heeft betrekking de lezing van H.M. Hermkens, 'De omzwervingen van Trijntje Cornelis door Antwerpen'. Onder redactie van A. Th. van Deursen e.a. verscheen in datzelfde jaar een bundel studies: *Veelzijdigheid als levensvorm* (Van Deursen e.a. 1987). Twee bijdragen daarin hebben te maken met *Trijntje Cornelis*: H.M. Hermkens, 'Syntagma's uit de omgangstaal bij Huygens'; en W.N.M. Hüsken, 'Trijntje Cornelis en Tesselschade: reminiscenties aan een pennestrijd?' De laatstgenoemde auteur gaat uitgebreid in op het verhaal 'Het nieuwsgierig Aagje van Enkhuizen' als bron voor Huygens' klucht. Trijntjes avontuur in Antwerpen ziet hij als een dwaaltocht met een verborgen religieuze betekenis: de protestantse vrouw die de dupe wordt van roomse intriges zou een verwijzing kunnen zijn naar Huygens' hartsvriendin Maria Tesselschade, die zich tot het katholicisme had bekeerd. Misschien heeft Huygens haar hier willen voorstellen als verdwaalde en als slachtoffer van het roomse 'misverstand'?

In 1987 werden er bovendien twee tentoonstellingen aan Huygens gewijd: in de Koninklijke Bibliotheek en in het Museon, beide in Den Haag. Bij de eerstgenoemde expositie verscheen een uitvoerige catalogus, *Huygens herdacht* (Eyffinger 1987), met daarin aandacht voor uiteenlopende aspecten van zijn leven: Huygens in zijn gezin; Huygens in dienst van

Oranje; Huygens en de wetenschap; de dichter Huygens; Huygens en de vrije kunsten; Huygens en de bouwkunst; Huygens en de muziek. De catalogus van de tentoonstelling in het Museon (later ook nog in Paleis Het Loo te bezichtigen geweest) bevat eveneens veel materiaal over het leven en werk van Huygens (Kootte 1987).

Ook in Groningen werd Huygens herdacht met een symposium. De daar gehouden lezingen zijn verzameld in *Huygens in noorder licht* (Streekstra & Verkuyl 1987). Voor Huygens als dialoogschrijver is de bijdrage van M.M.H. Bax van belang: 'De gespreksvoering in *Trijntje Cornelis* in pragmatisch perspectief'. Bax geeft een overzicht van de beoordeling van het stuk door literair-historici en andere auteurs, die tot voor kort voornamelijk gebaseerd blijken te zijn op zedelijkheidsnormen. Zelf bepaalt hij zich tot taalkenmerken van het stuk. Hij concludeert dat Huygens' dialogen zeer levensechte omgangstaal bevatten.

Aansluitend op de golf publicaties in 1987 verscheen in 1988 nog *Soeticheydt des Buyten-levens. Leven en leren op Hofwijck* (Freijser 1988). Deze bundel bevat zeer instructieve artikelen van verschillende auteurs over de opvoedingsmethoden in de familie Huygens.

De herdenking van Huygens' geboortedag in 1996 leverde minder publicaties op. In Groningen werd opnieuw een Huygens-symposium gehouden. Van de daar gehouden lezingen hebben er twee betrekking op *Trijntje Cornelis*: H.M. Hermkens, 'Huygens als dialectkenner' en A. Keersmaekers, 'De (her)waardering van Huygens' *Trijntje Cornelis* in de 19de eeuw'. N.F. Streekstra bespreekt de ruim achthonderd publicaties uit de periode 1960 tot 1994 waarin Huygens centraal staat of zijdelings ter sprake wordt gebracht. De bijdragen aan dit symposium zijn gebundeld in Streekstra 1997.

Huygens en het kluchtgenre

Het komische toneel van de zeventiende eeuw is bij onderzoekers decennialang weinig populair geweest. Er bestaat geen recent overzicht van het komische toneel in de zeventiende eeuw; wie een inzicht wil krijgen in het zeventiende-eeuwse klucht- en blijspelrepertoire is nog steeds aangewezen op J.A. Worps onvolprezen *Geschiedenis van het drama en van het tooneel in Nederland*, dat in de jaren 1904-1908 in twee delen werd uitgegeven. Wel zijn er de laatste jaren studies verschenen waarin een deel van het zeventiende-eeuwse repertoire aan een analyse wordt onderworpen (zie Leuker 1992 en Van Stipriaan 1996). Van Leuvensteijn 1991 geeft een,

inmiddels enigszins verouderd, overzicht van de stand van onderzoek; een korte populariserende inleiding op de zeventiende-eeuwse komische toneelcultuur biedt Van Stipriaan 1993.

De laatste jaren verschijnen er steeds meer studies die de komische en virtueuze kant van de dichter Huygens belichten. Tineke ter Meer geeft in *Snel en dicht* (Ter Meer 1991) een boeiende analyse van de puntdichten van Huygens. Ton van Strien gaat in zijn editie van een deel van *Korenbloemen* (Van Strien 1990) in op Huygens' door duisterheid en dubbelzinnigheid gekenmerkte opvattingen over dichtkunst.

Literatuurlijst

- Bachrach 1962: A.G.H. Bachrach, *Sir Constantine Huygens and Britain*. Leiden 1962.
- Bilderdijk 1824-1825: W. Bilderdijk (ed.), *Huygens, Koren-bloemen* (6 dln.). Leiden 1824-1825.
- Bolckmans 1960: A. Bolckmans (ed.), *Trijntje Cornelis*. Den Haag 1960.
- Bots 1973: H. Bots (red.), *Constantijn Huygens, zijn plaats in geleerd Europa*. Amsterdam 1973.
- Buitenhof 1923: G.J. Buitenhof, *Bijdrage tot de kennis van Constantijn Huygens' letterkundige opvattingen*. [Gouda] 1923.
- Colie 1956: R.L. Colie, *Some Thankfulness to Constantine, A Study of English Influence upon the Early Works of Constantine Huygens*. Den Haag 1956.
- Van Deursen e.a. 1987: A.Th. van Deursen, E.K. Grootes, P.E.L. Verkuyl (red.), *Veelzijdigheid als levensvorm. Facetten van Constantijn Huygens' leven en werk. Een bundel studies ter gelegenheid van zijn driehonderdste sterfdag*. Deventer 1987.
- Eyffinger 1987: A. Eyffinger (red.), *Huygens herdacht* (catalogus herdenkingstentoonstelling Koninklijke Bibliotheek). Den Haag 1987.
- Eymael 1911: H.J. Eymael (ed.), *Trijntje Cornelisdr. Klucht*. Zutphen 1911.
- Freijser 1988: V. Freijser (red.), *Soeticheydt des Buyten-levens. Leven en leren op Hofwijck*. Delft 1988.
- Van Gelder 1957: H.E. van Gelder, *Iconografie van Constantijn Huygens en de zijnen*. Den Haag 1957.
- Heesakkers 1987: *Constantijn Huygens, Mijn jeugd* (vert. C.L. Heesakkers). Amsterdam 1987.
- Hermkens 1964: H.M. Hermkens, *Bijdrage tot een hernieuwde studie van Constantijn Huygens' gedichten*. Proefschrift Nijmegen, gedeeltelijke heruitgave Hilvarenbeek 1964.
- Hermkens 1987: H.M. Hermkens, 'De omzwervingen van Trijntje Cornelis door Antwerpen'. In: *De Zeventiende Eeuw* 3 (1987) 2, p. 50-58.
- Hermkens 1987-1992: H.M. Hermkens (ed.), *Trijntje Cornelis* (2 delen in vier volumina). Utrecht 1987-1992.
- Hofman 1983: H.A. Hofman, *Constantijn Huygens (1596-1687). Een christelijk-humanistisch bourgeois-gentilhomme in dienst van het Oranjehuis*. Utrecht 1983.
- Jorissen 1871: T. Jorissen, *Constantin Huygens*. Arnhem 1871.
- Kalff 1901: G. Kalff, *Studiën over Nederlandsche dichters der 17e eeuw*. Haarlem 1901 (heruitgave 1915).
- Kalff 1913: G. Kalff, 'Huygens' *Trijntje Cornelis*'. In: *De Gids* 77 (1913) p. 494-504.
- Kan 1971: *De jeugd van Constantijn Huygens, door hemzelf beschreven* (vert. uit het Latijn). Rotterdam 1971 (eerste druk 1946).
- Koopmans & Verhuyck 1991: J. Koopmans & P. Verhuyck, *Een kijk op anekdotencollecties in de zeventiende eeuw. Jan Zoet, Het Leven en Bedrijf van Clément Marot*. Amsterdam 1991.

Kootte 1987: T.G. Kootte (red.), *Leven en werk van Constantijn Huygens* (catalogus van de tentoonstelling in het Museum & Het Loo). Zwolle 1987.

- Leuker 1992: M.-Th. Leuker, 'De last van 't Huys, de wil des mans...' *Frauenbilder und Ehekonzepte im niederlandischen Lustspiel des 17. Jahrhunderts*. Münster 1992.
- Van Leuvensteijn 1988: J.A. van Leuvensteijn, 'Het vers in Breughels kluchten en Huygens' "Trijntje Cornelis"'. In: *Handelingen tiende colloquium Neerlandicum* (1988) p. 259-266.
- Van Leuvensteijn 1991: J.A. van Leuvensteijn, 'Het kluchtonderzoek in Nederland en België'. In: *Neerlandica Wratislaviensia* 5 (1991) p. 47-55.
- Ter Meer 1991: T.L. ter Meer, *Snel en dicht. Een studie over de epigrammen van Constantijn Huygens* (diss.). Amsterdam 1991.
- Meyer 1891: J.L.C.A. Meyer, 'Trijntje Cornelis'. In: *Dietsche Warande* (nwe reeks) 4 (1891) p. 391-397.
- Schmidt 1986: P.P. Schmidt, *Zeventiende-eeuwse kluchtboeken uit de Nederlanden. Een descriptieve bibliografie*. Utrecht 1986.
- Smit 1966: J. Smit, *Driemaal Huygens, Vergelijkende karakteristieken van Constantijn Huygens' Batava Tempe, 't Costelick Mal en De Uytlandighe Herder*. Assen 1966.
- Smit 1980: J. Smit, *De grootmeester van woord- en snarenspeel. Het leven van Constantijn Huygens (1596-1687)*. Den Haag 1980.
- Van Stipriaan 1993: R. van Stipriaan, '30 december 1645: De koningin van Polen bezoekt de Amsterdamse Schouwburg, waar te harer ere onder andere de klucht *Lichte Klaartje* wordt opgevoerd'. In: M.A. Schenkeveld-Van der Dussen (red.), *Nederlandse literatuur, een geschiedenis*. Groningen 1993, p. 248-254.
- Van Stipriaan 1996: R. van Stipriaan, *Leugens en vermaak. Boccaccio's novellen in de kluchtcultuur van de Nederlandse renaissance*. Amsterdam 1996.
- Streekstra & Verkuyl 1987: N.F. Streekstra & P.E.L. Verkuyl (red.), *Huygens in noorder licht. Lezingen van het Groningse Huygens-symposium*. Groningen 1987.
- Streekstra 1997: N.F. Streekstra (red.), *Constantijn Huygens 1596-1996. Lezingen van het tweede Groningse Huygens-symposium*. Groningen 1997.
- Strengholt 1976: L. Strengholt, *Huygens-studies*. Amsterdam 1976.
- Strengholt 1977: L. Strengholt, *Een werkelijk groot Nederlander. Het leven van Constantijn Huygens (1596-1687)*. Hilversum 1977.
- Strengholt 1987: L. Strengholt, Constanter. *Het Leven van Constantijn Huygens*. Amsterdam 1987.
- Van Strien 1990: A. van Strien (ed.), *Constantijn Huygens, Mengelingh*. Amsterdam 1990.
- Worp 1892-1899: J.A. Worp (ed.), *De gedichten van Constantijn Huygens, naar zijn handschrift uitgegeven* (9 dln.). Groningen 1892-1899.
- Worp z.j.: Worp, J.A., *Geschiedenis van het drama en van het tooneel in Nederland* (2 dln.). Rotterdam z.j. (tweede druk, eerste druk 1904-1908).